

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК

Књига XIX

Уредник

Академик МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ,
директор Института за српскохрватски језик

---

*Srpski dijalektološki zbornik
v. 19*

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

БЕОГРАД

1972.

52

9-11-73

С А Д Р Ж А Ј

1) Радоје Симић: Левачки говор	1
2) Мирослав Николић: Говор Горобиља	619

МИРОСЛАВ Б. НИКОЛИЋ

ГОВОР СЕЛА ГОРОБИЉА

(КОД УЖИЧКЕ ПОЖЕГЕ)

Магистарски рад одбранјен 20. марта 1972. год. на Филолошком факултету у Београду, пред комисијом коју су сачињавали: академик *Др Михаило Сијевановић*, редовни професор универзитета, *Др Асим Пеџо*, редовни професор универзитета и *Др Душан Јовић*, ванредни професор универзитета.

С А Д Р Ж А Ј

	страна
ЛИТЕРАТУРА	623—624
УВОД	625—631
Прик одељак: ПРОЗОДИЈА	632—649
I. Оишиће напомене	632—637
1) Преношење акцента на проклитику	633—634
2) Неакцентоване дужине	634—637
а) Даничићеве неакцентоване дужине	634—636
б) Неакцентоване дужине којих нема код Даничића	636—637
II. Деклинација	637—644
1) Именице женског рода	637—638
2) Именице мушких рода	639—641
3) Именице средњег рода	641
4) Придеви	641—642
5) Заменице	642—643
6) Бројеви	643
7) Прилози	643—644
III. Конjugација	644—647
1) Инфинитив	644
2) Аорист	644—645
3) Глаголски придев радни	645
4) Глаголски придев трпни	646
5) Презент	646
6) Имперфекат	646
7) Императив	647
8) Глаголски прилог садашњи	647
IV. Акценат и јаворба речи	647—649
Други одељак: ГЛАСОВИ	650—669
I. Основи фонолошког система	650
II. Фонетика	651—669
A. Вокализам	651—660
1) Рефлекси полугласника	651
2) Рефлекси јата	651—656
3) Редукција вокала	656—657
4) Афереза	657
5) Елизија	657
6) Контракција вокала	657—659
7) Појединачне напомене	659—660
B. Консонантизам	661—669
1) Сугласник <i>x</i>	661—662
2) Сугласник <i>φ</i>	662

3) Сугласник <i>j</i>	662—663
4) Остале појаве у вези са сугласницима	663—669
Трећи одељак: ОБЛИЦИ	
I. Деклинација	670—692
1) Именице мушких рода	670—672
2) Именице средњег рода	672—673
3) Именице женских рода на <i>-а</i>	673—674
4) Именице женских рода на консонант	674—675
5) Облици именничких заменица	675—676
6) Придевско-заменичка промена	676—678
7) Облици бројева	678—679
8) Прилози	679
II. Конјугација	
1) Инфинитив	679—680
2) Презент	680
3) Имперфекат	680
4) Аорист	680—681
5) Футур	681
6) Императив	681
7) Потенцијал	682
8) Глаголски придеј трпни	682
9) Глаголски прилог садашњи	682
10) Глаголски прилог прошли	682
11) Плусквамперфекат	682
12) Поједини глаголи и поједине групе глагола	683—691
13) Творба итеративних образовања	691—692
Четврти одељак: СИНТАКСА	
Конгруенција	693—694
Падежне синтагме и реквија појединих глагола	694—698
Глаголски род и сродна питања	698—699
Из синтаксе глаголских облика	699—701
Из синтаксе реченице	701
Размештај енклитика и друге појединачне напомене	702
Пети одељак: ЛЕКСИКА	
I. Микропојонимија и хидронимија	703—711
II. Антарбонимија	703—704
III. Речи којих нема у Вуковом Речнику и друге интересантне речи	704—706
IV. Речи којих нема у Вуковом Речнику и друге интересантне речи	706—711
Шести одељак: ЗАКЉУЧАК	
I. Табеле са јазодијским особинама	712—740
II. Табеле са фонетским особинама	713—720
III. Табеле са морфолошким особинама	721—725
IV. Колендар табела	726—730
ТЕКСТОВИ	730—740
	741—746

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Данило Барјактаревић, *Новошазарско-сјенички говори*, СДЗб XVI, 1—177.
- 2) А. Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1: Речи са деклинацијом, Београд 1962.
- 3) А. Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 2: Речи с конјугацијом, Београд 1962.
- 4) Далибор Брозовић, *Дијалектичка слика хрватскосрпског језичног простора*, Радови Филозофског факултета у Задру, год. 8—9, св. 8, стр. 5—30 + 6 дијалект. карата.
- 5) Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, 1—114.
- 6) Јован Л. Вуковић, *Акценат говора Пиве и Дробњака*, СДЗб X, 187—417.
- 7) Данило Вушовић, *Дијалектичне Херцеговине* СДЗб III, 1—70.
- 8) Ђ. Даничић, *Српски акценти*, Пос. изд. СКА LVIII, Београд 1925, стр. I—XIV + 1—320.
- 9) Јован Ердељановић, *Доње Драгачево*, СЕЗб IV, Београд 1902, стр. 1—224.
- 10) Милка Пвић, *Репертоар синтаксичке проблематике у српскохрватским дијалектима*, Зб МСФЛ VI, 13—30.
- 11) П. Ивић, *Дијалектиологија српскохрватског језика*, Нови Сад 1956/1957, стр. 1—220.
- 12) П. Ивић, *Извештај о дијалектиолошкој екскурзији по узју Србији октобар 1959*, ГФФНС IV (1959), 397—400.
- 13) П. Ивић, *Инвентар фонетске проблематике штокавских говора*, ГФФНС VII, 99—110.
- 14) П. Ивић, *О Вуковом Рјечнику из 1818. године*, Сабрана дела Вука Каракића, књ. II, изд. Просвета, Београд 1966, стр. 19—186.
- 15) Душан Јовић, *Трстенички говор*, СДЗб XVII, 1—239.
- 16) Вук Стеф. Каракић, *Српски рјечник*.
- 17) Т. Маретић, *Граматика хрватскога и македонскога језика*³, Загреб 1963.
- 18) Љубомир Мићић, *Злашибор*, СЕЗб XXXIV, Београд 1925, стр. 397—500.
- 19) Берислав М. Николић, *Колубарски говор*, СДЗб XVIII, 1—71.
- 20) Берислав М. Николић, *Мачвански говор*, СДЗб XVI, 179—314.
- 21) Берислав М. Николић, *Основи млађе новаштокавске акцентизације*, Београд 1970.
- 22) Берислав М. Николић, *Сремски говор*, СДЗб XIV, 201—412.
- 23) Берислав М. Николић, *Тришћки говор*, СДЗб XVII, 367—473.
- 24) Берислав М. Николић, *Упутник за истраживање акценита у штокавским говорима*, ЈФ XXVII, 307—336.
- 25) А. Пецо, *Акценат села Оршићева*, Грађа НД БиХ X, Одељење историјско-филолошких наука, књ. 7, стр. 5—51.

- 26) А. Пеџо, *Једно поређење Вукова језика са говорима јекавске Херцеговине*, ЈФ XXVI, 177—218.
- 27) Асим Пеџо, *Говор источне Херцеговине*, СДЗБ XIV, 1—200.
- 28) Асим Пеџо, *Промене нейзализалних сугласника у вези са ј на српскохрватском љодручују*, ЈФ XXVIII, св. 1-2, стр. 143—188.
- 29) А. Пеџо, *Фонетика Вукова језика џрема фонетици јекавске Херцеговине*, Анали Филолошког факултета 5, стр. 191—197.
- 30) Митар Пешикан, *Вуков и Данчићев систем глаголског акценита и његове новије модификације*, ЈФ XXVI, св. 1-2, стр. 247—292.
- 31) Митар Пешикан, *О основама штокавске акцентијације*, ЈФ XXVIII, св. 1-2, стр. 107—142.
- 32) Митар Б. Пешикан, *Староцрногорски средњокашунски и љевишански говори*, СДЗБ XV, 1—294.
- 33) *Правојис српскохрватског књижевног језика са Правојисним речником* (1960).
- 34) *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ.
- 35) *Речник српскохрватског књижевног језика* МС—МХ.
- 36) Г. Ружичић, *Акценатски систем љубљанског говора*, СДЗБ III, 113—176.
- 37) М. Стевановић, *Акценат радног глаголског љридева*, НЈ н. с. V, 306—318.
- 38) М. Стевановић, *Акценат ћрног љридева*, НЈ н. с. VI, 7—19.
- 39) М. Стевановић, *Језик у Вукову делу и савремени српскохрватски књижевни језик*, ЈФ XXVI, 73—150.
- 40) М. Стевановић, *Карактер дијалектизама у језику Вука Карапића*, Анали Филолошког факултета 5, стр. 209—226.
- 41) М. Стевановић, *О данашњем акценту аориста*, НЈ н. с. V, 250—263.
- 42) М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I, Фонетика и морфологија*, Београд 1964, стр. I—X + 1—696.
- 43) М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II, Синтакса*, Београд 1969, стр. I—VIII + 1—902.
- 44) Јован Цвијић, *Антропогеографски проблеми Балканског Полуострва*, СЕЗБ IV, Београд 1902, I—CCXXXVI.
- 45) Јован Цвијић, *Међанаселјачка крећања, њихови узроци и последице*, СЕЗБ XXIV, 1—96.

У В О Д

1. У овом се раду даје опис говора села Г о р о б и љ а код Ужичке Пожеге. Горобиље се налази на језички потпуно непроученом подручју централног дела западне Србије, чији су говори у основици нашег стандардног језика. Горобиљски говор може представљати и говор нешто ширег подручја, тј. подручја око доњих токова Моравице и Ђетиње.

2. Рад има два посебна дела. У првом је дат само опис горобиљског говора. Посебни су одељци првога дела: ПРОЗОДИЈА; ГЛАСОВИ; ОБЛИЦИ; СИНТАКСА и ЛЕКСИКА. У другом је делу извршено поређење основних одлика горобиљског говора са другим релевантним млађим новоштокавским говорима. На крају се дају и неколико текста из горобиљског говора.

*

3. Састајући се недалеко од Пожеге, две реке — Ђетиња и Моравица — чине готово потпуни прави угао. Између тих река — краковаугла — смештено је село *Горобиље* са преко 400 домаћинстава и око 2000 житеља.

У последње време изграђено је насеље и ван тога угла, с леве стране Ђетиње — сасвим близу Пожеге.

4. Становници овога села — *Горобиљци* — у првом су реду земљорадници, а потом и сточари. У новије време има их који раде у Пожеги или тргују млечним и месним производима по Босни, понајвише у Сарајеву.

*

5. П о р е к л о с т а н о в н и ш т� а . — Иако многе фамилије не памте да су однекле дошли, огромну већину становништва чине досељеници. У својој студији: *Мешанастазичка крећања, њихови узроци и последице* (СЕЗб XXIV, стр. 2) др Јован Цвијић наводи да је „у свима областима моравске Србије, ваљевских и подринских крајева... око 80% становништва ... досељеник, и поглавито у току последња три века. Још су свежије традиције — каже даље Цвијић — у старо-

влашким крајевима (којима би, како се често рачунало¹, Горобиље било на крајњем северу — М. Н.) где врло често знају за своје претке седам до осам колена у назад, и више, знају одакле је дошао онај крајњи, најстарији предак“.

Горобиље се налази дубоко на западу од границе која раздваја најважније метанастазичке струје у Србији, тј. далеко на западу од „развођа које се пружа са Севера на Југ, кроз средину Шумадије: Авала, Космај, Венчац и Опленец, Рудник, преседлица код Вучковице између Груже и Лепенице, планине на Западу од Левча и Темнића (Татарна, Самар и Тиква); затим ова граница прелази Мораву у сутесци код Трстеника и хвата се Гоча, Жељина и Копаоника, пружајући се огранком Копаоника, Острим Копљем, до баровите долине доњега Лаба у Косову“.² То значи да је Горобиље на подручју на коме „сасвим преовлађавају динарски досељеници, чинећи 90% од свих досељеника.“³

6. Како нас обавештава Цвијић, најзначајнија од свих динарских струја „почињала је у областима средњовековне Рашке и Зете, а њене су најактивније области, праве земље матице, биле Херцеговина, Црна Гора са Брдима и црногорском Херцеговином, Сјеница и Пештер са новопазарским крајевима. Из ових предела се динарско становништво кретало попречним путевима кроз превоје и метанастазичке вратнице: Мокру Гору, Кокин Брод, Јавор, Рашку.“⁴

7. Огранком те „југозападне струје“⁵ насељен је и крај у коме се налази Горобиље, а досељавање се — у првом реду — вршило од црногорског Санџака и старе Херцеговине „попречним путевима“ (Ј. Цвијић) преко Старога Влаха (у ужем смислу) и из самога Старог Влаха (као сталног или, вероватније, привременог станишта⁶): од Златара, Јавора, Голије и Ивањице — долином Моравице или брдским путовима и превојима.⁷

8. На жалост, за многе старије и разгранатије фамилије није могућно тако прецизно утврдити порекло. У недостатку поузданijих чињеница, указају још на ове моменте:

¹ Исп. Милован Ристић, *Стари Влах до ослобођења од Турaka*, Београд 1963, стр. 13—27. и карту на стр. 12.

² Ј. Цвијић, оп. с., 67.

³ Ј. Цвијић, оп. с., 67.

⁴ Ј. Цвијић, оп. с., 5.

⁵ В. Ј. Цвијић, *Антиројализки проблеми Балканског полуострва*, СЕЗб IV, CLXXXV.

⁶ „Наш Стари Влах с ужицким крајем има ... улогу прелазне земље“ (Ј. Цвијић, СЕЗб IV, CLXIX).

⁷ Како је, заправо, текло досељавање, показују карактеристични примери неких фамилија. *Јешићи* (има их у засеоку Почечи) досељени су из Јасенове — западно од Ивањице (југоисточно од Муртенице), а потичу од *Зекавица* који су — опет — досељени од планине Златара (Љ. Мићић, *Златибор*, СЕЗб XXXIV, 462); *Шайбовићи* (има их данас четири куће) су из Високе југозападно од Ариља, а воде порекло од Жунића из Хаса код Берана (исп. Љ. Мићић, оп. с., 461), итд.

а) Након угушења устанка од 1875. године у околини Пљевља је „настало јаче исељавање у крајеве око Ужица и Ваљева и у Подриње“.⁸

б) Љ. Мићић (оп. с., 431) констатује да на ширем подручју Златибора „досељеници из Дробњака славе Ђурђевдан и Николјдан, од Никшића Лучин-дан, Пивљани Јован-дан или Стеван-дан итд“.

Само у засеоку *Свилашима* три највеће фамилије (Маричићи, Николићи и Мићовићи — једна група) славе Јовањдан, а тако исто и врло бројни Бабићи у *Почећи* и *Димитријевићи* у *Сланини*. Честе су славе још и: Никольдан и Ђурђевдан.

За Маричиће, Николиће и једне Мићовиће — оне који славе Јовањдан — тврди се да су некада били једна фамилија и да су међу првима дошли у Горобиље „из Црне Горе“ — још у „турско време“.

9. Све се то тиче једне старије и релативно старије фазе досељавања становништва у овај крај, па и у Горобиље.

10. Друга, новија и до данас непрекинута фаза насељавања Горобиља значила је једноставно силажење Златиборца у ниже и плодније пределе, силажење које је данас постало веома интензивно.⁹

11. Златиборци су одавно имали своје њиве и ливаде у Горобиљу¹⁰ (отуда и називи: *Рධкѣ њиве*, *Рධкѣ шивови*, *Севердѣвачѣ њиве* и сл.), а њихова је, готово цела, била и највећа горобиљска равница — *Тѣшевица* (са леве стране реке Ђетиње).

За последњих десетак година она је толико насељена Златиборцима (нарочито су бројни они из села Гостиља) да се у некад потпуно ненасељеном крају појавио — с обе стране пута за Пожегу — читав градић, тзв. *Ёрскѣ кѫће*. (Пред рат или непосредно после рата Златиборци су се настањивали у засеоку Слатини и у Моравском пољу).

12. Треба, међутим, указати на још једну чињеницу. Тиме што износи подatak да је у овим крајевима „око 80% становништва ... досељеник“ (оп. с.), Цвијић, dakле, подразумева и постојање известног — процентуално малог — броја староседелаца. А то је, за разумевање неких језичких појава у горобиљском говору, важан подatak.

★

13. Сасвим разумљиво, ја нисам узимао у обзир говор најновијих досељеника, већ — по правилу — само говор оних који су већ поклонењима Горобиљци.

⁸ Ј. Цвијић, *Мештана са газичком крећања*, СЕЗБ XXIV, 33.

⁹ Овде се, међутим, не мисли на настављање кретања оног становништва коме је и Златибор (као и нешто јужнија подручја) био само успутно краткотрајно станиште (о чему је било речи напред). Ти су се досељеници задржавали у брдима и нису си-лазили у долине река (нпр. Зечевићи из златиборског села Бијеле Ријеке).

¹⁰ Љ. Мићић (оп. с., 407) тврди да неки Златиборци „ових њива имају од пре 100 година. Данас — вели он — више од две трећине пространог и плодног Горобиљског Поља с обе стране Ђетиње припада Златиборцима“. Иначе се за све златиборске породице тачно зна из ког су места дошли, али то за овај рад нема значаја.

14. Иако је Горобиље моје завичајно место, а његов говор и мој говор, сав овде изнесени материјал скупљен је непосредно на терену од информатора, и то од оних чији је говор најаутентичније горобиљски.¹¹

15. Материјал је прикупљан на три начина:

- а) попуњавањем упитника (чиме је обезбеђен основни фонд релевантних података);
- б) снимањем на магнетофонске траке;
- в) бележењем интересантних детаља из разговора самих Горобиљаца.

16. Тако прикупљени материјал показује — недвосмислено — да горобиљски говор припада групи најеволутивнијих штокавских говора — источнохерцеговачкој, и да, према томе, улази у ону дијалектску базу на коју се непосредно ослања наш стандардни језик.

17. Ево основних особина тога говора:

- а) прозодијске особине:

1° После дугог силазног акцента долази у појединим категоријама до скраћивања дужина, а, кад постоји више постакценатских дужина, губи се последња.

2° Код глагола I врсте који непосредно испред наставка *e* имају дуги узлазни акценат јавља се презентска дужина: *вӯчēм* и сл.

3° Код глагола чија се презентска основа данас завршава на *je* постоји однос *чӯēм* : *кrijjēm*.

4° У овом говору постоје дужине (којих нема код Вука и Даничића): *бāрāma* — *кāлāv*, *ћēшāc[ī]*.

5° У релативно великом броју категорија постоји дуљење пред сонантима.

6° По правилу, не изостаје дуљење типа: *jārči*, *sūnče*, али сам забележио и: *cīrānka*, *trāvka* — dakle, без дуљења.

7° Не сасвим доследна заступљеност дуљења типа: *гвōжđe* (*гвōжđe*), — *грōбљe*, *йрōшћe*.

8° Нема скраћивања дугог вокалног *r*.

9° Код заменица постоји однос: *шēбē* — *кō[đ] шēбē* — *шōре[đ] шēбē* (ген. сл.) : *йрема шēбē*, *о шēбē* (дат., лок. сл.).

10° Основни бројеви: 2, 3, 5—10, 20, 30, 100, 200 и 300 могу постати проклитике: *шrisiйā bānki* и сл.

11° Именице типа *йāň* имају множину као код Даничића (*йāňevi*).

12° Ном. пл. именице *вијéнац* гласи: *вijéjenци*. Тако је и према *лáнац* ном. пл.: *lānци*.

13° Ген. пл. именица типа *вráбац* и сл. гласи: *вráбáца* и сл.

14° Ген. пл. именице *на́род* гласи: *на́рōда*.

15° Лок. сл.: *на́сијену*.

16° Јавља се метатонијски акц.: *на́вřša*.

¹¹ Посебно се у том погледу истицао Илија Николић (60 г.) чији су ми одговори омогућили попуњавање упитника са преко 2000 питања.

17° Ген. пл.: *кáрмáца* и сл.

18° Код придева нема акценатске разлике између м. р. и ср. р. сг., с једне, и ж. р. сг., с друге стране: *нðв* — *нðва* — *нðво*.

19° Придеви са силазним акцентом добијају у овом говору врло често кратки узлазни акц. у одређеном придевском виду (*љутá*, *ладнá*, *мékí*, *йðснí* и др.).

20° У акценту гл. прид. радног нема разлике између м. р. и ср. р. сг., с једне, и ж. р. сг., с друге стране (*кðйáла*).

21° Ове разлике нема ни у гл. прид. трпном (*нàчéйа*).

22° Акценат гл. прид. трпног типа: *вéзен*, -*a*, -*o*.

23° Карактеристични презентски акценти су: а) *комýмо*; б) *скý-шайј*; в) *вýчëмо*; г) *йðвëйри*.

б) ф о н е т с к е особине:

1° Ијекавска замена јата: *ѣ* > *ијe/ијë*; *Ђ* > *ијé/ијé*.

2° *Ђ* > *je*; *рЂ* > *pe* (*pje*).

3° *Ђ* + *j* > *u*, *Ђ* + *o* (< *л*) > *u* (*e*).

4° У наставцима придевско-заменичке промене старије генерације имају *-ije*, млађе *-i*.

5° Ненаглашена финална секвенца *-ao* > *o*: *лèгб*, *йðсб*.

6° Медијална секвенца *-ao-* с акцентом на другом вокалу даје *o*: *сóнице*, *гðровина* (< *грахоровина*).

7° Медијална секвенца *-ao-* с акцентом на првом слогу остаје неизмењена: *рðоник*.

8° Ненаглашена финална секвенца *-eo* даје *o* (*йðјö*, *јëзö*) или остаје неизмењена (*дðвео*, *йðвео*).

9° Медијална секвенца *-eo-* с акцентом на другом вокалу даје *o*: *Прðбражéёве*.

10° Финална секвенца *-у* у рад. гл. придеву даје *o*: *чùкнб*.

11° Ново јотовање извршено је у истим категоријама у којима је извршено и у стандардном језику, с тим што се јављају још и ликови: *сýшра* — *сýшре*, *йðшра*; *кðжљíй* и сл.

12° Најновије јотовање захватило је:

а) *л* и *н*: *кòљено*, *њëдра*;

б) *đ* и *ă*: *ћèљаши*, *ћèрám* (али: *тјескòба*);

в) *з* и *с*: *ѝзелица*, *сéћи*;

г) *ц*: *ћéтало* (али: *цјéдáька*);

д) *ӣ*, *б*, *в* и *м*: *тїфíљеши*, али *тјëсма*; *блëнуши*, али *бјёжаси*, *жíв-љеши*, али *вјёшар*; *гѓмљеши*, али *мјёра*.

13° Консонанта *x* готово да нема, а замењен је са *v* и *j* (у медијалној позицији), са *k* (у финалној и иницијалној), са *г* (само у финалној позицији), или је ишчезао без трага (у свим позицијама).

14° Сугласник *ф* најчешће је замењен сугласником *v* или се напоредо употребљавају ликови са *v* и *ф*.

15° Није заступљена стара промена *же* > *ре* у през. гл. *моћи*. Говори се, дакле: *мðжсе*, *мðжсемо* и сл.

16° Консонантска група *-иц-* најчешће прелази у *-иц-* (*кобча*), док групе *-ис-* и *-иш-* остају неизмењене (*љешић*, *лишала*).

17° Упрошћавају се финалне секвенце *-сӣ*, *-иш*, *-зд*, *-жд*: *иђс*, *вјеш*, *гроз* и сл.

в) м о р ф о л о ш к е особине:

1° У инстр. сг. именица м. и ср. р. изразита је експанзија наст. *-ом* на рачун наст. *-ем*: *кобом*, *ж ђурђом*, *лучом*, *грњом*, *лишћом*.

2° Двосложна хипокористична образовања и лична имена типа *Бојко* имају доследно номинативни завршетак на *-о* и промену по типу: *Бојко — Бојса — Бојсу* итд. и, разумљиво, присвојне придеве на *-ов*: *Бојсоб* и сл.

3° За овај су говор карактеристични чести двосложни хипокористички на *-е*: *Боре*, ген. *Бора*, *Бране — Брана* итд.

4° Код тросложних женских и мушких личних имена на *-ица* вок. сг. једнак је ном. сг.: *Љубица*, *дђи вамо!* *Милица!* — *Вјица*, *иљожури!*

5° Именице ж. р. на *-а* имају у ген. пл. врло често наставак *-и*: *врсцић*, *иришкј* и сл.

6° Именица *вече* је у ном. сг. средњег, а у зависним падежима женског рода, те има промену: ген. сг. *вечери*, ном. пл. *вечери*, ген. пл. *вечерију*.

7° У инстр. сг. именица ж. р. на консонант доминантан је наставак *-и*: *с крви*, *са мајсии* и сл.

8° Дат.-лок. сг. личних заменица *ја*, *ши* и заменице за свако лице о б л и ч к и је једнак ген.-ак. сг.: *мени*, *шебе*, *о себе*.

9° У дат.-лок. сг. именица очувани су по правилу резултати друге палатализације, а јављају се и тамо где их у стандардном језику нема, тј. код личних имена: *Живци*, *Луци*, *Сијанци*, *Миленци* (исп. и: *Живчан*, *Лучан*), али се код личних имена употребљавају и ликови: *Живки*, *Луки*, *Сијанки*, *Миленки*.

10° Именске промене придева неодређеног вида готово да нема.

11° Инфинитив се доследно завршава на *-ши* (-*хи*); нема супинских облика.

12° Аорист је у живој употреби, али углавном само од перфективних глагола.

13° Имперфекат је у ишчезавању, очуван је само од најфrekвентнијих глагола.

14° Јављају се архаични облици потенцијала типа: *и ма буднэм*, *и хеб буднэм* и сл.

15° У гл. прид. трпном знатно је чешћи наст. *-аи* (-*и*) него у стандардном језику: *додаваи*, *и звани*, *јудаваи* и сл.

16° У З. л. пл. глагола VI и VII врсте очувано је *-е*: *идсё* и сл.

17° Гл. *и каши* има през. облике: *и кем*, *и кеш* итд., З. л. пл. *и ку*.

18° Гл. *и шеши* има у овом говору инф. *и хешши*, а рад. гл. придев *и хео*, *и хела* (врло ретко *сијела*), *и хело*.

19° Глаголи с инф. основом на *-ава-* имају промену као у стандардном језику.

20° Аналошко -ић- забележио сам код глагола *крићаваји* (инф.), *крићавају* (3. л. пл. през.).

г) с и н т а к с и ч к е особине:

1° Уз збирну именицу јавља се збирни (а не основни) број: *Ми-лован* *има дѣвейоро ўнучадъ*.

2° Честе су конструкције с посесивним генитивом типа: *Мићо-вића ѹдиток*, *Максовића брдо*.

3° У негираниј реченици употребљава се објекат у акузативу (чешће) и у генитиву (ређе, обично кад је у питању двострука негација).

4° Уз глагол *иштави* употребљава се објекат у акузативу.

5° Кад је у питању кретање с циљем да се неко нађе и доведе, односно нешто нађе и узме, донесе, јављају се ове могућности: а) *Идү за ћевојку. Ошишоје на ћејало за дрва.* б) *Иде у дрва* (али само у шуму).

в) *Оде на воду* (на бунар или извор).

6° Инстр. синг. заменица *ко*, *неко* с предлогом *ио* уместо локатива с истим предлогом при означавању посредника: *Јави ид неким!*

7° Облици презента сложени с префиксом уз- у значењу футура II.

8° Именица *чудо* као упитно-узрочна реч.

9° Облик „жими“ при емфатичном оповргавању.

10° Енклитика се увек је и за енклитике *је*.

11° Заменички облик *ишћ-гâ* у значењу „колико много“ (и облици *ѓдан*, *шешкî* и *чудо* у сличном значењу).

12° Конструкција „кад себе“ при означавању велике временске удаљености.

18. Две новије тенденције треба посебно истаки: прво, продор екавизма и, друго, губљење дужина у извесним позицијама (само после дугог силазног акцента или кад постоји више постакценатских дужина).

Први одељак

ПРОЗОДИЈА

I. ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

19. Будући да припада источногерцеговачком дијалекатском типу у западној Србији, горобиљски говор, разуме се, има четвороакценатску систему млађих новоштокавских говора.

20. Нема кановачког дуљења. Именица *човек*, која у зависним падежима има дуги узлазни акценат на пенултими, недовољно је типична, а примери *бѣда*, *йѣла* малобројни су да би оповргли ову констатацију.

21. О односу узлазних акцената у вези са дуљењем пред сонантима треба указати на ове случајеве:

- а) *удѣвац*, *удѣца*, — *синѣвац*, *синѣца*; *дѣца*;
- б) *кѣнац*, *кѣнци*;
- в) *босѣдѣнија*, *мегдѣнија*, *нишѣнија*, *рачѣнија* (али: *баштѣвѣнија*, *меѧнија*).

22. У слоговима са силазном интонацијом које затварају сонанти после којих долази слог који почиње сугласником — прилике су углавном као код Вука: *здрѣвље*, *зѣље*, *јѣрџа*, *клињца*, *слѣмка*, *Тѣрци*.

Забележио сам, међутим: *сѣјѣнка*, *сѣрѣнка*, *шѣрѣвка*.

23. У вези са дуљењем код именица средњег рода на *-је* код којих се завршни сугласник основе јотује пред овим наставком треба навести ове случајеве:

гвѣжђе (*гвѣжће*), — *грѣбље*, *грѣжће*, *їрѣшће*, *сѣће*, *снѣйље*.

24. У горобиљском говору уже је заступљено дуљење старог кратког силазног акцента у ном. синг. именица м. р. типа:

брѣд, *йѣс[и]*, — *дѣм*, *кѣд*, *крѣв*, *кѣд*, *лѣч*, *рѣг*, *сѣк*, али: *бѣк*, *бѣк*, *грѣм*, *ждрѣл*, *змѣј*, *сѣд*, *сѣрѣд*.

25. Овај говор не познаје скраћивање дугог вокалног *r*. Говори се само: *гѣм*, *кѣв*, *цѣв*, — *чѣїврѣшак*, — *на ўѣрн*, *у ѿкву* и сл.

26. Као изразити представник млађих новоштокавских говора горобиљски говор добро чува мелодиозност сва четири акцента и неакцентоване дужине.

1) *Преношење акцената на јроклитику*

27. Преношење акцента на проклитику жива је појава у горобиљском говору, мада није доследна. Може се рећи да се акценат чешће преноси с речи које имају мањи број слогова, што се види нарочито из примера у вези с преношењем с именица.

28. Старо преношење с именица карактеристично је у случајевима као: ју *вјеску*, на *воду*, *ирд* *нөћ*, *кәд* *говёди*, *од* *гләди*, ју *йо.ъе*, *ис* *йола*, ју *йләс[ш]*, *од* *ока*, ју *око* и сл.

Али сам и из нормалног говора записао примере: у *зёмьу*, у *дку*.

Кад говорник посебно истиче оно о чему говори, задржава акценат на именици: у *воз*, од *гёвёдй*.

29. Разуме се да постоје и познати аналошки случајеви старог преношења: на *бунар*, *и[з]* *салаша*, ју *брдо*, ју *брду* и сл.

30. Горобиљски примери с новим преношењем одговарају књижевном стандарду: *ијж* *њивे*, *зә* *сукњу*, *крдјес* *њиву*, ју *колима*, ју *кућу*, *окд* *куће*, на *веџбу*, ју *службу*, *зә* *годину* *дана*, *дїш* *киши*, ју *Пожегу*, ју *Пожеги*, на *улици*, — ју *цркву*.

Па ипак, и овде сам у нормалном говору слушао примере као: на *рাশ*, *иред* *рাশ*, на *Бүгаре*, на *Бүгарина*, на *вېџбу*, ис *Пәжегә*, на *стәнниңу*, у *касары*.

У устаљеним синтагмама (које имају и одређено, устаљено значење) акценат се обавезно преноси. Нпр., синтагма ју *йослугу* (= узети нешто чиме ће се у раду привремено послужити) обавезно је с преношењем акцента, али кад хоће да се каже 'помагати некоме око послуживања, радити као послуга' акценат не мора бити пренесен: у *йослугу* *ићи*. Преношење се, отуда, увек врши у изразима: на *бабине*, ју *гости* = ју *гости*, на *йиво* и сл.

Сем тога, и овде кад говорник посебно истиче оно о чему говори, акценат се не преноси: на *днү* и сл. исп. и: на *вѣ* *Чачка*, *са* *вѣ* *Чачка*.

31. О преношењу акцента са заменица исп., најпре, т. 71, 72, 74, и 75. одељка о акценту заменица.

Поред тога, треба навести ове случајеве који одговарају књижевној ситуацији: *иј* *ја*, ю *он*, ю *њима*, ю *мој*, сà *шијем*, ју *шоме*, (ју *шоме*), збđ *шдга* (збđ *шога*), сà *чим*, ю *шом* смо *знали*, из *нашё* *њиве*, ју *нашој* *њиви*, ју *њина* *кôла*, Ѳ *свом* *шрдишку*.

И овде кад говорник посебно истиче оно о чему говори, задржава акц. на заменици: из *нашё* *њиве* и сл.

32. У вези с придевима имам ове примере с пренесеним акц.: ј *Раѣни лѫг, ў великој сѣби, ў Благојеву ливаду*, и ове примере с непренесеним акцентом: *на гбрњем сїрাণу, ѹо йсїйј кїши, од Рा�їтарскѣ шкблѣ, на чачанскї сїтаницу* и сл.

33. О преношењу акцента са бројева исп., најпре, т. 77. одељка о акценту бројева.

Карактеристична су за горобиљски говор преношења као: ј *двѣй саши;* — ѹ *шри ёкшара, б[д] два мёшра;* — *на друге сїрाणе, за друго љишиша* и сл.

Али и овде кад говорник посебно истиче оно о чему говори, задржава акц. на броју: *за шри дана*.

34. У вези с прилозима имам само овај пример с непренесеним акцентом: *и шамо, и ове с преношењем: нù шамо, нù вамо.*

35. У горобиљском говору са глагола се на негацију *не* акценат доследно преноси: *нè знам, нè дају, нè може, нè можемо, нè паднем, нè шуштим.*

Исп. и: *нù мучио.*

Све то одговара књижевном стандарду, али сам забележио и занимљиво преношење: *нè велї.*

С глагола се акценат може каткад преносити и на друге прокли-тике: *ишà узмë дà узмë, дà видиш ши, слабо шта ѹ једë* и сл.

2) Неакценитоване дужине

а) Даничићеве неакценитоване дужине

36. Тенденција скраћивања дужина, карактеристична од млађих новоштокавских говора за шумадијско-војвођанске, захватила је до некле и данашњи горобиљски говор. Губљење дужина јавља се у неким категоријама углавном само после дугог силазног акцента или се, кад постоји више постакценатских дужина, губи последња. И овде је, дакле, присутна тенденција избегавања нагомиланих дужина.

Горобиљска ситуација у вези с губљењем дужина може се видети из табеле које прилагажем (в. табела 1—4).

Облици	A Дужине непосредно иза (^)	B Кад нису непосредно иза (^)
Непарадигматски лексички лик (затворени слог)	кùтњак (кùтњак)	плâћеник
Затворени слог парадигматског лица	дôћëм (дôћëм)	лâђицом
Отворени слог парадигматског лица	чûвâ (чûвâ) првîй (првîй)	лâђицë (ген. ср.)

Табела 1. Дужине после (^).

Облици	А Непосредно иза (")	Б Кад нису непосредно иза (")	
		a) (")-(~)÷(-)	б) (")+(~)+(-)
Непарадигматски лексички лик (затворени слог)	кӯвар	мүченік	
Затворени слог парадигматског лика	гледам	радуем	
Отворени слог парадигматског лика	вайд	радуе	кочайя (гөвәдй)

Табела 2. Дужине после (").

Облици	А Непосредно иза (')	Б Кад нису непосредно иза (')			
		a) (')+(~)-(-)	б) (')÷(~)+(~)+(-)	в) (')+(~)÷(-)	г) (')+(~)÷(-)+(-)
Непарадигматски лексички лик (затворени слог)		напасник			
Затворени слог парадигматског лика	травом	парницом	разликуем (разликуем)		
Отворени слог парадигматског лика	траве	чуважу (чува) ѿ	разликуе (разликує)	карлайца карлайца	причалица причалица

Табела 3. Дужине после (').

Облици	А Непосре- дно иза (‘)	Б Кад нису непосредно иза (*)			
		а) (‘)+(*)+(-)	б) (‘)+(*)+(*)+(-)	в) (‘)+(-)+(-)	г) (‘)+(*)+(-)+(-)
Непарадигматски лексички лик (затворени слог)	ја॰дниќ	Миодраѓ	молитвеник	благајник	
Затворени слог парадигматског лика	у́чим	изла́зим	омато́рим	испрїчам (испрїчам)	
Отворени слог парадигматског лика	у́чи	изла́зай	омато́ри	напа́сá (напа́сá)	ћевоја́кá (ћевојакá)

Табела 4. Дужине после (‘).

37. У вези са Даничићевим неакцентованим дужинама треба рећи још ово:

1) Наставак *-оси* код именица кратак је и у ном. сг. у овом говору непосредно после дугог узлазног акцента: *дúжнос[и]*, *једна́ко[и]*, *могу́ћнос[и]*, *сигу́рнос[и]*; исп. и *нáбој*.

2) Код глагола који непосредно испред наставка *-е* имају (‘) ситуација је оваква:

шре́сéм, ву́чé, ћре́дé, ври́шéмо, шре́сéмо.

3) Код глагола чија се презентска основа данас завршава на *је* ситуација је оваква:

а) *ку́ћe, сну́ђeм, чу́ћe, кàзуéм, кàзуéмо;*

б) *би́јeм, кри́јeм, иш̄и́јe, иш̄и́јemo.¹²*

б) *Неакцентиоване дужине којих нема код Даничића*

38. У горобиљском говору известан број категорија зна за дужине којих нема код Вука и Даничића:

¹² Интересантно је оно што Вук у Предговору 2. издању Српског речника (из 1852, стр. 2) каже о дужини код ових глагола: „У глагола који се свршију на *јем*, а особито *џјем*, изговара се *е* без и какога знака, н. п. *лјјем*, *ийјем*, *бјјем* и т.д.; може бити да би ко рекао и *лјјéм*, *ийјéм*, *бјјéм*, али ми се јамачно чини да је обично оно прво. Тако би се рекло и *кујјем*, *снујјем*, *чујјем*, али ми се чини да би се поред овога рекло прије и *кујéм*, *снујéм*, *чујéм*, него *лјјéм*, *ийјéм*, *бјјéм*, и т.д.“

Горобиљски примери, дакле, потврђују ово Вуково размишљање.

А. а) У дат.-инстр.-лок. пл. именица ж. р. *a*-основа јавља се у данашњем горобиљском говору дужина, наравно и у њему само после силазног акцента: *бâбâма*, *бâрâма*, *јâбукаâma*, *књîгâma*, *кrûшикаâma*, *кûћâma*, *йâрâma*.

б) Придевски наставци *-av* и *-asî* увек су у овом говору дуги: *бâлâv*, *брâšnâv*, *бûђâv*, *гârâv*, *йâрâv*, *чâђâv*; *ћeñâc[â]*, *дûгуљâc[â]*, *йlâvkaç[â]*, *црvenkâc[â]*.

Б. Дуљење пред сонантима имамо у овим случајевима:

а) у присвојној заменици 3. л. синг. м. р.: *њeгđv*;

б) у присвојним придевима на *-ov* (-*ev*) и *-in*: *ðcêv*; *vřbôv*; *бâbîn*, *cësîpřin*; *Бâжđv*; *Cîšâñin*;

в) у речима страног порекла на *-izam*: *комунîzâm*, *организâm*, *социјализâm*, *фашизâm*;

г) код неких личних имена: *Дûшân*, *Jòrdân*, *Слободdân*, *Râdisâv*, *Pâdosâv*, али: *Вîдан*, *Вlâdan*, *Bô[j]in*, *Drâgan*, *Jôvan*, *Mîlan* и др.

В. Становници суседног села *Лойáша* називају се у Горобиљу *Лойáшâni*, а дужина слога *-an-* остаје у свим падежима: *Лойáшâne*, *Лойáшânimâ*.

Г. Код именица на *-ница* вокал *o* (< -*l*) обавезно је дуг: *uđrûbniçâ* *kâđçöbniçâ*, *чекабниçâ* (*чекибниçâ*), *чишабниçâ*.

Д. У горобиљском говору дуг је и наставак ген.-ак. личних заменица 1. и 2. ст., повратне заменице, личне заменице 3. ст. м. р. и заменица *ко*, *што*: *мènê*, *шèbê*, *сèbê*, *њeгđâ*, *кògâ*, *чegâ*.

Иако истог облика, л. заменице у дат.-лок. ст. немају ту дужину.

Ђ. Деминутивни наставак *-iň* дуг је данас у овом говору код двосложних именица које имају кратки узлазни акценат: *grâbîň*, *grâdîň*, *йfcišiň*, *цvjeñiň*, *цerîň*.

Исп. *ђeñâiň* : *ђeñâiň*, *љeйčiň*.

Е. Код неких прилога се такође јавља дужина које нема код *Даничића*: *шâdâ(j)*; *дânaç*, *noñâc*, *вечेrâc*.

Ж. Дуг је и компаративни суфикс прилога: *бôљe*, *вîшиe*, *гôрe*, *дâљe/дîљe*, *јâчe*; *вrедниje*.

II. ДЕКЛИНАЦИЈА

1) Именице женског рода

a-основе

39. У вези с појавом старог силазног акцента у ак. синг., дат. синг. и ном.-ак. пл. у горобиљском говору је — схематски приказано — овако:

ак. синг.: *глāву, на̄ мōбу, рȳку, ў вoјску, на̄ гrāну, за̄ дȳшу, на̄ сiрāну, ѫпrāву, — грēду, лāнiу, сiијéну;*

мēђу, на̄ воду, на̄ земљу, ѻрё(д) зору, — даску;

дужину (дульину), ѡланину, средину, али с предлогом и: ѻ висину, ѻ дубину и сл.;

дат. синг.: *глāви, рȳчи;*

ћeчи (лекс. акц.) — *вoди;*

ном.-ак. пл.: *глāве, грēде, рȳке, свiње;*

челе — даске;

висине, ѡланине.¹³

40. У дат.-инстр.-лок. пл. именица *a*-основа типа *глава* скраћује се ('') у (''):

гrāнамa, грēдамa, лукамa, рȳкамa, свiњамa.

41. Ген. пл. именице *rύка* гласи *rукӯ*, а именице *нога*: *нôгӯ*.

42. Уколико се женска лична имена (или хипокористици) о б - ли ч к и подударају са мушким именима (или хипокористицима), они се у горобиљском говору обавезно акценатски диференцирају: *Мiка* (ж. хип. од *Мiломiрка*): *Мiка* (м. хип. од *Мiкан*, *Мiливоћe* и сл.), *Сáва* (ж. име): *Сáва* (м. име), *Тóма* (ж. хип. од *Томáнићa*): *Тóма* (м. име). Говори се једино: *свëтий Сáва*.

43. Ген. пл. именица типа *каrлицa* гласи доследно: *вáрнiца, каrлицa, ѿарнiца* итд.

44. Вокатив пл. именице *ћевбójка* гласи: *ћевбójke.*

и-основе

45. У вези с померањем акцента према kraју у лок. синг., ген. пл. и дат.-инстр.-лок. пл. у горобиљском је говору:

а) лок. синг.: *кrви, нôхи, —*

жалостiи (жалостии), радостiи (радосии),

вáла ши на ѿмôхи (увек тако), —

на мáстii, ријéчи (ријечи), —

шамéти;

б) ген. пл.: *нôхијû, икhеријû, —*

вечéријû, — ријéчи, —

шёлáдij, чéльáдij, — зáмовијесий;

в) дат.-инстр.-лок. пл.: *кòситимa, нôхимa, икhеримa,*

кокдшимa, —

ријéчимa, —

шёлáдма, чéльáдма == *чéльáдимa.*

¹³ Исп.: А. Пецо, Акценат именница женског рода типа *глава, вила*, НЈ н. с. XII, 12—24. и Акценат именница женског рода типа *вода, коза*, НЈ н. с. XII, 233—245.

2) *Именице мушког рода**о/јо-основе*А) *Именице са стариим акцентом на њочетном слогу*

Локатив једнине

46. У вези с повлачењем акцента према крају у лок. синг. именица са старим акцентом на почетном слогу у горобиљском је говору:

гра́ду, на зи́ду, у смије́гу, —

на дувáру,

у обича́ју, —

у мозгу = у мозгу, —

у дому, у рóду, у шóру.

Али исп. и: *на зубу, на лактú, на мјесéцу, на ѫрагу (на мом ѫрагу),*
на раиýу.

Номинатив множине

47. Од именица типа *гра́д* ном. пл. гласи:

а) *дáни, зúби, црви;*

б) *бркови, жíрови = жíрови, зéчеви, зíдови, сíнови, сúдови, цајé-шови, црёлови; —*
илáштови.

в) Према Даничићевом *жуљеви* у Горобиљу је *жуљеви*.

48. Код Вука је: *вíр — вíра — вíрови*, а у Горобиљу: *вíр — вíра*
— вíрови.

Говори се: *шилићи.*

Генитив множине

49. У вези с померањем акцента према крају у горобиљском је говору:

а) *дáнā, зúбā, мраéвā, црвā, — мјесéцā, — ѡавóлā, — шилíћā;*

б) *бркóвā, зидóвā, синóвā, судóвā, — го.убóвā, курјакóвā;*

в) *дéлова.*

Говори се: *цвjeшóвā.*

50. Ген. пл. именица *народ* гласи: *народа.*

Дат.-инстр.-лок. множине

51. У вези с померањем акцента према крају у горобиљском је говору:

а) зубима, — ноктима, —
тилпихима;

б) бркдвима, зиддвима, синдвима, суддвима, — голубдвима, курјакдвима, — рогдвима;

в) дёловима.

Именница *край* у пл. у горобиљском говору гласи: *крайеви* — *крајевा* — *крајевима* (код млађих и: *крайевима*).

Б) *Именице које немају стари акц. на првом слогу*

52. Множина именица типа *кључ* у горобиљском говору гласи: *кључеви, лијекови, ножеви, јањеви, јујшови; — кључевा, лијекова, ножева; — кључевима, јујшовима.*

53. У овом је говору померање акцента према почетку у ген. пл. двојако.

а) Први се тип слаже с *Даничићем:*
вљовा, — ћословा, — међеда;

б) други се разликује:
врабац, Немац — чврљак/чврљака, — Горобиљац.

54. Ном. пл. именице *вијенац* у Горобиљу гласи, као и код *Даничића, вијеници.* Тако је и: *ланац — ланци, лонац — лонци* и сл.

55. Именница *момак* у ном. пл. гласи овде: *момци; ген. пл. је момака, дат.-инстр.-лок. момцима, вок. момци.*

56. За разлику од *Даничића*, у горобиљском говору дат.-инстр.-лок. пл. именице *књима* гласи: *књима.*

57. У овом говору ном. синг. именице „човек“ гласи *човек* (што је, у ствари, стари акценат на прими), а у ген. *човека, дат. човеку, вок. човече.*

58. Двосложна имена типа *Слјанко* јављају се у овом говору или са дугим узлазним акцентом: *Бранко, Владјко, Јарко, Здрљко, Милько, Мирко, Савко, Слјанко,* или са дугим силазним акцентом: *Вељко, Гђоко, Јивко, Јанко, Радјко, Ранко.*

Из наведених се примера види да је однос 8 : 7 у корист имена са узлазним акцентом.

Име *Славко* изговарало се раније с дугим силазним акц.: *Славко,* а данас с дугим узлазним: *Славко.*

59. Неједнако се — што се тиче акцента — понашају и горобиљска презимена: док нека презимена чувају акценат имена од којих су изведена, друга имају уопштен један — типски акценат:

а) *Марковић, Павловић;*

б) *Брковић, Варничић, Вајсовић, Гачевић, Јевђовић, Лековић, Максовић, Миховић, Пајовић, Пантићовић, Шантићовић, али: Тресовић Туцовић;*

- в) *Авакумовић, Бодрићевић, Видошијевић, Вукчишиновић, Гавриловић, Димитријевић, Матићевић, Никитовић, Обрадовић, Павићевић, Ракићевић, Симеуновић*, али: *Јовановић, Милћевић*;
 г) *Јоксимовић, Јрошевић*, али: *Филиповић*.

3) Именице средњег рода

60. У горобиљском говору нема померања акцента према крају у лок. синг. именица средњег рода *o/yo-* и консонантских основа. Овде је: *на сијену, на рамену* и сл.

61. Што се тиче закона о померању акцента на други слог у ном. пл., ситуација је оваква:

- а) *дрва* (исп. *дрвā, дрвима*), *йόља* (исп. у *йόљима*), *звоња* (исп. *звоñā, звонима*);
 б) *брда, мјесῆта* (исп. ген. *мјесῆта*), *сийта* (исп. ген. *сийā*);
 в) *сијена*.

Посебно истичем акценат пл. *йόља, брда*.

62. Померање акцента код именица *o/yo-*основа, које немају стари акценат на иницијалном слогу, према почетку у горобиљском говору није обавезно. Говори се тако:

рёбро — рёбра — рёбáрā — рёбрима, али и рёбра, ребáрā, рёбрима;
сёло — сёла — сёлима, али и сёла, сёлима; ген. пл. увек гласи сёлā.

63. У овом се говору може чути метатонијски акценат (у вези с предпозима) код плуралија тантум типа *лéћа*: *низ лéћа, за врáшta,* али и *на врáшta, на лéћима*. Без предлога је и овде:

врáштима, њстима, лéћима.

64. У именица на консонант скраћивање дугих вокала у трећем слогу од краја није сасвим доследно.

- а) С једне стране имамо: *дијéште — ѡеñеñом, јаје — јајце — јајеñа = јајцëша, јуñe — јуñеша, кљúсе — кљúсешом, свиñче — свиñчëша;*
 б) а с друге стране: *шилéнце — шилéнцëша, чељáде — чељáдеша.*

65. У горобиљском говору обавезно је померање акцента у плуралу именица *иñ-*основе. Говори се само:

дигмеñта — дугмеñā;
дрвéшта — дрвéшā — дрвéтима, хебéшта — хебéшā, увéшта — увéшā — увéтима.

4) Придеви

66. У горобиљском говору није очувана разлика у неодређеном прилевском виду између облика у којима је акценат изменењен по Сосироровом закону и оних у којима тај закон није могао деловати. Отуда имамо:

бôс — бôса — бôсо, млâд — млâда — млâдо, нôв — нôва — нôво, јêднâк — јêднâка — јêднâко, крвâв — крвâва — крвâво, глâдан — глâдна, -о, жéдан — жéдна, -о.

67. Иако по многим другим особинама близак југозападним штокавским говорима, данашњи горобиљски говор, као што се из претходне тачке види, не зна за акценатски тип: *нôв — нôво — нôвî* који се у тим говорима јавља.

68. Придеви са силазним акцентом добијају у овом говору врло често кратки узлазни акценат у одређеном придевском виду. Та је појава у горобиљском говору много већих размера него код Даничића. Тако акценат одређеног вида код придева:

а) типа *дûг гласи*: *слâбâ; чîсîй ыонêђ.иник, чîсîш лóнче, чîсîш кðишу.ъе; мîкî сîр, мîкâ рâкиâ*; говори се ипак: *стâжîй кâйûш, стâрê жéне;*

б) типа *млâд*: *врûћâ, лûтâл рâкиâ; гркîй лêб; гûсîй ыасûль, чесîш сîшто, шûђîй чôвëк, свéшîй Сáва, шврðй, млâдîй сîр*; али и: *млâдîй чôвëк;*

в) типа *мôдар*: *дëснâ рûка, ыдснîй ыасûль, нôхнîй вôз, очнîй лëкâр;*

г) типа *сîшан*: *рûчнîй сâй, шâнкîй кâйûш, дûтлâ ширина, сîшнâ ѡёца, слâшкâ јâбука* (исп. и именицу слâшкô), *крапнîй кâйûш, чâснîй ыдс[ш], Часнë вéриге; ўскâ сûкња; Ѣёшнâ нêђе.ъа;*

д) типа *злâшан*: *лâднâ рâкиâ; мâснîй сîр; мрснîй рûчак, рjёшкô сîшто, рjёшкê сâндале* (исп. и *рjёшкô* — врста народног кола); али и: *шîјёсни, глâдни;*

ђ) типа *дрвен*: *дрвенâ кâшика, мâшорîй; гвôзденë вîле; свîленâ мâрама, сукненâ ѡдка; марвèнîй дôкшор, разжанô брâшино, чоданô одијéло, земљанîй лôнац; све рëднô* (тј. све по усталјеном, утврђеном обичају: на слави, свадби, сахрани и сл.).

Међутим, и овде је, као код Даничића, само:

*вîсок — висòка — вîсокîй, дûбок — дубдка — дûбокîй, шîрок — ши-
рòка — шîрокâ; дугачак — дугачка — дûгачкâ.*

5) Заменице

69. У горобиљском говору личне заменице 1. и 2. лица синг., 3. лица синг. м. р., повратна заменица и заменице *ко* и *шîто* имају у ген.-ак. синг. дуг наставак:

мëнë, шëбë, љëгâ, сëбë, кòгâ, чëгâ.

70. Овде је поменута дужина, које у Даничићевом систему акцената нема, морфолошки релевантна. Наиме, у овом се говору ген.-акуз. и дат.-лок. личних заменица 1. и 2. лица синг. и заменице *себе* облички подударају. Само, у дат.-лок. синг. ових заменица дужине нема, и ту се, што се акцента тиче, горобиљски говор слаже с Даничићем:

мëне, шëбе, сëбе, — на мëне, на шëбе, о сëбе.

71. Ако ген.-акуз. синг. личних заменица 1. и 2. лица, 3. лица синг. м. р. и повратне заменице има уза се предлог, онда се у горобиљском говору најчешће врши преношење акцента, и то се он на предлог преноси као кратки силазни:

ðđ менē, kđ' ћебē, kđđ ъегa, ðđ ъегa, kđ' себē; ћоред менē, ћрдко ъегa.

Као што се види, генитивно-акузативна дужина остаје код заменица *ја, ћи, себе* и после преношења акцента.

У дат.-лок. свих ових заменица нема преношења акцента на проклитику: *на јене, о ћебе, на ћебе* и сл.

72. Кратки силазни акценат долази и на први слог двосложних предлога који стоје уз енклитички облик ген.-акуз. синг. личних заменица 1. и 2. лица и повратне заменице: *јрđā ме, ћrđā сe, ћđđā сe.¹⁴*

73. У Горобиљу лична заменица 3. л. сг. м. р. гласи: *ðн.*

74. Акценат се у акузативу личне заменице 1. лица пл. (*нāс*) преноси у овом говору на предлог у виду кратког узлазног:

кđđ нāс, їа нāс и сл.

75. У Горобиљу се показне заменице *овaj, онај* изговарају као *ðвај (ðвј)* — *ðвđга (ðвогa)*, *ðнай (ðни)* — *ðнđга (ðногa)*, *ðнā*. Преношење акцента на предлоге код ових заменица нисам забележио.

6) *Бројеви*

76. У зависним падежима број *један* има овакав акценат: ген. *једнđg(a)*, дат. *једнđm(e)*, инстр. *с једнијем* = *с једнīм*, лок. *о једнđm*. Ном. женског рода је: *једна*.

77. Као и у неким другим источнохерцеговачким говорима (у Пљевљима, Пиви и Дробњаку, на пример) и у данашњем горобиљском говору неки бројеви могу постати проклитике и примити на себе акценат. У Горобиљу то су бројеви: 2, 3, 5 — 10, 20, 30, 100, 200 и 300. Говори се:

двá кила, сїđ кїлã, o(đ) двá браїта ѡеџа, ћé[и] динäра, сїđ бânкї, ћрисијà бânкї и сл.

78. Што се тиче акцента редних бројева, у Горобиљу је: *иђвї, сїđмї, ћсмї* итд.

7) *Прилози*

79. Навешћу само неке акценатске особености прилога у горобиљском говору:

¹⁴ О преношењу акцента на проклитику са заменица и сличним појавама у вези са заменицима в. код Б. М. Николића, Основи млађе новопитокавске акцентуације, 42—48.

за начин: брзо;
 за количину: шоликб/шоликб, са свим;
 за место: гдре (гђре), дձле (ձձле), наձад, шозади, вбђе, једвде, вјуда, вјудије, нјуда, нјудије, дномо, ձձаклє, одаклєн, (ձմклє), бнде, нбђе, свјукуда, шуј, шуне;
 за време: дамас, нодас, нодју, ձձмә, մօժլէ(н), մօժէ, մօժա, յօժ, յօժ(մ), ծոճայ, сձде, јочи.

III. КОНЈУГАЦИЈА

1) Инфинитив

80. Што се тиче акцента инфинитива, ваљало би изнети оне случајеве у којима је на неки начин присутно деловање Сосировог закона или закона метатоније:

- а) донијётни = дձնијётни;
- б) узётни = յըзётни, умријётни = յըмријётни;
- в) изнћи/изаћи, ошнћи (ձմնћи), унћи (յնћи);
- г) доти, наћи, шоти, տրէћи;
- д) доветни;

ћ) вјући, տրէсни, довући, յевући, исшрэсни, озёсни.

Углавном се може рећи да је код старије генерације чешће донијётни и сл., а код млађе ձձнијётни и сл. Разуме се, реч је о оним случајевима где се уопште јавља дублетски акценат.

81. Навешћу још неке примере који могу бити интересантни:

նիւ; —
 յմենуնի; —
 մձտի (մասեմ), սնասին; — կրասի (քրադեմ); —
 կամъашի; —
 տճնуնի; —
 լիմսանի; —
 յշրайни, օմվարանի (ձմվարանի), մոյջուկանի, մըսմանի;
 բացինи (բացին), մյուսինи; —
 վիђеնի; —
 կողծոսնի,
 գրիսնի, կրասնի, մրէսնի.

2) Аорист

82. У горобиљском говору акценат у 2. и 3. лицу синг. аориста није увек као код Даничића, тј. не чува се увек разлика између ових и осталих лица аориста, али општа слика, ипак, није много другачија:

а) глаголи с повученим акц. у горобиљском говору:

вѣзе, дѣнесе, зѣвѣзе се, ѹзмаче, ѹсилейе, наѣбоде се, наѣвѣче, дѣбѣ, ѹрѣведе, ѹрѣвѣче се, сѣде; ѹједе;
вѣкну, вѣскну, дѣнку се, дѣну, зѣмаку, ѹјурну, крѣну, ѹисну, ѹрѣвѣрну, ѹрѣону, сїну, сукну, ѹвену, ѹкну, ѹлайну, ѹикну, шїкну; —
шїкова, ѹшїкова;
вѣчера, ѹрѣчнїа;
дѣсуди се, зѣкльѣчи, наѣрави, дбори, дсѹши, ѹдзѣри, ѹрѣмоли
се, склни, ѹдари, ѵчини; ѹрѣмїёни;
зѣдржса;

б) глаголи у којима је акценат у свим лицима на истом слогу:

изїже/издѣже, лѣже, наѣже, дде, ѹдгibe, ѹддикse, ѹдкise, ѹомдѣже,
юдмузе, ѹрѣвѣче, ѹрѣвѣрче, ѹрїже, ѹрисиїже, ѹрѣйаде; ѹзѣ, ѹмрије;
наїйса;
догна, дѣзва, зѣкла; сїмъе;
изу, дбу, оїрѣдва, ѹрѣби, разби;
изгўра;
забѣлье, залѣће се, засїа, изгдре, обнѣвије, ѹбиијѣле, ѹожуће,
юокїлье, ѹорумѣње, ѹоџрвѣње, ѹрѣвре, ѹрѣвре, сѣће, ѹвре.

Из овог се прегледа види да су само ну/не-врста и глаголи на шїи/и јединствени. У њима се у 2. и 3. лицу сг. аор. увек јавља неки од си-
лазних акцената на почетном слогу. Код осталих врста колебање је еви-
дентно.¹⁵

3) Глаголски ѹридев радни

83. Ни у горобиљском говору није, као ни код Вука, очувана
разлика између облика у којима је по Сосиром закону акценат могао
бити изменjen и оних у којима тај закон није могао деловати. Говори се,
дакле:

дао — дала — дѣло, ѹржб — ѹржала, ѹдїла,
шїчо — ѹдчела, ѹрѣдала; —
брдила.

84. У вези с акцентом гл. прид. радног у горобиљском говору
треба навести још ово:

гїнб, ѹдгинб, -ула, -уло; — чешиљб, чешиљала, -ло; — згѓиб,
-ала, -ало; глეдб, -ала, -ало; гїзио, ѹдгацио, -ила, -ило; — вїђб
(вїдно), Ѣјельб; — лагб, -ала, -ало; наїлагб, -ала, -ало; — вїјенчб,
ѹрдчиїала; — ѹр҃есо, ѹр҃есла, -ло; — ѹїкб, ѹїкла, -ло; лეгб, лїгла,
-ло; — ѹр҃б, ѹзорб, -ала, -ало; — ѹсївб, ѹсїсовб, -ала, -ало; — ѹржб,
зїдржб, -ала, -ало; — дїнио, дїнијела, -ло; — ѹзб, ѹзела, -ло; —
брдо, брала; — дїбавїла/обашила; — дао, дала, -о; — дїшиб, -ла,
-ло; дїшишб, -ла, -ло.¹⁶

¹⁵ В. М. Стевановић, О данашњем акцениту аорисїа, НЈ н. с. V, 250—263.

¹⁶ О акц. овог гл. облика исп.: М. Стевановић, Акценат радног глаголског
ѹридева, НЈ н. с. V, 306—318.

4) Глаголски јридев јрди

85. Као ни код глаголског придеја радног, ни у овом глаголском облику у данашњем горобиљском говору није очувана разлика између облика ж. р. синг. и сп. р. пл., односно између оних облика у којих је акценат изменјен по Сосиром закону и оних у којима није могло доћи до његовог деловања (сп. синг. и м. и ж. р. пл.): *đржан* — *đржана* — *đржано*, *шчеша*, *даша* — *дашо*.

86. У вези с акцентом гл. прид. трпног у горобиљском говору треба навести још ово:

йзеден, *-а*, *-о*; — *йрёден*, *-а*, *-о*; — *йрёден*, *-а*, *-о*; — *вёзен*, *-а*, *-о*; *навёзен*, *-а*, *-о*; — *йдгнёт*, *-а*, *-о*; — *бјён*, *бјёна*, *-о*; — *сашивен*, *сашивёна*, *-о*; — *кёйай*, *-а*, *-о*; *йскойай*, *-а*, *-о*; — *вјенчай*, *-а*, *-о*; *развенчай*, *-а*, *-о*; — *ибшен*, *-а*, *-о*; — *изношен*, *-а*, *-о*; — *вйђен*, *-а*, *-о*; — *йдзнат*, *-а*, *-о*; — *донешен*, *донешёна*, *-о*; — *брай*, *-а*, *-о*; *обрай*, *-а*, *-о*; — *начинен*, *начинёна*, *-о*, *учинено*.¹⁷

5) Презенит

87. Схематски приказан, акценат презента у горобиљском говору изгледа овако:

дёхем (*дёхём*), *дёхемо*, *дёху*; — *и́дё*, *идёмо*, *и́дӯ*; — *јёдём*, *јёдёмо*, *јёдӯ*; — *рёкнём*, *рёкнёмо*, *рёкнӯ*; — *изрекнём*; — *бёрём*, *и́брём*, *дёберём*, *дёберём*; — *йрёсём*, *исйрёсём*; — *вирӣ*, *йрдвойри*; — *жёвэм*, *дожжёвэм*; — *йгрэм*, *йгромо*, *йграјү* (инф. *йграиши*); — *кёйам*, *кёйамо*, *кёйајү* (инф. *кёйашши*); — *вјенчавајү*; — *и́чём*, *и́чёмо*; *и́слейшем*, *исйлешёмо*; — *кунём*, *кунёмо*; *закунём*, *закунёмо*; — *дёнесём*, *дёнесёмо*; — *зёвэм*, *зөвёмо*; *ձձовэм*; — *вјенчам*, *чишамо*; *йрёчишамо*; — *жёлэм*, *жёлимо*; *зажелимо*; — *држим*, *држимо*; *йрёдржимо*, *йрёйдржимо*; — *жњёмо*; *и́йjem*, *и́йjiем*; — *ломим*, *ломимо*; *йрёломим*; — *мёгу* (= 1. синг.; алије је увек: *не мёгу*); *мёжеш*; — *и́ху*, *и́хеш*, *и́хемо*, *и́хе* = *и́хеју* (3. л. пл.); — *нёху*, *нёхеш*, *нёхемо*, *нёхе* = *нёхеју* (3. л. пл.); — *и́хе*.

Из овога се прегледа види где се у акценту презента горобиљски говор слаже с Вуком и Даничићем, а где не. Овај преглед дат је и с обзиром на акценат презента у другим млађим новоштокавским говорима.

6) Имперфекат

88. Како је имперфекат у горобиљском говору у процесу губљења, могу навести само ове акценатски интересантне облике:

звáше; — *знàдијак*, *знадијаше*, *знадијасмо*; — *и́мадијак*, *и́мадијаше*; — *бýјак*, *бýјаше* = *бýјаше*, *бýјасмо* = *бýјасмо*.

¹⁷ О акц. овог. гл. облика в. чланак проф. М. Стевановића, *Акценат јрди* придеја, НЈ и. с. VI, 7—19.

7) *Императив*

89. За акценат императива у горобиљском говору карактеристични су ови примери:

— донёси; — иди; — јзми; — здви; — учини ми ђо; нёси; — викни;
— скочи; — љаши; — гдзи; — койай — имај — држи, ћчи, ђо-
ћчи; — ајде, ајдемо, ајије.

8) *Глаголски ирилог садашњи*

90. За акценат прилично ретких облика гл. прилога садашњег у горобиљском говору карактеристични су ови примери:

— ћечећи = јрчећи; — држећи (прилошка употреба): држећи
(придевско значење); — идүћи; — койајући.

IV. АКЦЕНАТ И ТВОРБА РЕЧИ

91. За горобиљски говор карактеристичне су појаве у вези с изведеним именицама, придевима и глаголима. Поредио сам горобиљски материјал са грађом из Мартићеве *Граматике хрватскога или српскога језика* и *Савременог српскохрватскога језика*, I, проф. М. Стевановића. У потребној мери користио сам се и речницима: *Вуковим*, *САНУ* и *МС-МХ*. На основу тога поређења дошао сам до следећих закључака:

- 1) У највећем броју случајева горобиљски се говор слаже с књижевним стандардом.
- 2) У овом оквиру може се рећи да је, ипак, највише одступања код именица, мање код придева, а најмање код глагола. Више је одступања код продуктивних него код непродуктивних наставака.
- 3) Типска су одступања ова:
— у вези с именицама:
  - а) *Наславак -ъје*. Нема глаголских именица од перфективних глагола.
  - б) *Наславак -ик*. После дугог силазног акцента губи се дужина (*йүйник*, *райдник*); од две дужине губи се она која није непосредно после акцента (*бунтбвник*, *йсланик*). Тако је код свих именица где је ова фонетска позиција.
  - в) *Наславак -ин*. Именице које означавају етнике имају у горобиљском говору дуг слог непосредно испред наставка — иза дугог узлазног акцента у свим облицима једнине и множине (*Банѧнин*, *Краљевчанин*, *Крушевљанин*, *Мачванин*, *Парисканин*), а иза осталих акцената само у множини (*Джеканни*, *Јежичани*, *Чучани*).

г) *Наставак -осӣ*. Овај наставак кратак је после дугог узлазног акцента (*дўжнӣс[ӣ]*, *једнákӣс[ӣ]*, *могўhnӣс[ӣ]*, *шокбрнӣс[Ӣ]*, *сигурнӣс[Ӣ]*).

д) *Наставак -иӣ*. Код двосложних именица с кратким узлазним акцентом наставак -иӣ готово је доследно дуг (*бðрӣӣ*, *брӯсӣӣ*, *брӯйӣӣ*, *бӯкӣӣ*, *вјётрӣӣ*, *грàдӣӣ*, *јүнчӣӣ* (*јүнчиӣ*), *лànчӣӣ*, *лѝсӣӣ*, *облӣӣ*, *йлásӣӣ*, *йрсӣӣ*, *йрӯйӣӣ*, *сѝнчӣӣ* (ретко *сѝнчиӣ*), *чвðрӣӣ*). У осталим случајевима чува се разлика између наставака -иӣ и -иӣ. Едино се за трисложне именице са кратким узлазним акцентом на претпоследњем слогу може рећи да се поред примера с кратким вокалом суфикса (*камén-чиӣ*, *комадиӣ*, *йроздрчиӣ*, *човечиӣ*, *шешѝриӣ*) јављају и примери с дугим вокалом суфикса (*камénчиӣ*, *комадӣӣ*, *йроздрчиӣ*, *човечӣӣ*, *шешѝриӣ*).

ѓ) *Наставак -ница*. У горобиљском говору вокал *о* < *л* испред наставака -ница обавезно је дуг (*кàдмòница*, *йлрмòница*, *рàдмòница* и *радибòница*, *чинабòница*).

е) *Наставак -мија*. Именице које у стандардном језику непосредно испред наставака -мија имају кратки узлазни акценат у горобиљском говору имају — по правилу — дуги узлазни (*бостáнија*, *мегдáнија*, *тишáнија*, *рачúнија*, *шоббија*). Исп. ипак: *башшòвáнија*, *меаннија*.

ж) *Наставак -(у)шийина*. Пејоративи које код Вука срећемо са кратким узлазним акцентом на трећем слогу од краја у горобиљском говору имају дуги узлазни (*барúшийина*, *вайрúшийина*, *земљúшийина*, *маглúшийина*, *раки́шийина*).

— у вези с придевима:

а) *Наставак -айӣ*. Двосложни придеви изведени од именица преко придева на -ни имају у горобиљском говору кратки узлазни акценат на првом слогу (*лѝснаӣ*, *чвðрнаӣ*). Тако је и код проф. Стевановића, док је код Вука ту кратки силазни акценат.

б) *Наставак -асӣ*. Овај наставак (сам или проширен) дуг је у горобиљском говору (*бðбáс[Ӣ]*, *бálъáс[Ӣ]*, *бјёличáс[Ӣ]*, *бӯдалáс[Ӣ]*, *гáличáс[Ӣ]*, *грíвáс[Ӣ]*, *дùгульáс[Ӣ]*, *ҳàволáс[Ӣ]*, *жўхкáс[Ӣ]*, *зéленкáс[Ӣ]*, *кўкáс[Ӣ]*, *рákъáс[Ӣ]*, *црвèнкáс[Ӣ]*).

в) *Наставак -ав*. Као и наставак -асӣ и наставак -ав дуг је у горобиљском говору, сем ако се непосредно пред њим не налази који од узлазних акцената (*бálâв*, *бъљúшâв*, *бðдљикâв*, *брðшиљâв*, *бӯђâв*, *гðбâв*, *длákâв*, *жíлâв*, *зиðјâв*, *кíлâв*, *клизâв*, *кðвâв*, *кѓњâв*, *лўкâв*, *мâљâв*, *мðшâв*, *мўшâв*, *йjéгâв*, *шрûњâв*, *шўњâв*, *хелâв*, *хðсâв*, *[x]рðмâв*, *чâђâв*, *чўйâв*).

г) *Наставак -ин*. Овај наставак у горобиљском говору увек је дуг, али само у м. р. синг. (*бабин*, али *бабина*, *бабино*; *жéниин*, али *жéнина*, *жéнино*; *мâјчиин*, *мâмийин*, *шâшиин*, *шéшиин*, *чâчиин*).

д) *Наследавак -ов/-ев*. Као и наставак *-ин*, и наставак *-ов/-ев* дуг је у овом говору увек, али само у м. р. синг. (*бодрёв*, али *бодрова*, *бодров*; *брдитёв*, али *брдитова*, *брдитово*; *брзёв*, *букёв*, *винёв*, *гребёв*, *зёйтёв*, *кнёхёв*, *кралёв*, *крушикёв*, *кумёв*, *лайтёв*, *Маркёв*, *Пётрёв*, *шренинёв*, *цдрёв*, *шливёв*). Разлика, дакле, између придева изведенних наставцима *-аси* и *-ав*, с једне стране, и оних изведенних наставцима *-ин* и *-ов/-ев*, с друге, у томе је што се код придева изведенних с прва два суфиксa дужина јавља и у женском и у средњем роду синг., а такође и у плуралу и свим зависним падежима.¹⁸

¹⁸ О акценту у вези с творбом речи у стандардном језику в. код Б. М. Николића: *Основи млађе новоштиокавске акценитуације*, 57—100.

Други одељак

ГЛАСОВИ

I. ОСНОВИ ФОНОЛОШКОГ СИСТЕМА

92. Вокализам. Као и вокалски систем стандардног језика и већине других штокавских говора, и вокалски систем горобиљског говора састоји се од пет стандардних вокала и самогласног *p*:

i y
e o + p
a

Сви су ови вокали, наравно, и фонеме. Једино за вокално *p* у односу на невокално *p* нисам могао пронаћи минималне парове који би се управо овим гласовима семантички опонирали (што, наравно, не негира самогласно *p* као фонему).

93. Консонантизам. Консонантизам горобиљског говора донекле се разликује од консонантизма у стандардном језику.

- а) Као и стандардни језик, и овај говор има 8 сонаната: лабијал *в*, палатал *ж*, назале: *м*, *н*, *њ*, ликвиде: *л*, *љ*, *р*.

б) Међутим, консонантизам у ужем смислу одликује се неким дијалекатским карактеристикама: готово потпуним одсуством фонеме [x], релативно честим замењивањем фонеме [ф] фонемом [в] и постојањем гласова ѿ и ё. То значи да се консонантизам горобиљског говора састоји од:

реда плозива: *к, ӯ, ӱ*,   реда африката: *ӝ, ҹ, ҹ*,
ӝ, ӝ, ӝ,

и реда констриктива: (ϕ)

¹⁰ В. П. Ивић, *Два главна правца развоја консонантизма у српскохрватском језику*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду II (1957), стр. 159—184.

II. ФОНЕТИКА

A. Вокализам

1) Рефлекси юполугласника

94. Рефлекси дугог, кратког постојаног, непостојаног, покретног и секундарног полугласа исти су као и у стандардном језику. У вези с њима могу навести ове случајеве:

дāн, сīабло, врāбāцā, момāкā, ѡёвојакā, брёскай, овा�цā, гүски; — шāйшāши, зāова, снā (снা�ја), лāко, наћвāр, мāль, свāмē, сīа-
кло, сāд = сāде, кāд = кāде, дāнāс; —
сāн (ген. сāна), ша॒в, са॒в, врा�ба॑ц, лāдан, јёдан, јёчам, чеївр-
шак, мозак, нòкаш; —
нàйрём, сàйрије се, жњём — жњёмо, шаљём (ретко шљём),
шòишлём (шòшаљём); —
сà љима, с кòјима, сàкрила, изагнаши, мòгб, лёгб, рёкб, вјётар,
ни́сам.

95. Ни судбина полугласника у другим, посебним случајевима не разликује се у овом говору од оне у стандардном језику. Тако имамо:

ðсам, седамðесёш; —
ðаждења॑к; —
рâж; —
мртвва॑ц — мртвва॑ца; —
ја॑стук, са॑ндук.

96. Што се тиче судбине сонанта *v-* пред слабим полугласом, могу навести: ўйбрник (ўйорак), ўзб — ўзмём, ўшка (вашка) — ўшиў; ўвијек (ретко вавијек).

2) Рефлекси јаја

97. У Горобиљу се, углавном, говори ијекавским наречјем. Међутим, пре него што се пређе на преглед појединих проблема у вези с рефлексима јата потребно је дати неке опште напомене.

а) Сами Горобиљци (у међусобној комуникацији) говоре искључиво ијекавским наречјем са само понеким екавским ликом, као: врёдан, врёме, зéница, Нéмци, ѩзледа, ѩслё(н), ѩследњи. Међутим, у контакту са људима из било ког другог краја они одмах прелазе на екавски без неких већих тешкоћа и без неких већих „грешака“. Свој говор осећају као дијалекатски. Но, када неко од њих почне у интерној комуникацији тако да говори, они то осећају као „госпоско“ и извештачено, као нешто што је страно њиховом језичком осећању.

б) Утицај школе и школованих људи, утицај штампе, радија и телевизије (треба напоменути да готово свака кућа у Горобиљу има

радио-апарат, а многе и телевизоре), као и многи други фактори утичу на све чешће јављање екавског изговора и у овом подручју. Ипак, ијекавски се изговор овде још увек добро држи.

Разумљиво, најбоље се чувају ијекавски ликови код речи које означавају предмете, радње и појаве везане за свакодневни живот и рад овога сеоског становништва. Тако се може чути једино: *куђеља, ћдјесмо, сёкира* (врло ретко: *сикира*), *сёме, сёјаш, ћевљанак, ћијећ* и др.

Новије, пак, речи примају се готово увек са екавским ликом и као такве остају и у овом говору: *лекар* (обичније: *доктор*), *ленивалашше, љобедашши* (у некој спортској игри), *свёйло* (електрично осветљење) и сл.

98. У овом говору основни је рефлекс јата у дугим слоговима *ије*, а у кратким — *је*. Али, док је рефлекс јата у овој другој позицији углавном једнак класичном Вуковом (овде не мислим на појаве у вези с најновијим јотовањем), дотле се у оној првој, тј. у вези с дугим јатом, могу и морају издвојити најмање три међусобно различита случаја:

а) Дуго јат под силазним акцентом је углавном (али не увек) као у класичној ијекавштини. Тако се то *ије* изговара најчешће са кратким силазним акцентом, с тим што други слог рефлекса *ије* може бити (1) кратак: *вјека* (ген. ср.), *двје, дјејше* (вок. ср.), *љјек, йрије, сlijејог, сирјељан, шијем*, или (2) дуг: *љјек, лјејио, сјёно, снјјег*.

Понекад се чује (најчешће од млађих) и дуги силазни акценат на вокалу *е*: *вјејс[и], зјејва, лјејио, рјејч*. Ово је, вероватно, дошло под утицајем екавског изговора који се, као што је напоменуто, могао и може јавити из разних разлога.

Посебан проблем представља изговор сонанта *ј* у овој позицији. (О судбини гласа *ј* у осталим случајевима в. т. 153—159). Изговор овог гласа и иначе је нестабилан у многим српскохрватским говорима, па и у овом, а та нестабилност овде нарочито долази до изражаја у рефлексима јата у дугим слоговима. Ипак би се као најтипичнији изговор сонанта *ј* у рефлексу дугог јата под данашњим силазним акцентом у горобиљском говору могао узети онај за који би се могло рећи да је нешто пасивније артикулације. Он је више такве природе тамо где се на другом слогу овога рефлекса налази дужина или, нарочито, дуги силазни акценат.

Вокал *и* у *ије* и *ије* изговара се нормално; међутим, када је на *е* дуги силазни акценат, *и* је до те мере редуковано да постаје неслоговно.

На основу свега овога могу се успоставити три начина писања рефлекса јата у дугим слоговима са силазним акцентом: *ије, ђје* и *џје*. Како су само прва два изговора типична за овај говор, то ће се у овом раду употребљавати знак за један или други изговор; трећи је новијег датума (тј. *џје*).

б) У овом говору није очуван класични Вуков ијекавски изговор за рефлекс јата под данашњим узлазним акцентом. На вокалу *е* налази се дуги узлазни акценат, док је вокал *и* често редукован и неслогован. Сонант *ј* се у тој позицији слабије чује. Овај изговор може се обележити са **је*:

*глүјéто, днјéте, звјéзда, кљéшића, млјéко, однјéлу, ивјéсци,
црнјéва;*

мнјéни, ннјéми, шрнјéзан;

*мнјéњало, одннјéше (чешће: однијéше), илјéвни, иоднјéлини,
шоднјéтини, постирјéљали, поцнјéтани, йромјéтани.*

Како се поред овог изговора (обележеног са *јé) јавља — нарочито код старијих људи — и изговор са нередукованим *и*, то ће се (и из техничких разлога) у овом тексту за рефлекс јата под дугим узлазним акцентом употребљавати графемска секвенца *ијé*.

Класични ијекавски изговор за рефлекс јата под данашњим узлазним акцентом забележио сам само у: *иријéтун и на ријéчи* (лок. сг.).

в) Рефлекс неакцентованог дугог јата изговара се тако што се на вокалу *е* може, али и не мора, налазити дужина. Тако имамо:

моје, некије, његовије, дније; —

*бјјелијем бјјреновијем кбјом, шољојрнјевредније йројзвбода, шак-
сеније маркii; —*

сашрије се, умрије; —

вудије, јвијек; —

ицпријечане, ицпријечано; —

днијели, љодијёлимо, љодијёльано.

99. За рефлекс тзв. продуженог јата у ген. п.л. именица са кратким јатом у последњем слогу основе могу навести ове за горобиљски говор карактеристичне примере:

бјљега, кблјенा, мђёдда, мјесића, мрёжка, нёћёльа.

100. Рефлекс кратког јата као *је* готово је обавезан у овом говору:

кдљено, љёшћи, љеб; —

ћёдам, ћёшћена, ћёца, ћешёнце, ћёд, шћела; —

сёме, сёдише, сёдим, изесши, ћёшаница; —

*мјесец, мјесечи, јјесма, јјеваша, љобјего, љобјегд, бјёжаша,
вјёшпар, вјёши[и], вјёроваша, вјёнчаша; —*

јёшћа; —

јёшши.

Иако је за горобиљски говор карактеристичан изговор *мёћед* и *сёдок*, од млађих особа могу се чути и екавски ликови: *мёдвед* и *сёдок*. Најчешће је: *йранићед*; ређе: *йранићед* (други акценат) и *йранидеда* (екавски). У новије време поред *ћёд* може се чути и *дёда*.

Чешће је *шёме*, ређе *шёже*.

Говори се: *чёвёк, човёка, али сам од старијих жена слушао и:
чёёк, иш чёёком.*

101. Иза *р* рефлекс кратког јата је по правилу *е*: *бјубрег, бјубрези,
врёмена, врёшено, мрёжса, шрёбда, шрёшиња, шрёшаньћа.*

Забележио сам, међутим, и: *брјёсшић, на брјегдима.*

Наведени примери наводе на закључак да *rb > rje* само код изведенних облика који према себи имају основне облике са дугим јатом: *брјёгови : брјёг, брјёсшић : брјјес[и]*.

Говори се: *зр̄ио* (*зр̄eo*), *сàзрио* (*сàзреo*, *сàзрō*); *гòреши*, *гòреша*, *осиша-*
риши, *осишила*.

102. а) Као рефлекс кратког јата јавља се *е* и у префиксу *йр̄б-*:
йребаџиваш, *йребаџуёмо*, *йрèвараш*, *йрèвршаш*, *йрèгришаш*, *йрèдаш*,
йрèдаш, *йрèдаш*, *йрекомаш*, *йрекома*, *йрекршиши* се, *йрекршиши* се,
йрèмјешаш, *йрèмбр* д[д] *снрā*, *йресадио*, *йрèсека* (врста ограде), *йрèши*.

б) Изворни префикс *йри-* добро се чува у овом говору: *йр̄иашев*,
йр̄иашёв, *йр̄изнá*, *йрилијéши*, *йрилијéшен*, *йр̄имам*, *йр̄имъен*, *йр̄ирода*,
йрислониш, *йричаш*, *йричесиш* се.

в) Говори се *йр̄ислава* и *йр̄еслава*.

г) Уместо изворног *йри-* забележио сам *йре-* само у: *йремешиши*,
йремешишо.

д) Рефлекс јата у префиксу *йр̄б-* под дужином двојак је:

- 1) -е: *йрèвоз*, *йрèлаз*, *йрèнос*, *йрèйис*, *йрèйлеш*, *йрèхи* (ређе: *йријехи*);
- 2) -ије: *йријељаска*, *йријењош*, *йријешиши*, *зайријешиш*.

х) Предлог *йр̄б* гласи у Горобиљу: *йр̄ије*.

е) Предлози ‚пред‘, ‚преко‘, ‚према‘ чују се само са -е као рефлексом јата: *йрèд* *њим*, *йрек* *куће* (*йро Мòраве*) (али као прилог: *йр̄ијеко*),
йрема *сунцу*.

ж) Уместо изворног *йро-* забележио сам *йре-* само у: *йречишаш*
(*Да мòј Мiћа йречиштa љисмо а да нè дòће!*). Међутим, много је чешће стандардно *йрочишаш*.

103. У вези са рефлексом кратког јата пред *ј* може се речи да је он, по правилу, -и-. Кратко јат даје *и*:

а) у коренима глагола: *вйташ*, *грбаш*, *додваш*, *смешаш*, *свешаш*:
вийе, *вийу*, *йрбовиано*; —
йрбаш, *дгриаш* се, *дгришало* *сунце*; —
додиаш; —
смийе се, *смийали* се, *насмийаш* се; —
сий *ашеницу*, *сийемо*, *йссиаш*, *йссишем*; тако и у презенту глагола
смјешаш јат испред *ј* предази у *и*: *смийем*, *нè смийе*, *нè смийемо*;

б) у компаративу: *шошашеније* *жсёнћ*, *йрочашши*, *снारија*, *чисши*;

в) у имперфекту: *бийаше* = *бийаше*, *ймадијасмо*;

г) у презенту: *нijе*.

д) у именици: *мij[j]јур*, *мij[j]урови*

Ова појава може се запазити и код дугог јата у именици: *лија* (ек. *леја*).

104. За рефлекс кратког јата пред *љ* потребно је навести ове примере:

нèћеља, *йонећељник* (*йонећељак*); —
бийеља, *бийељини*.

105. За рефлекс кратког јата пред ѡ карактеристични су примери:

сéћeши; —
усиђeшица, нe биlo ши зaiđвиђено.

106. Рефлекс кратког јата испред о у неким именицама и радном глаголском пријеву је, по правилу, и: биоčуг; разјумио, зрио (зрео), седио, дсіаро, сміо, вдлио.

Међутим, у радном глаголском пријеву чести су и они облици у којима се, на известан начин, сачувала секвенца је као рефлекс кратког јата из инфинитива. Како је, још у инфинитиву, дошло до јотовања, а у радном глаголском пријеву врло често и до контракције вокала е с потоњим о, то је не види се на први поглед. Тако имамо:

вїђo, сeћo, тїрїльб, али шїeo; облик мїшиљб као да указује на продуктивност ове појаве.

Говори се: врео (врїо), јeo, цeo (цио).

Поред, данас обичног, Беđград, бележио сам и Биđград.

107. Што се тиче односа рефлекса јата и и у флексивним наставцима одређених категорија, за горобиљски говор могли би се навести следећи карактеристични случајеви:

а) лок. пл.: зубима, на ѡрстима, кдњима, на кдљенима, врাটима, на колима, ито леђима;

б) дат.-лок. синг.: забови, ѡевђиши, снаи, мачки, гуски, тешки, сүзи, ѡеци, браћи, у школи, у води, на нози, у руци, Милки = Милци, Станики = Станици, Миленки = Миленици.

в) дат.-лок. синг.: мене, шебе, себе;

г) инстр. синг.: с шайем, са шајем = с шим, с овијем = с овим, днијем љеговијем штадом = дним љеговим, с мдијем = с мдим, бијелијем баѓреновијем кобром = бијелим баѓреновим, с дборијем = с добрим, једнијем = једним;

д) ген. пл.: овије = овиг (овијег), мдије = мдиг (мдијег), љеговије = љеговиг (љеговијег), свије = свиг (свијег), шаксеније марки = шаксеник (шаксенијег), дрѹгије = дрѹгиг (дрѹгијег).

ђ) дат. пл.: свијёма = свима, мдијем = мдим, овијем = овим;

е) инстр. пл.: са свијёма = са свима, с мдијем = с мдим(a), с швдијем = с швдим(a), с овијем = с овим(a); са чайордовима некијем = неким;

ж) лок. пл.: на свијёма = на свима, на мдијем = на мдим кднима, на швдијем = на швдим, ито овијем = ито овим ливадама;

з) 2. л. пл. императива: итие (идише), дбишише, сијесише, вуцише, жњишише, ѡушишише (шушишише), бјежишише;

и) инфинитив: виђеши, вдеши, исиљеши, мржеши, сврбеши, сећеши, шрњеши;

ј) глаг. придев радни: *віђела*, *вільела*, *жіўльела*, *мржъели*, *засвѣблема га рука*, *шѣръела*.

Говори се: *смѣла*.

Напомена: примери са *ије* чују се обично само код старијих, а они са *и* код млађих генерација.

108. Забележио сам поред чешћег *гнijéздо* и, реће, *гњéздо*.

109. Остале карактеристичне појаве у горобиљском говору у вези са рефлексом јата ове су:

ћевбјка; —
сѣкира (ретко: *сїкира*), *сѣра*; —
нісам; —
ће, *ће'ши*, *віђ"де* *ће* су *гдведа*, *ніђе* *ће* *сам* *ши* *реко*, *нѣће*, *нѣће*; —
довје; —
нѣшишо, *нѣко*, *нѣколко* *наc*, *шонекъ*; —
вѣће (*овде*), *ніђе* (*онде*); —
дїјеїе (вок. синг.); —
зѣница, *целівайи*; —
обѣћайи, *обећала*; —
шозлиједаши, *шозлиједио* *се*; — *ձзледа*; —
ձра (*драс*), *ձраа* (*ձրã*), *ձраси*, *ձրã* (*ձրâcã*), *ձрасе* (*ձրae*); —
брѣсквї.

110. Какав је однос *и* : јат у горобиљском говору види се из примера: *кукўрїче*, *вїдїм*, али: *зайшијёва ме* (у Речнику САНУ стоји: „заптивати ... дијал. заптијевати“).

111. Какав је однос *e* : јат у овом говору види се из примера: *јастиријеб* (*jастирëb*), *кѣријен*, *кїсел/кїсео/кїсб*, *кїсела*, *кїселї*.

3) Редукција вокала

112. Редукција вокала није тако карактеристична за горобиљски говор. Забележио сам, ипак, неке примере са потпуном (чешћом) и делимичном (рећом) редукцијом вокала.

а) Најчешћа је потпуна редукција вокала *e*, особито у енклитичким облицима глагола „хтети“, а и иначе: *кү'ш* (= куд *ћеш*), *нѣ'ши* (= нећеш), *сї'ши* (= сад *ћеш*), *кѣ'ши* (= кад *ћеш*), *шиш'ши* (= шта *ћеш*), *ако'ши јѣсїи* — *јѣди*, *ако нѣ'ши шољуби*, *ша осїави* и сл.

Исп. и: *нѣ моши*; — *горгйна*.

Вокал *i* најчешће се редукује у 2. л. пл. императива: *иїшє* (= идите), *јѣшє* (= једите), *лѣсїшє* (= лезите), *сїшє* (= седите).

Исп. и: *кѣлко*, *нѣколко*; — *Бѣждарка*.

Потпуну редукцију вокала *a* имамо у *нѣм* (што се јавља поред *нѣмам*), *кашїу* (поред *кѣзїу*), а вокала *o* у: *êш'ши* (= ето ти).

Потпуну редукцију вокала *u* нисам забележио.

б) Врло ретко се јавља делимична редукција вокала (углавном вокала и и е), и то готово једино непосредно иза узлазних акцентата: *ðiš"иđ; Јвањ"иу; iшèк"ча; — шаđ"нđг.*

Делимичну редукцију вокала у забележио сам у: *ѝдëм* ^у *Йвањ"иу*. Ова делимична редукција јавља се испред акцента, али је она потпомнута непосредним суседством двају вокала и води елизији (в.т. 114).

4) Афереза

113. У овом говору афереза се среће понајвише код прилога и придевских заменица:

*нòмàđ; —
вáмо, вùдије, нùдије; вàкй, вàкò, нàкй, нàкò, волíкй/вòликй,
волíчакй, нолíкй/нòликй.*

Ову појаву имамо и у именицима: *рàшос* (: аратос) и *мàлїн* (: ималин, паста за обућу), *клàгија* (: оклагија).

Овде је само: *у́шòрник* (*у́шорак*).

5) Елизија

114. У горобиљском су говору елизије вокала обичне. Ова појава особито је честа код проклитика које стоје испред глагола:

- вокал *и*: *já б' ўзò = já би ўзò, ñи б' јиđ = ñи би јиđ;*
- вокал *е*: *н' ўмијем, н' ўмијемо; бојк' оïрдсии; јуч' ўјуïру;*
- вокал *а*: *д' идёмо, д' идёу, иïрёбá д' їмаш, д' ðрў, д' ўдá, д' ўиђем,*
д' ўвайшмо, д' ўсïтанеши;
- вокал *о*: *да ли 'нб нёко звà; ний'e 'вб нийшта; здраво 'свàнб.*

6) Контракција вокала

115. Група -ao- контрахује се у о у именицима: *грòровина* (< граворовина, након испадања *x*), *сóнице*, *стïрбба* (< страхоба, након испадања *x*).

116. Међутим, ако је први вокал оғ ё групе (вокал *a*) под акцентом онда до контракције не долази: *рðоник*; — *дао, звðо, крðо, знðо, сïдðо.*

117. Ненаглашена, пак, секвенца -ao (< -ao, -yo) у радном глаголском придуви доследно се контрахује: *зайјевð, још нýсам ѫссиð,*
смïð се, ѫричекò ме, сийð, бјёжð, ѫрчð; — кмейшовð, рàшовð; лёгð, мёгð,
рёкð; — јиđ, дийшиđ, ѫшиđ, ѫрииđ.

118. Контракција крајњега ненаглашеног -ao (< -yo) јавља се и код именица, нпр.: *вийð, ѫссо, сврðð.*

119. Ова иста група (*-ao-* < *-yo-*) у средини речи и под акцентом остаје неизмењена: *зāова*, *зāове*.

120. Поредбена реч *као* гласи у Горобиљу *ко* (ретко *као*): *нēма ко сāд*.

121. Горобиљски говор чува неизмењено *-l* ка крају слога у *сīелна* (крава); говори се, међутим, и *сīевана*. У стандардном језику је: *сīёна*.

122. Неизмењено *-l* на крају слога забележио сам и у именици *âнђел*.

123. У радном глаг. приdevу јављају се примери са контракцијом ненаглашеног *-eo*: *йđјб*, *ðйб*, *ўзб*, али и с очуваном вокалском групом: *ձвeo*, *йձveo*.

Контракција групе *-eo* јавља се и код приdeva: *вēсō*, *ðēbb* и сл. Приdev *кiseo* гласи у Горобиљу: *кīсел/кīсеo/кīсb*.

124. Наглашено *-eo* остаје неизмењено у радном приdevу: *жēо*, *йլeo*, *йրeo*.

125. Уколико је у медијалној секвенци *-eo-* наглашен други вокал, долази до контракције: *вōма* (иначе доста ретко у употреби), *гrōтa* (< грехота).

126. Финална секвенца *-io* у глаголском приdevу радном никад се не контрахује:

бāчио (*бáчио*), *забðравио*, *йрðсио*, *йùшичио*, *сīавио*, *йùрио*.

Посебно бих се задржао на облику гл. прид. радног м. р. синг. гл. *сēђeиii*. Он гласи: *сēдио* али и *сēђb*. Мислим да се лик *сēђb* може овако објаснити: он је настао од *сēђeo* где је секвенца *je* директно унета из осталих инфинитивних облика.

127. Контракције поготову неће бити ако је *-io* наглашено: *бño*, *йño*, *иño*; исп. и у средини речи: *йриðнуши*, *йриðнуло*.

128. Вокалска група *-uo* остаје неизмењена у радном глаг. приdevу глагола *изути*, те имамо: *изуо*.

129. У истом овом глаг. облику, али код глагола *иу/не* врсте долази до контракције групе *-uo*:
вýкиb, *йðгиb*, *скýниb*, *ушýниb*.

130. Након испадања *x* контрахована је секвенца *-oa-* у *Мáмедовина* (< Мохамедовина).

131. У овом говору ни вокалска секвенца *-ae-* у бројевима од 11 до 19 није остала неизмењена. Контракција је, опет, у корист другог вокала:

једàнëc, *двáнëc*, *йtrýнëc*, *чейїрñëc*, *йéйñëc*, *шëснëc*, *седàмнëc*, *осàмнëc*, *девëйñëc*.

132. Та иста секвенца постојала је и у именици *зец*, али у горобиљском говору ова именица гласи као и у књижевном језику: ном. сг. *зец*, инстр. сг. *зецом*, ном. пл. *зечеви*.

133. За случајеве у којима је могло доћи или је долазило — после евентуалног губљења (кон)сонаната који се, иначе, јављају у књижевном језику — до стварања сугласничких група могу навести ове карактеристичне примере:

- b[k]a-*: *нèкакà*;
- b[k]o-*: *йрекò күћë*, *йро Мòравë*, *йрбóушра/йрбóуше*;
- u[j]a-*: *йрùиашель*;
- u[j]i-*: *йошишени*, *йрдсии*, *сìаши*, *чùсши* (у компаративу); *Йлин*, *Мùлин* (код присвојних придева);
- o[j]a-*: *йòјàс*;
- o[j]a-*: *мòја*;
- o[j]e-*: *брéнице* (< бројенице), *двéнице* (< двојенице);
- o[ə]b-*: *чòвёк*, *ш човёком*, *чòвече*; слушао сам од старијих жена и: *чùёк*, *ш чуёком*.

134. Иницијална група *у-* сачувана је у речи *ùочи*:
Не гò[j]ù се ўрâсе ўочи Бòжића!

135. За групу *-у[x]o-* не могу ништа рећи пошто именица *Духови* — у којој се та група јавља — не постоји у горобиљском говору. Тај се празник зове овде *Трò[j]ица*.

136. Вокал *o* остаје неизмењен пред назалним сонантом:
òн, *òна*; —
òндà(j); —
кòњ, *кòњи*, *кòњима*.

Прилог *онòв* гласи двојако: *нòђе* (чешће) и *ónде* (ређе).

137. а) О судбини секвенце *йр* у овом говору говоре ови примери:
вýр — *вýра* — *вýрови*, *кòмийр*, *мàнастýр*;
али: *кòлијér* (према *кòлир* у Речнику МС-МХ), *сòлијér* (према *сòлир* у Српскохрвा�тско-немачком речнику Ристић-Кангрге).

б) Секвенца *йр* чува се добро у овом говору:
чéшири, *цирòма*, *сéкира* (*сìкира*).

У вези са свим овим исп. и т. 110. одељка о гласовима.

7) Појединачне најомене

138. За поједине вокалске односе у случајевима мањом лексичког карактера могу навести:

- однос *a* : *e* у: *врабац* — *врàбàц*; *расиши*; *кràсши*;
- однос *a* : *e* у: *грàбуље*, *грàбùљà*;
- однос *a* : *e* у: *јерёбица* (*јарёбица*);
- однос *a* : *e* : *o* у: *мèуна*, *мèùнка*;

однос *a : e : o* у: чàраје — чàрайама;
 однос *a : o* у: далèко;
 прилог: иðкàс;
 префикс *йра-* у: ўрàнхед (*ўрàнхед*); ўрàунук, ўрàунуче;
 однос *ь : и* у: једàнëс;
 однос *ь : и* у: мâњь;
 компаратив прилога далеко: дîльë = дàльë;
 однос *e : б : а* у: ўрије, али сам забележио: није вýла штo је
йређе бýла;
 однос *e : и : у* у: мâња;
 однос *e : б : а* у: вудèница, вудèничàр;
 однос *б : е : а* у: ѫслë, ѫслён;
 однос *б : е : а* у: гùсеница;
 однос *и : е* у: лùсица;
 однос *и : б* у: кðлиба; — сёница;
 однос *и : е* у: їзесиी;
 однос *и : у* у: сùруйка;
 однос *и : о* у: юјан, бјен, бјена;
 однос *о : а* у: вâмо; дномо; ко бојаги; ошáросио;
 однос *о : а* у: субойа;
 однос *о : а* у: сијаји;
 однос *о : а* у: мòшика;
 однос *о : а* у: ўолникð/иðликð;
 однос *о : а* у: дзгð = одðзгð;
 однос *о : а* у: андулирала кðсу; аїерисайи, аїерисай;
 однос *о : а* у: матшвило;
 однос *о : е* у: чéйворо, ўéшоро, сёдморо, ѡсморо, дёвешоро, дёсешоро;
 однос *о : е* у: грðб, грðблье;
 однос *о : е* у: ёвë, ёшë, ёнë;
 однос *о : е* у: нё може, нё можемо, нё могëу;
 однос *о : у* у: бурани^{ia}; бùца; вудèница; армùника;
 однос *у : о* у: кùйус;
 однос *у : о* у: близу;
 однос *у : о* у: солùндàр; Добðдолина;
 однос *у : о* у: шайшайи, шайхëм;
 однос *? : ро* у: свёкрова;
 однос *а : лб* у З. л. пл. през.: вýчү;

139. У Горобиљу је: ўбднë, до ўбднë; — ўлàндоваии.

140. Говори се: јùчë.

Б. Консонант *ш* и *з а м*1) Сугласник *х*

141. За консонант *х* у овом говору може се рећи да углавном не постоји.

Нема га на почетку речи:

ðķu; àльна; ѹльада; ðma; àјде, ајдéмо; лâd, ладдвина; лâдан, лâднâа рâкиâ; лëб; рâна, рâнимо; шkèo, шkèла, шkèли; — вâла (ретко *фâла*).

Каткад се место *х* може у овој позицији јавити консонант *к*:

крâшканин, крâшкâни, Кркstос.

142. Губљење консонанта *х* у медијалној позицији или је остало без последица или је изазвало одређене фонетске промене. Оба ова момента виде се из примера:

Мáмедовина; —

сâрана, сарáнии; —

снâ, ретко снâja, снâé (ген. сг.), снâу (ак. сг.), са снâдм (инстр. сг.);

ðra (ðras), ðraa = ðrasa (ген. сг.), ѹод ðraom = ѹод ðrasom (инстр. сг.), ðrâ = ðrâcâ (ген. пл.), ðrasе (ðrae) (ак. пл.);

сирðма (ном. сг.), сирðмаа (сиромáшка) (ген. сг.), сирðмау (сиромáшку) (дат. сг.), сирðмаси (ном. пл.), сирðмасе (ак. пл.), сирðмасима (дат. пл.); — исп. и: ѹрбú (ном. сг.), ѹрбúa (ген. сг.), у ѹрбúу = у ѹрбú (лок. сг.);

յво (ном. сг.), ѹвеñá (ген. сг.), ѹвеñу (лок. сг.), увëñá (ном. пл.), увëñâ (ген. пл.), увëñimá (дат.-инстр.-лок. пл.);

рývo;

бýa = бûva (ном. сг.), бûe = бùve (ном. пл.), бýâ = бûvâ (ген. пл.);

сîрðea, ѹод сîрðem; чðа, чоанð;

сýв, сýва, сùвълâ, сувòвина;

мèуна = мёунка;

ѹзjâши (инф.), ѹзjашé (3. сг. през.), ѹзjô (р. пр. сг. м.), ѹзjâla (р. пр. сг. ф.)

мîj[ј]ýр, мîj[ј]уроvi;

иðjшай, ѹодjшайи; —

ѝмадијâгу.

143. Финално *х* у парадигматским наставцима ређе се губи без трага, а чешће замењује са *г* (код придева и заменица) и са *к* (код глагола):

сирðма, ѹрбú;

шйје (шйјег) = ѹйг, Ѹвије (ѡвијег) = Ѹвїг, мòије (мòијег) = мòиг, млâдије (млâдијег) = млâдиг, мâлије (мâлијег) = мâлиг, дòбрје (дòбрјег) = дòбриг, ъш (све ген. пл.);

ајџок, дадок, добјок, ошијок, јрічак (све 1. л. ст. аор.);
имадијак, ићадијак (1. л. ст. имперф.).

Исп. и ном. ст. стране речи: *шарлак*.

144. За однос *х : в* могу навести:
зјёва, зјёвамо, зијёважу.

145. Консонанта *х* нема, наравно, ни *у*:
саш, лак, лако, лдани,

али је дужина у последњем примеру остала као последица његовог губљења.

146. Како овог гласа нема ни тамо где му је по пореклу било место, онда је јасно да га неће бити ни онде где је он у неким говорима се-кундаран:

*ђха, ђхаши —
ђваши се, ђдрвали се.*

147. Ваља на крају рећи да општа тенденција поновног јављања консонанта *х* није мимоишла ни овај говор. Као и у другим говорима, и овде је у питању утицај школе и средстава масовне комуникације.

2) Сугласник *ф*

148. У горобиљском говору сугласник *ф* је најчешће замењен сугласником *в* или се напоредо употребљавају ликови са *в* и *ф*:

вамилија = *фамилија*, *вабрика* = *фабрика*, *вєњер* (*фєњер*),
врұна (*фрұна*), *вәрба* (*фәрба*), *вәрбайи* (*фәрбайи*); *влаша* = *флаша*;
вишиек (*фишиек*), *вишёклија* (*фишёклија*); *шрёвим*, *йшрёвим*.

149. У Горобиљу постоји презиме *Филијовић*, али и имена: *Вилми*, *Вилима*.

150. Медијално *ф* у неким другим именима замењено је такође са *в*: *Јевшо*, *Јевшова* *кућа*, *Сишеван*, *Сишевандан*; исп. и *јувка* (кора за питу и јело од исечених кора скуваних у млеку).

151. Говори се *јефшић* и *јевшић*.

151а. Једино сам у *Јодшиј* забележио *и м. ф.*

152. У Горобиљу је: *иасућ*; *ката* = *кава*; исп. и *чаршав* (*чаршаф*).

3) Сугласник *ј*

153. Као што је већ напоменуто у т. 98а *ј* је и у овом говору нестабилне артикулације — често пасивније него у стандарданом језику.

Оно је изразите артикулације само у овим случајевима:

а) на почетку речи: *Јдаванка*; *јавља*; *јадан*; *један*;

б) уз сугласник (изузимајући случајеве са некадашњим меким, а данас тврдим непчаним сугласницима и императ. *нািш* (= најте), *нэмбш* (= немојте): *Сишанджла*; *вада*, *мажка*; *йежик* итд.

в) између самогласника задњег реда: *Бојо*, *Поддојом*; *чүјү*; *швөју*, *Пүјо*; *мая*; *шраджала*; *лай*.

154. Врло је пасивна артикулација гласа *j* у вези: вокал задњег реда + *j* + вокал предњег реда, а нешто је мање пасивна у обрнутој вези: вокал предњег реда + *j* + вокал задњег реда. Што су у таквим везама поједини вокали по месту изговора удаљенији један од другога, то је артикулација сугласника *j* све пасивнија и иде до његовог потпуног ишчезавања:

а) *y, o, a + i, e*: *Вүца*; *чүём*; — *Вдин*, *сийд*, *кёй*, *двөица*; — *Вйдое*, *Любивое*; *бёвә*; *њиг двое*; *кёд*; — *Рдин*, *Рамца*, *Сирдин*, *дай*; — *ләэ*, *нè даэ*;

б) *i, e + y, o, a*: *круйхи*; — *Сфрибом*; — *Илия*, *Мүлаш*, *кочийш*, *раниш*, *найш*; — *Пејо*, *сеја*.

155. Такву пасивну артикулацију гласа *j* имамо и у случају када се овај глас нађе у позицији *e + i*: *мейш*, *блей* и сл., а нешто је она изразитија у вези *i + e*: *Майши*, *кочије*, *ніје*, *шайем*.

Између два *i*, као и између два *e*, глас *j* се потпуно губи: *Илайн* (= Илијин); *свёдно* (= свеједно), *нёдем* (= не једем) и сл.

156. У финалној позицији *j* се губи иза *i* у императиву: *йдий*, *йрдий*, *сий*, *үший*, а каткад и после *a* и *o*: *нá* (па и *найш*), *нэмб* (па и *нэмбш*) и слично.

Иза осталих вокала (као и иза *a* и *o* у другим случајевима) глас *j* се изговара као *ж*: *змай*, *йдхерай* *гөведа*; — *рой*, *мой*; — *оснүй* *йдшку*.

157. *J* је нестабилно и иза некадашњих меких непчаних сугласника. Говори се тако: *майш*, *зечй*, *шайш*, *бёжш* (може бити и: *миишији > *мийш* итд.), али: *зечје*, *бёжје* и сл.

Забележио сам и: *наруче*, у *наручу*, али се говори само: *брүжје* и сл.

158. Секундарно *j* јавља се у *јёйш(ш)*, иако се може чути и *йүш(ш)*. Поред чешћег *յлар*, може се чути и *յјлар*.

159. Према стандардном „прекјуче“ у Горобиљу је само: *йрекъуче*.

4) Осталаје љојаве у вези са сугласницима

160. Сугласник *v*:

а) у иницијатном положају: *вода*, *вүчэм*, *вүчү*, *вийдим*, *вёшки*; — *врабац*, *врабац*, *врана*; једино је према стандардном ијекањском „вјеверица“ у Горобиљу: *јеверица* (исп. и презиме *Јеверичић*);

б) у интервокалском положају: *ћевђка*, *еље*, *шо брјеговима*; — *човек*, *човека* (слушао сам, нарочито од старијих жена, и: *чүек*, *чуека*); — *заборавио*;

в) између консонанта и вокала: *гвожђе* (*гвожђе*); *дњи* = *дњикуши*; *мѣхед* (*мѣдовед*), *сѣдок* (*свѣдок*), *сѣдочиши* (*сведочиши*), *ћешаш*, *шешашала*, *ћешашас*, *ћешушља*, *Ћеја*; *свѣкрува*, *чешварка*, *дрѹшишво*;

г) у интерконсонантском положају: *срѣка*, *срѣкуља*;

д) између вокала и консонанта: *двца*, *двчи*, *двчар*, *овчари*; *бве* (*чешке* *вѣђе*);

ђ) За однос *в-* : *ф-* наводим примере: *вѣба*, *вѣбовина*, *вриштиала*; *вѣга*; *вѣлї*.

е) Говори се: *шдук*, *шдућина*.

161. У горобиљском говору артикулација консонаната *ш*, *ч*, *ж*, *и* — без обзира на фонетску позицију — одговара књижевнојезичком стандарду.

У вези с овим консонантима занимљиви су примери: *Мамар* = *Маћар*, *мандар* = *жандар*, *ибун* = *жбун*, *ибуње* = *жбунје*, *на венбу*.

Ликови са *и* чују се углавном од старијих, а ликови са *ж* од млађих особа.

162. Изговор сугласника *ћ* и *ћ* такође је као у стандардном језику.

Овде је: *ко гđд ђће* = *ко гđђ ђће*; *Малა Госиојна*, *Велика Госиојна* (врло ретко: *Велика Гђсиојха*).

163. У овом говору нема звучне африкате *ձ*.

164. Сонанти *љ*, *њ* (палатални) и *љ*, *њ* (непалатални) имају стандардну артикулацију.

165. О судбини старога *љ* на крају слога у овом говору в. т. 116—118, 120—124, 126—129. одељка о вокализму, као и примере: *вѣ*, *сѣ*.

166. Велари *к* и *г* — и онда кад се налазе испред палаталних вокала — имају стандардну артикулацију.

167. У овом говору не долази до обезвучавања звучних консонаната у финалном положају.

168. Изговор сугласника *-м* у наставцима у којима се он јавља једнак је стандардном.

169. Говори се: *мѣре*. Ова је именица у горобиљском говору интересантнија по акценту (^) : (^) — код Вука.

170. Презент глагола *моћи* гласи: *мѣгу* (врло ретко: *мѣжем*), *мѣжеши*, *мѣже*, *мѣжемо*, *мѣжеши*, *мѣђу*.

171. Прасловенска група *st' > *шш*: *гүшишेф*, *ушишнб*. Овде је: *вршитати*, *шшишем*; *йрекришиен*, *йүшишд*, *йүшиши*.

Аналошко -*шк-* уместо -*шш-* јавља се код глагола *кришавати*, *кришавају*.

172. У Горобиљу је: *шшдан*, *յшиштат*.

173. Прасловенска група *zd' > *жд*: *звиждим*, *даждењак*, *можданик*.

174. Што се тиче прилика везаних с групом *jū*, односно *јд*, оне су као у стандардном језику:

доти; —

дотјем (1. л. сг. през.), *дотје* (3. л. сг. аор.), *доти* (императ.).

175. За судбину група *čr-*, *črē-* такође се може рећи да ситуација одговара оној коју имамо у стандардном језику:

црв, *црви*, *црвих*, *црвихи*, *црн*, *црни лук*, *црвен*, *црвено*, *црвенкас[ш]*; —

штрешња, *штрешашња*, *штрешњов*; —

чвр[ш], *чвршић*.

176. У горобиљском говору *новојотовање* извршено је у истим категоријама у којима је извршено и у стандардном језику, али се јавља и тамо где га у стандардном језику нема:

а) говори се: *шаси*, *кожљи сир*, *кожље млијеко*; у стандардном језику је: *шасији*, *козји* или *козији*;

б) *сӯштра* = *сӯшре*, *сӯшретан*; *шзуштра*;

в) *шрдсак*.

177. Говори се: *кокотији*, *двчији сир*, *мачији кашањи*; *ћешињи*.

178. Најновије јотовање захватило је:

а) сонантне *л* и *н*: *кодено*, *љеб*, *љешнији*, *љешник*, *љесковина*, *долје* (*долье*); — *њедра*, *огладњеши*, *на гњездешу*; забележио сам, *међутим*: *љевак* (: *мјеви*), *снјегови* (: *снјег*).

Говори се само: *неко*, *некији*, *некоји*, *некако*, *шонеки*.

б) дентале *д* и *ш*: *ћеџа*, *ћед*, *ћедо* (ређе и свакако новије *деда*), *ћевојка*, *ћевица* *ћевер*, *ћелавији*, *ћелка*, *ће*, *неке*, *ниће*, *нобе* *ће су осипавио*; *шће*, *кућеља*; ређе је: *овде*, *онде* — као иновација; — *ћерам*, *ծерали*, *шћео*, *шћела*, *шћели*.

Говори се, *међутим*: *шјескоба*, *шјескобно*, *шјеме* (поред чешћег: *шеме*).

в) спирантне *с* и *з*: *сёме*, *у́севи*, *сёкира* (врло ретко и помодно: *сукира*), *сёћеши*, *седимо*, *седиши*, *сёхи*, *исеши*, *сёшиши* се, *нисам се сёшио*; — *изелица*, *изесиши*.

г) африкату *ц*: *воскодћедина, ћетаница, ћетало, ишићејкаши, ћевљаник, ћедило*; говори се, међутим: *цједаљка, цјеваница, цјечница*.

д) У овом говору у већини позиција не долази до најновијег јотовања уснених сугласника *й, б, в, м*:

*йјесма, с јјесмом, јјеваши, јјешкे; —
бјежаши, бјежс, ћобјегли, бјежсанда; —
вјешар, вјештењача, вјера, вјероваши, вјенчамо се;
мјера, мјериши, мјесијо.*

Забележио сам, ипак: *блјенуши* (: бјенути — свиткати, светлуцати, блескати, прогрејати, помолити се иза облака (за сунце)).

Говори се, такође: *шрљеши, сврблјеши, жиљеши, жиљела, жиљели, оглјувљеши, оглјувљела, оглјувљели, грмљеши, загрмљеши, грмљело је чишћав дан, загрмље ѹизненада* (исп. и *мржљеши* < *мрзјеши*, вероватно аналошко).²⁰

ђ) У горобиљском говору је: *мёћед* (*мёдвед*), *сёдок* (*сведок*), *сёдочиши* (*сведочиши*), *ћёта*, *ћётас[и]*, *ћётулья*.

179. У финалним секвенцама *-ши*, *-ши*, *-зд*, *-ксд* губи се праскави консонант:

ћётас, црвенкас;
болес, кос, мас, љес; једанес, шес; —
ириш љриши (чак и: *иришм љришом*), *вјеш; —*
грбз.

180. За судбину поједињих с у г л а с н и ч к и х г р у п а ваља навести следеће примере:

группа *шк-*: *кò*
группа *-шк-*: *њико; рòква;*
группа *ши-*: *шица, шиши, шицијај јаја;*
группа *-ши-*: *шишовина; исп. и: лёнир (ленишнр);*
группа *ши-*: *чела, челе;*
группа *-чи-*: *кòвча, рàсковчам, клùвче = клùйче;*
группа *-шк-*: *ћéика луча;*
группа *ши-*: *шиеница, шиенично брашино;*
группа *-ши-*: *љениш;*
группа *-шиш-*: *дишишина;*
группа *ши-*: *шевали, шују;*
группа *-шс-*: *лишало;*
группа *бз-*: *збва;*

²⁰ Овим и горобиљски говор потврђује претпоставку проф. Асима Пеца да је „јотовање гласовних група *је*, *бје*, *мје*, *вје* са *је* од *đ* најприје извршено у облику инфинитива (и облицима који се образују од инфинитивне основе) ... можда под утицајем глаголских именица типа *живљенje*, *шрљење* у којима је појава гласовних група *й, в, м* везана за знатно старији период развитка нашег језика“ (АФФ V, Београд 1965, стр. 196). Шире о српскохрватским јотовањима писао је проф. Пеце у ЈФ XXVIII, 143—188.

группа *гд-*: *ће*;
 группа *-д-*: *ниђе*;
 группа *гд-*: *дўња*;
 группа *кћ-*: *шћерка* (*шћерп*) = *ћерка*, *шћеркē* (*шћерпи*) = *ћеркē*,
шћеркама = *шћерима* = *ћеркама*;
 группа *хш-*: *шћело*, *шћела*;
 группа *-кш-*: *држашм*;
 группа *-кш-* (у ствари старо *-гш-*): *нокшими*;
 группа *-чк-*: *мачка*;
 группа *шк-*: *шкобла* (*шкобла*), али *чијља* (*лампа*);
 группа *сш-*: *сшабло*, *сшабла*, *сшабала*;
 группа *сш-*: *сшакло*;
 группа *-сш-*: *блесан*, *масан*, *радосан* (према *блесно* итд.);
 группа *ср-*: *срамдша*, *срча*; *срешна* = *срешна*;
 группа *зр-*: *зреши*;
 группа *зр-*: *ждрѣка* (*зрак*);
 группа *-здр-*: *нодждрва* (*нодздрва*);
 группа *сл-*: *шљива*, *шљивовица*;
 группа *чл-*: *чланиак* (*чешће*: *чукал*);
 группа *чл-*: *човѣк* (слушал сам од старијих жена и: *чүек*);
 группа *гл-*: *глѣши*;
 группа *гн-*: *гнијездо* (*гњездо*);
 группа *гн-*: *гнож*;
 группа *сн-*: *снїјег*
 группа *эн-*: *энам* (*энадем*)
 группа *сл* (пред *и*): *мїстим* (*мїслим*);
 группа *сњ-*: *с њим* (*ш љим*);
 группа *-њь-*: *крадж љиву*, *ијклубимо се*;
 группа *-зј-*: *ујзјаше*, *ујзјб*, *ујзјала*; исп. и: *кðожља*; — *ијржљевши*;
 группа *-јк-*: *ћевобјка*;
 группа *-ћн-*: *срешна* = *срешна*; — *гашњак*, *кушњак*, *окућњака*, *нодињак*,
синоћињак, *шомоћињак*;
 группа *-ћњ-*: *вощњак* (*вðћњак*);
 группа *-ћк-*: *вðћка*;
 группа *вр-*: *врёме*, *врешено*;
 группа *хв-*: *вáла* (*фáла*);
 группа *-хв-*: *увашио*;
 группа *дл-*: *глијешно*;
 группа *-шл-*: *мёшла*, *мёшлаж* (врста шљиве), *мёшлица* (врста зе-
льасте биљке од које се праве метле);
 группа *сц*: *исцијешала*, *рашинешала се*;
 группа *шч*: *гүиче*;
 группа *шч*: *бáича*;
 группа *шх-*: *швбр*;
 группа *вн*: *дáвно*, *ձдáвно*, *րáвно*;
 группа *мн*: *гүвно*;
 группа *мн*: *седáмнëс*;
 группа *мн-*: *млодго* (*мнöго*);

группа **мл-**: *млāда*; — *млđlār*;

группа **-мј-** у: *шамъан* (исп. *шамјан* у *Правојису МС-МХ*; Вук у Рj. даје најпре *шамјан* а у загради *шамъан* и *шамњан*);

группа **мљ-**: *зёмља*;

группа **-мън-**: *сұмъна*, *сұмънайы*, *сұмънам*; *сламълача*;

группа **-ми-**: *кәнчија*;

группа **-вљ-**: *забалъамо*, *дбалъа*, *дсташъамо*, *дсташъен*; — *кредаљача*;

группа **вл:** *Владој*;

группа **гљ:** *јдгње*, *јаѓгњетишна*;

группа **дн:** *једна*;

группа **дн:** *йднē* (*йаднē*);

группа **дм:** *бдмā*;

группа **мк:** *мдмка*;

группа **мц:** *мджци*;

группа **мч:** *мдмче*;

группа **мд:** *седамдесёй*;

группа **мй:** *йдннини*;

группа **тс:** *дсéни*;

группа **тсск:** *Хрвáска* (*Хрвáтска*); — *љùцкij*;

группа **тсшв:** *богасшво*;

181. У вези с асимилацијом **с** — **ш** и **в** — **б** овде је:

осүшиши, *дсүшимо*, —

вáбим, *вáбимо*.

182. Што се тиче неких појава дисимилације гласова, у Горобиљу је:

- двáдес* (*двáдесёй*);
- шéсёй* (*шездесёй*);
- грáб*, *грáбовина*;
- благослóви*.

183. Говори се: *òломлáни*.

184. У Горобиљу је: *кукùруз* = *кокùруз*.

185. У вези с метатезом гласова у овом говору могу на-
вести:

- мáнастíр*;
- свáнē*;
- гáврáн*;
- нàћвáр*; *нàћве*;
- мéуна* = *мéунка*;
- бáрјак*;
- вóђе* (*óвде*), *нође* (*ónде*).

186. Говори се: *йдкрай*.

187. За неке посебне односе ваља поменути и ово:

а) за однос *ћ* : *шії*: *йдшіїна*, у *йдшіїе*;

б) за однос *ћ* : *ш*: *ћуїашіи* (*шүћеїи*), *ћуїїе* (*шүїїе*), *ћуїїали* (*шүїїели*), 2. сг. императ. *ћуїїи* (емфат. *ћуїїи*) = *ћуїїе* = *шүїїе*;

в) за однос *љ* : *л(о)*: *бðсиќ*, *бðсиќка*;

г) за однос *с* : *ш* : *к*: *йðслე* = *йðслён* = *йðсён* (забележио сам и нетипично: *йðш.ље*);

д) за однос *н* : *м*: *ијёсма*;

ћ) за однос *н* : *м*: *бðгрён*, *бðгреновина*;

е) за однос *н-* : *м-*: *нàлойрије*;

ж) за однос *н* : *њ*: *лијен*. У горобиљском говору је: *рачуњаши*, *саїуњаши*; — *брвњара*, *дрвењарија*.

з) за однос *р* : *н*: *шангарéна*;

и) за однос *ш* : *в*: *дòлáв*.

188. Овде се говори: *квðчка*.

189. Иако постоје, партикуле нису честа појава у горобиљском говору.

Партикула *ј* јавља се готово доследно у: *йнðдј*, *йûј*, *йлðдј*.

За партикулу *н* исп.: *йðсён* = *йðслён*, *оїлáлён*.

190. У Горобиљу је: *сàд* = *сàде*, *кàд* = *кàде*, *кùд* = *кùде*.

191. Јавља се каткад паразитско *м* у *окїбмбар* и често такво *н* у *йрðнћед* (*йрàнћед*, *йрàндеда*), *кðмёндїа*, *коменðшайи*.

192. Према стандардном „есенција“ у Горобиљу је: *ёксëнтифија*.

193. Према стандардном „гомила“ у Горобиљу је: *грðмила*.

194. Предлог „без“ по правилу гласи: *брèз*.

195. Нема редупликације предлога *с/са*.

Трећи одељак

О Б Л И Ц И

I. ДЕКЛИНАЦИЈА

1) *Именице мушких рода*

196. Вокатив сингулара. Вок. синг. именице *син* гласи, као и у стандардном језику: *сине*.

Вок. синг. именице *цар* гласи: *царе*.

Вок. синг. именице *зец*, уколико се уопште употребљава, једнак је ном. синг.

197. Инструментал сингулара. Код меких основа изразита је експанзија наставка *-ом*:

ж Ђурђом, с лучом, ножом, кочом, ватраљом, двим крајом, с Јријашелом, с витиљом = с филиљом, књем, с јежом, са зечом.

198. Само је *шутом, тош шутом*.

199. Плуралски инфикс *-ов/-ев*. Он је чешћи код именица са једносложном основом, али се може срести и код двосложних:

виркови, жиркови = жиркови, длнови, зидови, даркови, ђонови, мрзови, мишеви, ножеви, йликови, шутови, — глубови, муркови, очеви; — свецови; —

влобва, кључева, рогови, синови, снубва, — ђавбл, курјакови, ћослови;

длновима, зидовима, с мишевима, шањевима, йликовима, роговима, синовима, — ђаволима, курјаковима.

Како што се из наведених примера види, у горобиљском говору није у плуралу нарушен стандардни однос *-ов/-ев*, осим пр. *свецови*.

200. Генитив плурала. Са наставком *-и* забележио сам: *ари, људи, мјесеци, саји*; старији људи говоре и: *минути*. Чешћи је наставак *-а*: *динари, зуба, корака, мрава, снуба* (чешће *снубови*), *црви*.

Говори се: *гостију, ноктију* (ређе *нокатија*), *штасију*.

201. Сачуван је архаични облик ак. пл. именице *гдс[и]*: *ӯ гости*. Данас је, међутим, све чешће: *ӯ гостіе*.

202. Што се тиче односа наставака *-ма/-ма* у дат.-инстр.-лок. плурала ових именица, у Горобиљу је само: *зўима, кðњима, лўдима*; једино се још од старијих жена може чути: *и лўдма*.

203. Двосложна хипокористична образовања и лична имена типа *Љубо* завршавају се у ном. синг. увек на *-о*: *Бóжо, Бóјо, Вáко, Вéльо, Вéсо, Вíчо, Гáјо, Жíчо, Јéвио, Љúбо, Рáјо, Рáшо, Сáво, Чéдо*.

Ова имена и хипокористици доследно се деклинирају по типу: *Бóжо — Бóжса, Вéко — Вéса, Сáво — Сáва* (за разлику од имена типа: *Сáва — Сðвë, Тðма — Тðмë* и сл.). Присвојни придеви су, наравно, на *-ов*: *Бóжсë, Вéльбë, Љúббë* (према *Сðвëй* и сл.).

204. Карактеристично је врло често јављање хипокористика на *-е*: *Бóре, ген. Бóра, дат. Бóру, Бráне — Бráна, Бúде — Бúда, Вíде — Вíда, Владé — Владá, Бóле — Бóла, Мíре — Мíра, Нéле — Нéла, Рáде — Рáда*.

205. Тросложна и вишесложна мушка имена која код Вука имају облике на *-ија* и *-ије* завршавају се у овом говору на *-ије*: *Вíћенишје, Димитрије*.

206. Неке појединачне напомене. Именица „сиромах“, услед губљења консонанта *х*, има овакве облике: ном. сг. *си-рðма*, ген. сг. *си-рðмаа* (у ствари, у овоме падежу чешће се употребљава именица *сиromáшак*: *сиromáшка*), дат. сг. *си-рðмау* (у овоме падежу та-које се чешће употребљава именица *сиromáшак*: *сиromáшку*), ном. пл. *си-рðмаси*, ак. пл. *си-рðмасе*, дат.-инстр.-лок. пл. *си-рðмасима*.

207. У горобиљском говору суфикс *-ин* се чува у сингулару: *грáђанин, Јèвреин, Цíганин, чðбанин*.

У плуралу тога суфикса, наравно, нема: *Цíгани, чðбани*.

208. Према ном. сг. *Србин* у плуралу је: *Срби* (ном.), *Србä* (ген.), итд.

209. Према ном. сг. *шàв*, ном. пл. је: *шàвови*.

210. Поред много чешћег *љëб*, говори се и *љëбац*.

211. У Горобиљу је: *ћëд (дëда), ћëдо; ўрæнхëд (үрæнхëд, ўрæн-дëда); ном. пл. ћëдови*.

212. За именицу „дан“ могу се навести ови карактеристични облици: ном. сг. *дáн*, ген. сг. *дáна*, ном. пл. *дáни* (забележио сам и: *дáнови*), ген. пл. *дáнä*; *двá дáна, шрý дáна*.

213. У Горобиљу је именица *рái* мушки рода: ген. сг. *рáiша*, лок. сг. *ӯ рапай*.

214. У Горобиљу се црквени празник „Духови“ назива: *Трðиџе*, што значи да је непознат облик с контракцијом: *Дёви.

215. Говори се *сүјж* (чешће) и *шүж* (ређе).

216. Нема облика „пас, пса“, већ само: *шашче*, *шашчета*, итд.

2) Именице средњег рода

217. Инструментал сингулара. Као и код меких основа именица мушких рода, и код именица средњег рода старе *јо-*-основе у инстр. ст. имамо наставак *-ом*:

грањом, *грбижћом*, *камењом*, *кољом*, *лишћом*, *шрњом*; исп. и: *Подлијешћом*.

218. Датив-инструментал-локатив плурала. Што се тиче односа наставака *-има/-ма* у овим падежима, у Горобиљу је:

бурадма, *кљусадма*, *шиладма*, *шрасадма*, *шеладма*, *чельадма* = *чельадима*.

219. Неке појединачне напомене. Именица „добра“ средњег је рода и индеклинабилна је. Индеклинабилан је и њен атрибут: *ð(ш) шо дба* (ген.), *за ѩо дба* (ак.), *у ѩо дба* (лок.).

220. Карактеристични облици именице *вече* гласе: ном. ст. *вече*, ген. ст. *вечери*, ном. пл. *вечери*, ген. пл. *вечерију*. То значи да је ова именица у Горобиљу средњег рода само у ном. и ак. ст. (каже се: *добро вече*), а да је у другим падежима женског рода.

221. Говори се: *шошазуо* (*шашуо*), инстр. ст. *шошазуом* (*шашузом*).

222. За множину именице *шеле* употребљава се збирна именица *штелад*, ген. *штелади*, дат.-инстр.-лок. *штеладма*.

223. За множину именице *шиле* употребљава се збирна именица *шилад*, ген. *шилади*, дат.-инстр.-лок. *шиладма*. Ређе, пак, имамо суплтивну множину: *шилћи*, ген. *шилћа*, дат.-инстр.-лок. *шилћима*.

223а. Према синг. *гдвече* (никад *говедо*) употребљава се плурал: *гдведа* (ном.), при чему је карактеристичан ген. *гдведи*, код *говеди*.

224. За множину именице *буре* употребљава се, такође, збирна именица: *бурад*, ген. *буради*, али исто тако и: *бурета*, ген. *бурета*, дат.-инстр.-лок. *буретима*. За мању бурад (и само у том случају) употребљава се једино лик *бурићи*.

225. Поред чешћег *седев*, ном. пл. *седеви*, ген. пл. *седева* говори се и: *дугме*, ном. пл. *дугмейи*, ген. пл. *дугмейи*.

226. У Горобиљу је: *јэке*, ген. ст. *јажећа*, ном. пл. *ужећа*, ген. пл. *ужећа*, инстр. пл. *ужећима* (начињено од стабљика пшенице, јечма и сл. за везивање спопова; иначе се говори: *коНайац*).

227. Именица *ћјувече* (= јело) има промену по типу: *ћјувече* — *ћјувечећа*, а тако и: *шербе*, ген. сг. *шербета*.

228. У подједнако честој употреби су облици: ном. сг. *jájče* = *jáe*, ген. сг. *jájçeћa* = *jáeћa*, ном. пл. *jájča* = *jája*, ген. пл. *jájčū* = *jájā*, инстр. пл. с *jájčima* = с *jáima*.

229. У сингулару именица дрво овако се деклинира: ном. сг. *đrvo*, ген. сг. *đrveћa*, лок. сг. на *đrvetu*. У плуралу, пак, постоји диференцијација: с једне стране имамо облике: ном. пл. *đrvěћa*, ген. пл. *đrvéćā*, дат.-инстр.-лок. *đrvěćimā* (кад та именица означава биљку што расте из земље), а с друге стране облике: ном. пл. *đrva*, ген. пл. *đrvā*, дат.-инстр.-лок. пл. *na đrvima* (кад та именица означава дрво као грађу, материјал).

230. Именица „око“ има ове карактеристичне облике: ном. сг. *đko*, ген. сг. *đđ oka*, лок. сг. ју *okу* (у *đku*), ном. пл. *đchi*, ген. пл. *đchiū*, дат.-инстр.-лок. пл. *đchima*.

231. Именица „уво“ овако се деклинира у горобиљском говору: ном. сг. *đvo*, ген. сг. *đvēća*, лок. сг. на *đvetu* = на *đvēću*, ном. пл. *uvěća*, ген. пл. *uvéćā*, дат.-инстр.-лок. пл. *uvěćima*.

232. За горобиљски говор карактеристични облици именице „раме“ гласе: ном. сг. *rāme*, лок. сг. на *ramenu*, ном. пл. *raměna*, ген. пл. *raménā*.

233. Поред чешћег *ščeme*, у Горобиљу се може чути и *ščjeme*.

234. Ако се ради о људима — онда је: *jěńra* (ном. сг. ф.); иначе се каже: *čfrnā mìgeriča*.

235. Нема облика „плеће“, већ само: ном. сг. *ălěńka*, ном. пл. *ălěńke*, ген. пл. *ălěńkī*, дат.-инстр.-лок. пл. *ălěńkāma*, (иначе се говори *lěńja*).

3) Именице женског рода на -a

236. У дат.-лок. сг. чува се по правилу резултат друге па тагализације:

ћèвđžci, rýči, —
у *бéшиći*, *zádruzi*, *nòzi*, *májci*.

Код личних имена имамо напоредне облике: *Жívki* = *Жívci*, *Mìlénki* = *Mìlénći*, *Pérki* = *Pérči*, *Ràdđki* = *Ràdđci*, *Cíhánki* = *Cíhánći*. Исп. и: *Lúka* — *Lúki* = *Lúči*.

Напоредо се употребљавају и облици: *gýski* = *gýscí*, *kòkšiki* = *kòkšicí*, (*wi)ćérki* = (*wi)ćérči*.

Само је, међутим: *vôčki*, *kvôčki*, *mâčki*.

237. Вок. сг. именице „гостођа“ гласи: *гостићо*.

238. Код тросложних женских и мушких личних имена на -ица вок. сг. доследно је једнак ном. сг.: *Љубица*, *дбићи вамо!* *Милиција!* — *Вјиџаџа*, *йожијури!* *Ранија!*

239. Вок. сг. именице „кукавица“ гласи: *кукавиџо*.

240. У ген. пл. врло је чест и обичан наставак -и:

врсий, *глисий*, *гусий*, *карий*, *квочкий*, *мачкий*, *шайкай*, *шлехий*,
иршакий; — *брескви*.

Као што се из наведених примера види, тај је наставак -и карактеристичан за именице са основом која се завршава на сугласничку групу са праскавим сугласником на крају. Примери као ген. пл. *ијесмий*, с једне, и ген. пл. *крушака*, с друге стране, одступају од овога.

Забележио сам, међутим: *звијезда*, *шакава*.

Код других је основа генитивни наставак у плуралу -а: *бӯва* = *бӯа*, *вилла*, *грабуља*, *ћевојака*, *јабукा*, *из јасала*, *овача*, *шреташња*.

241. Генитив плурала именица рука и нога гласи: *рукӯ*, *ногӯ*. Међутим, ген. пл. именице м. р. слуга гласи доследно: *слуга*.

242. Именица „свиња“ нема у горобиљском говору једнине. Како је то и сточарски крај, у његовом је говору диференцирано: *кфмак*, *кфмача*, *азман*, *назиме*, итд., али јединственог назива за јединицу нема (говори се једино понекад: *свињче*). Тек у множини имамо: ном. *свиње*, дат.-инстр.-лок. *свињама*.

243. Карактеристични падежи именице *ћеџа* гласе: дат. *ћеџи*, вок. *ћеџо*.

244. Карактеристични падежи именице „наћве“ гласе: ном. *наћве*, ген. *наћви*, лок. ју *наћвама*.

245. У Горобиљу је само: *гррабуље*, ген. *гррабуља*.

246. Овде је именица „јасле“ женског рода. За њену деклинацију карактеристични су падежи: ном. *јасле*, ген. *из јасала*, лок. ју *јаслама*.

247. У Горобиљу се држак бича назива *бичаја*. Речник САНУ има облик *бичаља* што је упућено на *бичаље* (ср. р.). Ову појаву наводим у морфологији зато што је у лику *бичаја* у питању суфикс -аја.

4) *Именице женског рода на консонанци*

248. У инструменталу сингулара доминантан је наставак -и: *са кфви*, *са мацши*, *са соли*, *са једном ријечи*, *са шћери*. У вербима, пак, имамо: *ногу*, *дању*.

249. Генитив плурала именица женског рода на консонант гласи: *кокшиӯ*, *кдсийӯ*, *үшиӯ* (у ном. сг. је: *үшкә* и *вашкә*, те ген. пл. гласи још и: *үшиӯ*, *вашиӯ*), *нөхиӯ*, али: *ријечи* и сл.

250. Неке појединачне напомене. Именица *гләд* у горобиљском говору је женског рода: ген. сг. *ðð* *гләди*.

251. Именица *шћер* има ове карактеристичне облике: ном. сг. *шћér*, ген. сг. *шћéри*, дат. сг. *шћéри*, ак. сг. *шћér*, ном. пл. *шћéри*, ген. пл. *шћéриӯ*, дат.-инстр.-лок. пл. *шћéрима*.

Међутим, чешће се употребљавају облици: ном. сг. (*ш*)*ћérка*, ген. сг. (*ш*)*ћérkē*, дат. сг. (*ш*)*ћérki* = (*ш*)*ћérци*, ак. сг. (*ш*)*ћérku*, инстр. сг. *са* (*ш*)*ћérkōm*, ном. пл. (*ш*)*ћérke*, ген. пл. (*ш*)*ћérkī*, дат.-инстр.-лок. пл. (*ш*)*ћérkama*.

252. У сингулару именице *кокош* нема. У употреби је именица *кокошка*: ном. сг. *кдкшика*, дат. сг. *кдкшики* = *кдкшици*, ак. сг. *кдкшику*, инстр. сг. *с кдкшиком*.

У плуралу су у подједнако честој употреби облици именица „*ко-кош*“ и „*ко-кошка*“: ном. *кдкоши* = *кдкшике*, ген. *кокдшиӯ* = *кдкшикӣ*, дат.-инстр.-лок. пл. *кокдшиима* = *кдкшикама*.

253. За именицу „чельад“ могу навести ове интересантне облике: ном. *челъад*, ген. *чёльадӣ*, дат.-инстр.-лок. *чельадма* = *чельадима*.

*

254. Напомена. У бројним конструкцијама прилике су овакве: *двá мстíра*, *шрý дана*, *шрý године*, *нêча га вакðг у шрý села*.

5) Облици именичких заменица

255. Карактеристични падежи заменице *ја* су: ном. *јâ*, ген. *мèнē*, *кðд менê*, дат. *мèне*, ак. *мèнē*, *зá ме*, *йрëдä ме*, инстр. *сà мнöм*, лок. *о мèне*. Занимљив је инстр. без предлога: *мðмнöм*, који је настао очевидно аналогијом према: *сðббм*, *шðббм*: *Нéky да сiiñdué мðмнöм*.

256. Карактеристични падежи заменице *ми* су: ном. *мî*, ген. *кðд наc*, *йза наc*, дат. *нâма* (енкл. *наm*), ак. *наc* (енкл. *нас*), инстр. *с нâма*, лок. *на наma*.

257. Карактеристични падежи заменице *ши* су: ном. *шî*, ген.-ак. *шèббê*, *на шe*, дат.-лок. *шеббе*, инстр. *с шðббм*.

258. Карактеристични падежи заменице *ви* су: ном. *вî*, дат. *вâма* (енкл. *ви*, *да ви кâжsem*), инстр. *с вâма*, *сà вاما*, лок. *ð вамa*.

259. О заменици *сёбё* треба рећи да је:

- а) у инстр. *собом*, за *собом*;
 б) и да у горобиљском говору нема енклитике *си*.

260. Карактеристични падежи заменице *он* су: ном. *он*, ген. *њега*, кдđ *њега*, док. *њега*, дат. *њему*, ак. *њега* (може се чути и енкл. облик: *зб љга*, *у љга* и сл.), инстр. *са љим*, *ш љим*, *с љим*, *с љиме*, лок. *о љему*.

261. Карактеристични падежи заменице *она* су: ном. *она*, дат. *њодј* (ређе: *њодзи*) (енкл. *joj*), инстр. *са љодм*, *ш љодм*, *с љодм*, *с њоме*. Акузативни облик *њу* може се употребити и као енклитика: *шурји ћрёдა љу*, *уза љу*. Треба рећи и то да се енклитички акузатив *је* (никад *ju!*) и у горобиљском говору употребљава у приликама као: *он је зајашо* и сл.

262. Карактеристични падежи заменице *они* су: ном. *они*, дат. *њима* (енкл. *им*), ак. *њиг* (које може бити употребљено и као енклитика: *крдзаш љиг*, *ћрёдаш љиг*; но, разуме се, чешће се употребљава као енклитика *иг*, да *иг* *видим*), инстр. *са љима*, *ш љима*, *с љима*, лок. *на љима*.

263. Карактеристични падежи заменице *ко* су: ном. *кđ*, дат. *кодме* /*кдмē*, ак. *кога*, инстр. *с ким*, *с киме*.

264. Уколико се заменица *нико* употреби у зависним падежима са предлогом и у негацији, предлог увек стоји између негације *ни* и облика ове заменице: *ни ой кога*; ном. *је*, иначе, *нико*, ген. *никога*.

265. Карактеристични падежи заменице *ши* су: ном. *ши*, ген. *чега*, дат. *чему*, ак. *ши*, инстр. *чи ме*, *ш чим*, лок. *о чему*. Ном. неодр. зам. гласи: *нешши* (*нешто*).

266. Предлог употребљен са зависним падежом заменице *ниши* одваја негацију *ни* од заменице: *ни ой чега* (ген.), *не даёт ни за ши* *дрюг* (ак.); ном. *је*, иначе, *ниши*, ген. *ничега*.

6) Придевско-заменичка ћромена

267. Именске промене придева готово да нема. Забележио сам: *добра човека*; *ја луда ћетића*; *јели смо суве леба и сира*; *у Милићеву Селу*; *ђечији мајло врјућа качамака*.

268. У ном. синг. спр. рода углавном се добро чува наставак меких основа:

наше, ћрёхе, мде (*мде*), *шутје, чије, ћрёдње, лдије*. Доследно је, међутим, *врјућо, шујињо*.

269. У ген. и дат. синг. м. и спр. рода такође се добро чува наставак меких основа:

нашег, ћрёхег, нашем, ћрёхем, задњем (али: *врјућог, врјућом, шујињог, шујињом*).

Н а п о м е н а. Присвојни придеви са основом на меки консонант имају каткад суфикс тврдих основа -ов: *Бўрҳов* — *Бўрҳовов*, *вўшињов* — *вўшињововг*, *шрёшињов* — *шрёшињововг*; исп. *Трёшињовица* (како се овде назива село „Трешњевица“).

270. Неодређени облици придева „јак“ гласе: ном. сг. *јак*, ном. пл. *јаки*, ген. пл. *јакије* = *јакиг*. Одређени облик ном. сг. је: *јаки*.

271. У горобиљском је говору придевски наставак *јъ* сачуван у именима празника: *Ивањдан*, *Јовањдан*, *Миољдан*, *Никољдан*, *Смилањдан*; говори се, међутим: *Лучиндан*.

272. Придеви на -ски од именице ж. р. *а*-основе творе се често од придевске основе на -н: *көмшийски*, *шумадийски*; говори се, ипак: *рәкийски*.

273. Од облика компаратива у горобиљском говору ваља навести:

јাচи,
вѣхи,
вашльи,
чыстиа, *најчиcтииа*,
здрачи,
слабчиа,
старджеје (прилог),
лакши, *мекши*, *љеши* (*шакши*),
глүйль (каткад и: *глүйши*), *шүйль*,
сүвль,
дўль = *дўжий*, *дўль* = *дўжса*, *дўль* = *дўлье*.

274. Говори се: *њен*, *њени* (такође ном. сг. ж. р.) (*њезин*).

275. Присвојна заменица 3. л. пл. гласи овде доследно: *њин*, *њини*, *њина*, *њине*.

276. У Горобиљу је: *чи* (*чиш*), *чиа*, *чије*.

277. Карактеристични облици заменице *мој* гласе:

а) у сингулару: ном. м. р. *мој*, ср. р. *мое* (*мде*), ген. м. р. *мог(a)*, дат. м. р. *мом(e)*, инстр. м. р. *с моям* = *с мояјем*; —
 ном. ж. р. *моја*, ген. *моће*, инстр. *с мояјом*;

б) у плуралу: ном. м. р. *мои*, ж. р. *мое* (*мде*), ср. р. *моја*, ген. *мояје* = *мояг*, ак. м. и ж. р. *мде* (*мде*), дат.-инстр.-лок. *моям*.

278. Карактеристични облици заменице *шай* гласе: ном. м. р. *шай*, ср. р. *шой*, ген. *шог(a)* (*шога*), дат. *шом(e)* (*шоме*), инстр. *с шайјем* = *с шим* (*с шиме*), лок. *о шом(e)* (*у шоме*);
 ном. ж. р. *шай*, ген. *шее*, дат. *шайд*.

279. Карактеристични облици заменице *овай* гласе: ном. сг. м. р. *овай* (*овиг*), ген. *овог(a)*.

280. Придевске заменице *какав* и сл. гласе у Горобиљу доследно:

каки (ном. ср. м. р.), *кака* (ном. ср. ж. р.), *каког(a)* (ген. ср. м. р.); — *ваки*, *шаки* (ном. ср. м. р.), *ваког(a)*, *шаког(a)* (ген. ср. м. р.), *вака*, *шака* (ном. ср. ж. р.), *ваке*, *шаке* (ген. ср. ж. р.), *вакб*, *шакб* (ном. ср. пр. р.); исп. и: *ձչեծ նիսամ նմօ նիկէ.*

281. Карактеристични облици заменице *сав* гласе:

- у сингулару: ном. м. р. *сав*, ср. р. *свօ*, ген. *свօցա*, дат. *свօմ*;
- у плуралу: ном. м. р. *св̄й*, ж. р. *св̄ء*, ср. р. *св̄ա*, ген. *св̄յյե հաս = св̄յյ*, дат. *св̄յյեմա = св̄յյма*.

7) Облици бројева

282. Што се тиче деклинације броја *двա* у горобиљском говору, може се рећи да она није потпуна, па и да је доста ретка:

м у ш к и р о д: ном. *двā*, ген. *ð(ð) двā*; за дат. се употребљава: *двдцици*, инстр. *с двā (с двдциզм)*;

с р е д ъ и р о д: ном. *двā*, ген. *ð(ð) двā*, инстр. *с двā*, лок. *յ двā села*;

ж е н с к и р о д: ном. *двյյе*, ген. *ðð двյյе*, дат. *двյյёма*, инстр. *сð двյյе жёне, с двյյёма*.

283. Нема зависних падежа бројева *шри* и *чёшири*. Забележио једино дат. ж. р. *шријёма*, *чёширијёма*.

284. Бројеви од 5 до 10 гласе овде:

шшш, *шёс*, *сёдам*, *дсам*, *дёвёш*, *дссёш*.

285. Бројеви од 11 до 19:

једанес, *двानес*, *шриинес*, *чейрнес*, *шёшнес*, *шёснес*, *седамнес*, *осамнес*, *девёшнес*.

286. Од осталих карактеристичних бројева валья навести:

двадес (*двадесёш*, *двадес*), *двадес један* (*двадес један*), *шридес* (*шриштес*), *шёсёш*, *сёдамдесёш*, *шш*, *дёвёшта* (*дёвёшта*), *шришта*, *чёшири сёдышине*, *шёш сёдышинă*, *шёс сёдышинă*, *шшада*.

За број 40 горобиљски говор има два облика: *чёшрес* и *чёшредесёш*. У овом другом секвенца *-ре-* јавила се или: а) под утицајем првог облика (*чёшрес*), или б) као последица познате тенденције девокализације во-
калнога *р* или в) (што је и највероватније) под утицајем оба та момента.

287. Ево и интересантних редних бројева:

шрвй,
дрүгй, *зà другб* (ак. ср. р.), *дрүгије = дрүгйг* (ген. пл. м. и ж. р.),
шрёхй (ср. м. р.), *шрёхё* (ср. ср. р.),
чёшврши, *ш чёшвршијем = ш чёшвршиим*,

шестий, шестийг, шестийм, сà шестијем = сà шестим,
сёдмий,
једанестий,
штринестий,
чейрнестий,
двадестий (двадесий),
чейрести,
сийши,
двестий (али веома ретко у употреби),
шестий (али веома ретко у употреби),
ильадиши.

288. Говори се: *обадвá* (м. р.), *обадвије* (ж. р.).

289. Доследно је: *чейворо*, *шесторо*, *дсморо*, *десеторо*, *двансеторо*, итд. Исп. и: *шесторе* *шанталоне*, *шестора* *кёла*, *шесторица*.

290. Нисам забележио зависне падеже броја *двое* (*двде*).

291. У подједнако су честој употреби: *једном*, *једамайуи*, *једамайуша*.

8) Прилози

292. У одељку о акценту већ је наведен известан број прилога, и оних који су не само акценатски, већ и облички интересантни. Овде бих додао још:

за начин: *бржес*, *јаће*, *ләше*, *начистио* (= сасвим);
за узрок: *йэрди* *йдга*;
за количину: *вóма*, *мáлко*, *мéнко*, *мéнкице*, *млóго*;
за место: *блíзу*, *грéдом*, *далéко* (комп. *дáльё* = *дáльё*);
за време: *вáлдáи*, *јáком*, *јúчё*, *лáкáи*, *йрёксинбáи*, *сýндáи*, *сýшра* = *сýшре*, *үвијек*, ретко: *вáвијек*.

Посебно бих указао на облике: *кýд(e)* — *кýдије* који се међусобно разликују по употреби. Док се облик *кýд(e)* употребљава за означавање правца и циља кретања (*кý' ћеш*, *кýде ѹдеш*), облик *кýдије* има просекутивно значење, значење пута и простирања: *кýдије си* *йрðиш* и сл.²¹ У овом другом, просекутивном значењу употребљавају се и: *кýдá*, *вýдá/вýдије*, *нýдá/нýдије*, *шýдá/шýдије*.

II. КОНЈУГАЦИЈА

1) Инфинитив

293. Финално инфинитивно *-и* обавезно се чува у горобиљском говору: *бáцаши*, *брáши*, *вáшиши*, *вýјешши*, *вòзиши*, *вóљешши*, *вријéши*, *вýши*, *гледаши*, *говòриши*, *гóреши*, *дáши*, *дијéтиши*, *дýши* = *дýгнуши*, *доситиши*,

²¹ Исп. у староцрногорском М. Пешикана: *Староцрногорски средњокашунски и лешански говори*, СДЗБ ХV, стр. 181.

донијеши = донијеши, доћи, жеши, живљеши, заграђиваши, звјиждаши, зејши, изуши, имаши, исићи, исипреши, испераши, наћи, сићи, скинуши, шреши;

294. У неким другим млађим новоштокавским говорима присутно је удвајање инфинитивног наставка у глаголима типа: *илесши, ићи, расши, изјесши;* ове појаве нема у Горобиљу.

2) Презенат

295. 1. л. сг. през. глагола *моћи* гласи у Горобиљу: *могу* (ретко: *можем*).

296. Иако је сонант *j* у овом говору доста нестабилан (исп. т. 153—157. одељка о гласовима), у наставку 3. л. пл. презента V врсте с основом на *-a* он се не губи: *бирају, брљају, валају, дају (даду), дријемају, дувају, лунају, ручају, сијавају, чувају.*

297. 3. л. пл. през. глагола типа *разумјеши* је: *разумију* (само сам едном забележио: *разумују*), *јумију*.

298. Код глагола VI и VII врсте бележио сам у 3. л. пл. през. само наставак *-e*: *гђре, држё, долове, љубе се, моле се, најтаде, авиши наилазе, носе, дназе, праће, ћуће, јуваће, јумијесе, чуде.*

У 3. л. пл. през. глагола *ићеши* имамо: *дће = дћеју, неће = нећеју.*

3) Имперфекат

299. Имперфекат је у горобиљском говору у процесу губљења; очуван је углавном само од најfreквентнијих глагола. Поред честих облика: *бијаше = бијаше, бијасмо = бијасмо, забележио сам и: како се 'ндо ши зваше, знадијајак, знадијаше, знадијасмо, имадијајак, имадијаше, имадијасмо, Милован с књиши вјуда пролазаше, ийсаше, ријагу се нешиша.*

4) Аорист

300. Аорист свршених глагола доста је чест у горобиљском говору:

1. л. сг.: *дадок, доћок, виђок, извадик, најок, одок, превукок се, пробојок;*

2. л. сг.: *даде, дижсе, дође, шобјеже, шокисе, продаде, шта јчини;*

3. л. сг.: *доније, досуди се, задржа се, здакључи, изгдре леб, крену, леже, најиса, оде, шокијуле млијеко, промијени се врёме, разумје, шреши; јмирије;*

1. л. пл.: *дадосмо, дигосмо, дођосмо, идосмо, оиводрисмо, шобјегосмо, шогибосмо;*

2. л. пл.: *довèдосише*, *дòђосише*, *йòкисосише*;

3. л. пл.: *дïгоще*, *дòнијёше* (*донијёше*), *изубýјаше* *кòње*, *нàойако*, *адвокáши* *однијёше* *свè*, *дни* *йочёше* *да* *бјёжё*.

301. Аорист несвршених глагола ретко се може чути. Забележио сам само: *вёзे*, *жïвльеше*, *мòжже*, *йрича*, *сèће*.

5) *Фушур*

302. У горобиљском говору, за разлику од неких других млађих новоштокавских говора, обично не долази до стапања инфинитива на *-хи* и енклитике, те имамо:

1. л. сг.: *нахи* *hy* *га* *jâ*, *дóхи* *hy*, *изúхи* *hy*;

2. л. сг.: *нахи* *ћew*, *дóхи* *ћew*, *изúхи* *ћew/изáхи* *ћew*;

3. л. сг.: *нахи* *ћe* *ðn*, *дóхи* *ћe*, *изúхи* *ћe/изáхи* *ћe*;

1. л. пл.: *нахи* *ћемо*, *дóхи* *ћемо*, *изúхи* *ћемо*;

2. л. пл.: *нахи* *ћеише*, *дóхи* *ћеише*, *изáхи* *ћеише*;

3. л. пл.: *нахи* *ћe* = *нахи* *ћejy*, *дóхи* *ћe*.

Забележио сам само: *oùиúхе*, *ciiúхе* (што се чује поред: *oùиúхи* *ћe*, *ciiúхи* *ћe*).

6) *Императив*

303. И у овом говору срећемо наст. пл. *-ише*: *ајише* (*ајдеише*), *ишие* (*идишие*), *отише вा�мо* (= ходите овамо), *сéшие* (= сједите).

304. У 1. л. пл. императива нема облика типа: „играјмо“, „пјевавјмо“, „радимо“. У том значењу употребљава се конструкција *да* + 1. л. пл. презента: *да* *зайјевамо*, *да* *штвијемо* *нëшишта*; *људи*, *да* *рдимо* *штадођ*.

305. Забележио сам облик *нèка* (не и *некаише*) као одричну императивну партикулу: *нèка*, *ја* *hy*!

306. Од глагола *куйовани* императив гласи: *куйүj*.

307. Императив (2. л. сг.) глагола (*на*)*ийши*(*се*) гласи доследно: *иши*, *наиши* *се*. Тако је и: *иши*, *сàши* *ми*, *յши*, *сi* (: *сijайши*), *наси*, *йрдси*; у пл. такође: *ишише* и сл.

308. Од глагола *бропани* (који само тако гласи) императив је: *бропи* = *брöj*.

309. Уз облике императива често се употребљава партикула *-де* којом се по правилу ублажава заповест: *донесиде* *вòдё!* *изúхиде* *найолье!* *јùзмидеше* *òвò* *са* *зèмльё!*

7) Потенцијал

310. Као и у многим другим говорима, и овде је енклитика потенцијала у свим лицима *би*:

с и н г у л а р	п л у р а л
1. л. <i>рèкоб би</i>	<i>rèкли би</i>
2. л. <i>рèкоб би</i>	<i>rèкли би</i>
3. л. <i>рèкоб би</i>	<i>rèкли би.</i>

311. У овом се говору јављају и архаични облици потенцијала: *ùмабуднём*, *шкёбуднё* и сл.

8) Глаголски прилог штранши

312. У односу на стандардни језик, горобиљски говор има далеко чешће облике на *-ай* (-i): *брা�йо*, *ձձավայօ*, *ձբրայօ*, *ձիրայօ*, *յձձավայօ*, *յիմայօ* и сл.

313. Што се, међутим, тиче односа наставака *-ай* : *-ен* : *-јен*, горобиљске су прилике једнаке књижевним:

сашивёна, ыроливёна;
добијен (добијвен), добијёна (добијёна);
сакривен, сакривёна, је ли саљевено млијеко, кàкà је ко саливёна.

314. И облици трпног прилога глагола VI врсте исти су као у стандардном језику: *ձյсењен* (али је чешће: *жёњен*), *ձյёлєна*, *ձdiёлєна*.

9) Глаголски прилог садашњи

315. Овај је облик прилично редак. Забележио сам: *ձրжёхи*, *նծёхи*, *նցրայёхи*, *կծայёхи*, *կծёхи*, *կրյёхи*, *հծёхи*, *սամрије се րածёхи*, *шիրчёхи*.

10) Глаголски прилог ырошли

316. Мислим да се слободно може рећи да овога облика нема у горобиљском говору. Али, горобиљски говор није усамљен у томе.

11) Плусквамперфекат

317. Иако није чест, овај се облик може чути у Горобиљу. Твори се искључиво од перфекта помоћног глагола *бийи* и радног глаголског прилога:

за врёме Швабё се нїје бїо он ожёнио; ծндай զավլадб бїо տایфус.

12) *Поједини глаголи и њоједине групе глагола*

318. Конјугација глагола *јести* нема у овом говору ничег специфичног:

и н ф и н и т и в: *јести*;
 пр е з е н т: 1. л. сг. *једем*, 2. л. пл. *једемо*, 3. л. пл. *једу*;
 г л а г. при д. р а д н и: *јео*;
 и м п е р а т и в: 2. л. сг. *једи*, 2. л. пл. *једи*.

319. У Горобиљу је: *иžести*.

320. За конјугацију глагола *ићи* карактеристични су облици:

пр е з е н т: 1. л. сг. *идем*, 2. л. сг. *идеш*, 2. л. пл. *идеши*, 3. л. пл. *иду*;
 и м п е р а т и в: 2. л. сг. *иди*, 2. л. пл. *иши* (врло ретко: *идишисе*);
 г л а г. при д. р а д н и: *ишид*, *ишила*, *ишило*; *ишили*, *ишиле*, *ишила*.

321. Карактеристични облици промене глагола *доћи* гласе:

а о р и с т: 1. л. сг. *дођок*, 2. и 3. л. сг. *дође*, 1. л. пл. *дођосмо*,
 2. л. пл. *дођосши*, 3. л. пл. *дођоши*;
 ф у т у р: 1. л. сг. *доћи* *ћу*, 3. л. пл. *доћи* *ће*;
 г л а г. при д. р а д н и: сг. ж. р. *дошила*, пл. м. р. *дошили*;
 по т е н ц и ј а л: синг. *дошићи* (сва лица), пл. *дошићи* (сва лица).

322. Глагол *оћићи* има ове интересантне облике:

и н ф и н и т и в: *оћићи* (*оћићи*);
 пр е з е н т: 3. л. сг. *оде* (*оде*);
 а о р и с т: 2. и 3. л. сг. *оде*, 3. л. пл. *одоши*;
 и м п е р а т и в: 2. л. сг. *оћићи*, 2. л. пл. *оћићиши*;
 г л а г. при д. р а д н и: *оћишила* (сг. ж. р.), *оћишили* (пл. м. р.);
 ф у т у р: синг. 1. л. *оћићи* *ћу* (*оћићи* *ћу*), 2. л. *оћићи* *ћеш* (*оћићи* *ћеш*), 3. л. *оћићи* *ће* (*оћићи* *ће*); плурал: 1. л. *оћићи* *ћемо* (*оћићи* *ћемо*), *оћићи* *ћешисе* (*оћићи* *ћешисе*), 3. л. *оћићи* *ће* (*оћићи* *ће*). Али сам од овог глагола забележио и облике: *оћиће* (*оћиће*).

323. За промену глагола *изићи/изаћи* карактеристични су облици:

и н ф и н и т и в: *изићи* (*изићи*) = *изаћи* (*изаћи*);
 пр е з е н т: 3. л. сг. *изиће* = *изаће*;
 а о р и с т: 2. и 3. л. сг. *изиће* = *изаће*;
 и м п е р а т и в: 2. л. сг. *изићи* = *изаћи*, 2. л. пл. *изићиши* = *изаћиши*;
 г л а г. при д. р а д н и: *изиши* = *изаши*.

324. Нема облика *саћи*. Говори се: *сићи* (инф.), *сиић* (глаг. прид. радни, сг. м. р.), итд.

325. Овде је чешће *ући*, реће: *ући*.

326. Као и у стандардном језику, и у горобиљском говору глаголски пријев радни глагола I врсте са основом на дентални плозив гласи:

йðо, ѹлeo, ѹреo.

327. Глаголски пријев трпни глагола ове исте врсте, али на фрикатив з, гласи:

- а) као у књижевном језику: *вёзенé чàрайe, извёзенe, навёзенe;*
- б) међутим, јављају се и аналошки облици: *йðмуженa (ж. р. сг.), ѹдмуженe (ж. р. пл.).*

328. Глаголски пријев трпни глагола I врсте на с гласи:
*донёшen (м. р. сг.), донешёна (ж. р. сг.), донешёно (ср. р. сг.) (напрвно, ако није: *дðнијeш, дðнијeшa, дðнијeшo), сiáшen, ѹрёшen.**

- 329. Глагол *денијeш* има ове карактеристичне облике:
  - и н ф и н и т и в: *денијeшш = дðнијeшш;*
  - а о р и с т: 2. и 3. л. сг. *дðнијe (дðнесe),* 3. л. пл. *дðнијeшe (денијeш, донесше);*
  - г л а г. п р и д. р а д н и: *дðнио (сг. м. р.), дðнијёла (сг. ж. р.);*
  - г л а г. п р и д. т р п н и: сг. м. р. неодређ. *дðнијeш (донешен),* сг. ж. р. неодређ. *дðнијeшa (донешёна).*

330. Унификацију тзв. „раздвојеног корена“ имамо у 3. л. пл. през. глагола I врсте на к типа *ићи*: *ићу, ићу, ићу, ићу, ићу,* и типа *ићи*: *вућу, ѹреvућу, сијеvућу, ићу, ићу.*

331. 3. л. пл. през. глагола I врсте на г гласи, међутим, доследно: *могу.*

332. Не преносе се, по правилу, резултати I палатализације из презента у императив: *вуćишe, ићишe, сијеvишe, ићишe.* Забележио сам само: *увучи кðла ѹод шуѓу.*

333. През. глагола *ићеши* исти је као у стандардном језику: *ићнeм, ићнeмо.*

334. За промену глагола *узeши* карактеристични су ови облици:
 и н ф и н и т и в: *узéши = ѹзéши;*
 п р е з е н т: 1. л. сг. *ѹзмём, 3. л. пл. ѹзмù;*
 а о р и с т: 1. л. сг. *ѹзёк, 3. л. пл. ѹзёшe (узéши);*
 и м п е р а т и в: 1. л. сг. *ѹзми, 2. л. пл. ѹзмишe;*
 г л а г. п р и д. р а д н и: сг. м. р. *ѹзб, сг. ж. р. ѹзёла.*

335. През. гл. *клéши* исти је као у стандардном језику: *кùнeк (2. л. сг.), кùнe (3. л. сг.), кунéшe (2. л. пл.), кùнy (3. л. пл.).*

336. За промену глагола *умријeши* карактеристични су облици:
 и н ф и н и т и в: *умријéши = ѹмријeши;*

п р е з е н т: 3. л. сг. јумре, 3. л. пл. јдомрү;
 а о р и ст: 3. л. сг. јумрије;
 г л а г. при д. р а д н и: сг. м. р. јумрō, ж. р. јумрла.

337. Познато је да неки глаголи I врсте могу имати и облике по III врсти. Што се тиче те појаве, горобиљске су прилике овакве:

а) г л а г о л *йомоћи*:

инф. *йомоћи*; 3. л. сг. през. *йдможē* (*йдмогнē*), 3. л. сг. аор. *йомођже*;

б) г л а г о л *лећи*:

3. л. пл. през. *лეгнү*, глаг. при д. р а д н и, сг. м. р. *лეгō*, 2. и 3. л. сг. аор. *лेजе*;

в) г л а г о л *сјести*:

инф. *сјести*, 3. л. пл. през. *сёдү*, 2. и 3. л. сг. аор. *сёде*, императ. 2. л. сг. *сёди* (*сёдни*), 2. л. пл. *сёште*, глаг. при д. р а д н и: сг. м. р. *сёо*, ж. р. *сёла*;

г) г л а г о л *озејстии*:

инф. *озејстии*, глаг. при д. р а д н и, ж. р. сг. *озеёла*, аорист: 2. и 3. л. сг. *ձзёбе*, 1. л. пл. *озёбосмо*, 2. л. пл. *озёбостие*;

д) г л а г о л *йдгинути*: 3. л. сг. аор. *йдгибе*;

ѓ) г л а г о л *йасти*:

инф. *йасти*, 3. л. сг. през. *иे ѫа(д)нē*, 2. и 3. л. сг. аор. *йаде*, глаг. при д. р а д н и, сг. м. р. *йао*.

338. Неки глаголи I врсте могу имати облике и по VI врсти. У вези с том појавом, горобиљске су прилике овакве:

а) само је у употреби: *сїасти* (инф.), *сїаси* (3. л. сг. през.), *сїашен* (глаг. при дев трпни, сг. м. р. неодређ.); нема облика *сїасти*;

б) само је у употреби: *жівљеши* (инф.), *жівімо* (1. л. пл. през.), *жівљеше* (3. л. пл. аор.), *жівљели* (глаг. при д. р а д н и, пл. м. р.); нема облика *жівстии*;

в) говори се једино: *йлијёвиши* (инф.), *йлијёвим* (1. л. сг. през.), *йлијёвили* (глаг. при дев р а д н и, пл. м. р.), итд.; нема облика *йлейши*;

г) говори се једино: *рácти* (инф.), *рácтє* (3. л. сг. през.), *рácтю*, *йдрапáтю* (глаг. при дев р а д н и, сг. м. р.), итд.;

д) облици глагола *врѣти* гласе у овом говору: инф. *вријёти*, 1. л. сг. през. *вришëм*, 2. л. пл. през. *вришётие*, 3. л. през. *вришү*, глаг. при д. р а д н и, сг. м. р. *вро*, пл. м. р. *вбли*, 2. л. пл. императива: *вршиши*.

339. Промена глагола *рвati* се иста је као у стандардном језику: 3. л. сг. през. *рвē сe*, 3. л. пл. през. *рвү сe*, глаг. при дев р а д н и, пл. м. р. *рвали сe*.

340. Презент глагола *шкайти* гласи доследно:

с и н г у л а р	п л у р а л
1. л. <i>шкем</i>	<i>шкемо</i>
2. л. <i>шкеш</i>	<i>шкеше</i>
3. л. <i>шке</i>	<i>шке.</i>

Исп. и облике: 3. л. сг. през. *шкайкē* (: *изашкайти*), *сашкē* (: *сашкайти*)

341. Нема глагола *сисати*. У том се значењу употребљава глагол *дотиши*, *йодтиши*: 3. л. сг. през. *доти*, *йодти*, 3. л. пл. през. *доте*, *йодти*, глаг. пријев радни, сг. ср. р. *дотило*, *йодтило*. Напомињем да гл. *дотиши* није само прелазан, већ да значи и „нахранити се *сисајући*“. Исто је и са гл. *йодти(j)иши*. Глаголи, пак, *задотиши*, *задајати* и *удотиши*, *удајати* само су прелазни.

342. За промену глагола *брояти* у овом говору карактеристични су облици:

пр е з е н т: 3. л. сг. *брїје се*;
г л а г. при д. р а д н и: *брїј-б*.

343. Неки глаголи III врсте могу имати облике и по I врсти. У вези с том појавом горобиљске су прилике овакве:

а) инф. *дїјти* = *дїгнути*, *кїснунти*, *вїнунти*; 2. и 3. л. сг. аор. *дїжсе*, *йдкисе*, *յвену*, 1. л. пл. *дїгосмо*, *йдкисосмо*, *յвенусмо*, 3. л. пл. *дїгаше* (ретко: *дїгнуше*), *йдкисаше* (*йдкиснуще*), *յвенуще*;

б) глаг. прид. радни, м. р. сг.: *дїгб*, *йдкисб*, *յвенб*; ср. р. сг.: *дїгло* (*дїгнуло*), *йдкисло* (*йдкиснупло*), *յвело* = *յвенуло*.

344. Карактеристични облици гл. *смєшнути* (нпр.: 1. *смєшнб* с ўма, 2. у *плетњи*) гласе:

инф. *смєшнути*, 1. л. пл. през. *смєшнёмо*, 3. л. пл. аор. *смєшнуше*, гл. прид. радни, м. р. сг. *смєшнб*, ж. р. сг. *смєшнупла*, м. р. пл. *смєшнупли*.

345. Глагол *йдїјети* (*се*) има презент: *йдїјењем* (*се*) (*йдїнём* (*се*)), *йдїјењеш* (*се*) (*йдїнеш* (*се*)), итд., што се слаже с оним што Вук код те речи даје у *Рјечнику*.

И глаголи (истог типа): *йсїјети* (*се*), *йрїјети* (*се*) (уз нешто, на нешто) имају презент: *йрїјењем* (*се*) (*йрїйнём* (*се*)). Међутим, од глагола *йрїјети* (нпр. коња, краву и сл.) презент доследно гласи: *йрїј-нём*, *йрїйнеш* итд., као: *сайнём*. Вук поред облика *йрїйнём* — у овом значењу — назади у загради и *йрїјењем* — чега нема у горобиљском говору.

346. Карактеристични облици глагола *дотиши* гласе:

пр е з е н т: 3. л. сг. *доти-је*, 3. л. пл. *доти-б*;
г л а г. при д. т р п н и: сг. м. р. *доти-јен* (*дотивен*), сг. ж. р. *доти-јесна* (*дотивена*).

347. Овде је, као и у стандардном језику, *јумити се*.

348. През. глагола *сакријти* гласи: *сакријем* (1. л. сг.), *сакрију* (3. л. пл.).

349. За промену глагола *кдвати* карактеристични су облици: презент: 3. л. сг. *кјёт*, 3. л. пл. *кјётү*;
глаг. прид. радни: *кдеб*.

350. За промену глагола *ошрдвати* карактеристични су облици: презент: 3. л. сг. *ðирюёт*, 3. л. пл. *ðирюյү*;
аорист: 3. л. сг. *ошрдва*, 3. л. пл. *ошрдваше*;
глаг. прид. радни: сг. м. р. *ðирровб*, сг. ж. р. *ðирровала*.

351. Презент глагола *йльвати* и овде је — као у стандардном језику: *йльёт* (3. л. сг.), *йльёйү* (3. л. пл.).

352. За промену глагола *куйовати* карактеристични су облици: инфинитив: *куйдовати*;
презент: 3. л. сг. *куйуёт*, 3. л. пл. *куйуյү*;
глаг. прид. радни: сг. м. р. *куйовб*, сг. ж. р. *куйовала*;
императив: *куйүй*.

353. У презенту глагола *слати* чешће је *шәльём*, а ређе, чак врло ретко: *шлём*. Зато су, међутим, у подједнако честој употреби: *йшаљём* = *йшишљём*.

354. За промену глагола *желети* карактеристични су облици:
презент: 1. л. сг. *жельём*, 1. л. пл. *жельёмо*;
глаг. прид. радни: сг. м. р. *жёдо*, ж. р. *жёла*;
императив: 2. л. сг. *жельй*, 2. л. пл. *жельйие*.

355. У глаголском придеву радном у мушком је роду: *ðркшб*, *ћешшб*; у женском: *ðркшала*, *ћешшала*.

356. Што се тиче односа између V и II врсте, горобиљске су прилике следеће:

- дүвә* (3. л. сг. през.);
- кәйльә* (3. л. сг. през.);
- сийати* (инф.), *сийә* (3. л. сг. през.);
- кукүртчә* (3. л. сг. през.);
- йишшә* (3. л. сг. през.), *йишшү* (3. л. пл. през.); исп. *башшә* (3. л. сг. през.), *башшү* (3. л. пл. през.).

357. Глаг. прид. радни глагола *мирисати* гласи: сг. м. р. *мирисб*, ж. р. *мирисала*.

358. За промену глагола *jaxати* карактеристични су ови облици: инфинитив: *jaxати*;

п р е з е н т: 3. л. сг. *jāšēm*, *јузјашēм*, 3. л. пл. *jāšū*, *јузјашū*;
г л а г. п р и д. р а д н и: сг. м. р. *jāo*, *јузјō*, сг. ж. р. *jāla*,
јузјāla.

359. За промену глагола *dāši* карактеристични су следећи облици:

п р е з е н т: 1. л. сг. *dām* (*dādēm*), 1. л. пл. *dāmo* (*dādēmo*), 3. л. пл. *dādū* (*dājū*) (у негацији само: *нē dājū*);

а о р и с т: 3. л. сг. *dāde*, 3. л. пл. *dādoše*;

г л а г. п р и д. р а д н и: сг. м. р. *dāo*, сг. ж. р. *dāla*, сг. сп. р. *dālo*, пл. м. р. *dāli*;

г л а г. п р и д. т р п н и: сг. ж. р. *dāša*, сг. сп. р. *dāšio*.

360. И презент глагола *znāši* гласи двојако:

а) 1. л. сг. *znām*, 1. л. пл. *známo*, 3. л. пл. *znājū*;

б) 1. л. сг. *znādēm* (ретко), 1. л. пл. *znādēmo* (веома ретко), 3. л. пл. *znādū*.

Само је, међутим, *нē знајū* (3. л. пл. през. у негацији).

361. За промену глагола *imati* карактеристични су облици:

и н ф и н и т и в: *īmaši*;

п р е з е н т: 1. л. сг. *īmām*, 1. л. пл. *imámo*, 3. л. пл. *īmajū*;

и м п е р ф е к а т: 1. л. сг. *īmadīāk*, 1. л. пл. *īmadīāsmo*, 3. л. пл. *īmadīāgu*;

г л а г. п р и д. р а д н и: сг. м. р. *īmō*, пл. м. р. *īmali*.

362. У Горобиљу је: *īgraši* (инф.), *īgrāš* (2. л. сг. през.), *īgražū* (3. л. пл. през.), *īgražūhi* (глаг. прил. садашњи).

363. Глагол *čiščati* има савремени стандардни лик и промену: 1. л. сг. през. *čiščām*, 1. л. пл. през. *čiščamo*; глаг. прид. радни, сг. м. р. *čiščōb*, ж. р. *čiščāla*.

364. Глагол *češčilaći* има такође стандардну промену: 1. л. сг. през. *češčiļām*, 2. л. пл. през. *češčiļāše*; глаг. прид. радни, сг. м. р. *češčiļōb*, ж. р. *češčiļāla*.

365. За однос између V и IV врсте у горобиљском говору карактеристични су примери:

а) *īshēšajū* се (3. л. пл. през.);

б) *īběškaiši* (инф.), *īběšištē* (3. л. сг. през.);

в) *īfrskaiši* (инф.), *īfršištē* (3. л. сг. през.);

г) *zījēva* (3. л. сг. през.).

366. Што се тиче односа између V и VI врсте код промене глагола *glēdaši*, у Горобиљу је: 3. л. сг. през. *glēdā*, 1. л. пл. през. *glēdāmo*; 2. л. сг. императ. *glēdāj* (*glāj* *īdsla*), 2. л. пл. *glēdājīše* (*glājīše* *īdsla*); глаг. прид. радни, сг. ж. р. *glēdala*, пл. ж. р. *glēdalē*; дакле, свуда по V врсти.

367. За промену глагола *разумјеји* карактеристични су облици:
 презент: 1. л. пл. *разумијемо*, 3. л. пл. *разумиј* (само сам једном забележио: *разумј*);
 аорист: 2. и 3. л. сг. *разумје*;
 императив: 2. л. сг. *разуми*.

368. За промену глагола „пустити“ карактеристични су ови облици:
 инфинитив: *йùшишти*;
 презент: 3. л. сг. *йùшишт*, 3. л. пл. *йùшиштє*;
 глаг. прид. радни: сг. м. р. *йùшиштио*, пл. м. р. *йùшиштили*;
 глаг. прид. трпни: сг. м. р. *йùшиштен*.

369. Глагол *кршишти* у глаг. прид. трпном гласи доследно: *кршиштен*, *кршиштена*, *кршиштено* итд.

370. За промену глагола *бацши* карактеристични су облици:
 инфинитив: *бàцши* (*бáцши*);
 глаг. прид. радни: сг. ж. р. *бàцила* (*бáцила*).

371. Што се тиче различитих појава код глагола VI врсте са старом инфинитивном основом на *б*, горобиљске су прилике овакве:

а) код глагола „*сбдешти*“: инф. *сèћешти*, 1. л. сг. през. *сèдим*, 2. л. пл. през. *седиште*, глаг. прид. радни, сг. м. р. *сèћб* (*сèдио*), сг. ж. р. *сèћела*;

б) код глагола „*видешти*“: инф. *вїђешти*, 1. л. сг. аор. *вїђок*, 2. и 3. л. сг. *вїђе*, 2. л. пл. *вїђосїе* (*вїђесїе*), 3. л. пл. *вїђоше*, глаг. придев радни, сг. м. р. *вїђб* (*видио*), ж. р. *вїђела*.

372. Облици од инфинитивне основе глагола *учиниши* исти су као и у стандардном језику: инф. *учиниши*, аор. 2. и 3. л. сг. *учини*.

373. За промену глагола *вðљешти* карактеристични су следећи облици:

презент: 1. л. сг. *вðлим*, 3. л. сг. *вðли*;
 глаг. прид. радни: сг. м. р. *вðлио* (врло ретко *вðљб*), ж. р. *вðљела*.

374. За промену глагола *гðреши* карактеристични су облици:
 презент: 3. л. сг. *гðри*;
 глаг. прид. радни: сг. ж. р. *гðрела*;
 аорист: 3. л. сг. *изгðре*.

375. За глагол *остаришти* и његову промену карактеристични су облици:

инфinitiv: *остаришти*;
 презент: 3. л. сг. *остарай*;
 глаг. прид. радни: сг. ж. р. *остарала*.

376. Карактеристични облици глагола *зреји* гласе:

инфinitив: *зреји*;

презент: 3. л. сг. *зрј*, 3. л. пл. *зрј*;

глаг. прид. радни: сг. м. р. *зрјо* (*зрео*), *сазрио* (*сазрео*), *сазрђо*.

377. Промена глагола *ударји* иста је као у стандардном језику:

инфinitив: *ударји*;

презент: 3. л. сг. *ударј*, 3. л. пл. *ударє*;

аорист: 1. л. сг. *ударик*, 2. и 3. л. сг. *удари*;

глаг. прид. радни: *ударио*.

378. Што се тиче односа између VI и III врсте код промене глагола *йромијени*, забележио сам само облике по VI врсти: 3. л. сг. през. *йрдмијени*, 3. л. сг. аор. *йрдмијени*, глаг. прид. радни, сг. м. р. *йромијенио се*, ж. р. *йромијенила се*.

379. Код глагола *сломији* (који у неким говорима може имати промену глагола IV врсте) забележио сам, такође, само облике по VI врсти: 3. л. сг. през. *сломиј*, глаг. прид. трпни: *сломљен*.

380. Што се тиче односа између VI и VII врсте код глагола *броји*, у Горобиљу је: 1. л. през. *броймо*; глаг. прид. радни, сг. ж. р. *брдила*; императив: *брди* = *брож*.

381. Нема облика *сјаји*, већ једино: *сјаваји* (инф.), *сјава* = *сјаја* (3. л. сг. през.), 3. л. пл. *сјавајј*.

382. За промену глагола *врјиштани* и *штапани* карактеристични су ови облици:

презент: 3. л. сг. *врјиштани*, *штапани*, 3. л. пл. *врјиштаме*, *штапаме*;

глаг. прид. радни: пл. м. р. *врјиштали*, *штапали*.

383. Овде је доследно: *њискани* (инф.), *њаштани* (3. л. сг. през.).

384. За промену глагола *бјегети* карактеристични су ови облици:

инфinitив: *бјежсани*;

презент: 3. л. сг. *бјёжий*, 1. л. пл. *бјежсими*;

императив: 2. л. сг. *бјёжи*, 2. л. пл. *бјешите*;

глаг. прид. радни: сг. м. р. *бјёжб*, ж. р. *бјёжала*.

385. За промену глагола *ћутани* карактеристични су ови облици:

инфinitив: *ћутани* (*шутени*);

презент: 3. л. пл. *ћутаме* (*шутаме*);

глаг. прид. радни: сг. м. р. *ћутб* (*шутб*), пл. м. р. *ћутали* (*шутели*);

императив: 2. л. сг. *ћути* (*шути*), *ћути* (у емфази), *ћуде* = *шуде*.

386. Глагол *бийти* (*esse*) има у горобиљском говору ове карактеристичне облике промене:

презент: 1. л. сг. *бийдём* (*бийднём*), 2. л. сг. *бийдёш* (*бийднёши*), 3. л. сг. *бийдё* (*бийднё*), 1. л. пл. *бийдёмо* (*бийднёмо*), 2. л. пл. *бийдёште* (*бийднёшти*), 3. л. пл. *бийдӯ* = *бийднӯ*; суплетивни облик *јесам* гласи у 1. л. сг. *јесам*; у одричном облику: *нисам*, 3. л. сг. *нӣје*;

глаг. прид. радни: сг. м. р. *бийто*, сг. ж. р. *бийла*, сг. спр. р. *бийло*;

аорист: 3. л. сг. *бӣ* (*бӯ*, *бӣ!аде*);

футур: 3. л. сг. *бӣхе*, 3. л. пл. *бӣхе* = *бӣхеју*.

387. Глагол *хӣјеши* има у горобиљском говору ове карактеристичне облике промене:

инфinitiv: *шӣјеши*;

презент: 1. л. сг. *ձӯ*, 1. л. пл. *ձხемо*, 3. л. пл. *ձხе* = *ձხејү*; одрични облици: 3. л. сг. *нӣхе*, 1. л. пл. *нӣхемо*, 2. л. пл. *нӣхешти*, 3. л. пл. *нӣхе* = *нӣхејү*;

имперфект: 1. л. сг. *шӣади!ак*, 2. и 3. л. сг. *шӣади!аше*; остала лица нисам забележио;

глаг. прид. радни: сг. м. р. *шӣо*, сг. ж. р. *шӣела* (и, врло ретко — као одлика тежње за „вишим“ стилом — *сӣела*), пл. м. р. *шӣели*.

13) Творба ишерайивних образовања

388. Овде углавном владају стандардне прилике. Тако глаголи с инфинитивном основом на *-ава-* имају промену као у стандардном језику: 3. л. сг. през. *обећава*; глаг. прид. радни ж. р. *обећавала*.

389. Презент глагола *даваши* гласи: 1. л. сг. *даём*, 1. л. пл. *даёмо*; исп. и 2. л. сг. императ. *даи*.

390. Презент глагола *йознаваши* гласи: *йознаём*.

391. Глаголи типа *зайисиваши* имају промену као и у стандардном језику: 3. л. сг. *зайисуё*.

392. Глаголи типа *заграђиваши* имају такође промену као у стандардном језику: 1. л. сг. през. *заграђуём*, 3. л. пл. през. *заграђујў*.

393. И промена глагола типа *казиваши* иста је као у стандардном језику: 1. л. сг. през. *казуём*, 1. л. пл. през. *казуёмо*; глаг. прид. радни, сг. м. р.: *казиво*.

394. Глагол *дариваши* гласи у презенту овако: 1. л. сг. *да́руём*, 3. л. пл. *да́рујў* = *да́риваяјў*.

395. Презент глагола *свиштаваши* гласи: 3. л. сг. *свишћё*.

396. Глагол *добијаши* има у горобиљском говору само облике са *-ј-* (тј. *ј*): инф. *добиј!аши*; през. 3. л. пл. *добиј!ајў*.

397. Узајамни утицај тренутних и итеративних глагола постоји само у већ навођеним облицима глагола *йусиши* (т. 368): инф. *йүшиши*, 1. л. пл. през. *йүшишмо*, 2. л. сг. императива *йүшиши* итд. — насталих према итеративу *йүшишши*, при чему се може допустити и то да је до извесне мере утицао и глаг. приdev трпни *йүшишен* и сл. Исп. и: *зайшиши*, *йсайшиши*, *сийшиши*.

398. Аналошко *-иш-* забележио сам код глагола *крићаваши* (инф.), *крићавају* (3. л. пл.); исп. и: *ирекрића ноге* и сл.

Четврти одељак

СИНТАКСА

399. За израду овога одељка особито ми је користило велико дело проф. М. Стевановића: *Савремени српскохрватски језик, књ. II, Синтакса*, Бгд. 1969, стр. 1—902, у коме се истиче све богатство различитих синтаксичких могућности, као и дијалекатска ситуација и дијалекатско-географски распоред појединих особина. Објашњења појава које наводим могу се наћи у делу проф. Стевановића.

400. Ко и г р у е н ц и ј а. Кад је именица у бројној конструкцији јавља се обличка конгруенција предикатског дела:

а) м. р.: *Дошила су штрп човека.*

б) ср. р.: *Одвезала се двадесет шеста. Јесу ли љубавица двадесет шеста?*

401. Уз именице на -а које означавају мушка лица атрибут у сингулару је — готово увек — у мушким роду (дакле, значењско слагање), а у плуралу — увек — у женском роду (дакле, обличко слагање):

а) сг.: *Што је штоб неки јуливода! добар судија; Нисам ја швада слуга! велики људјаница* (али овде и: велика људјаница);

б) пл.: *Имб љубавише слуге. То су све саме људјанице! добре компаније; неке крстидоноше.*

402. Кад је именица употребљена уз збирни број, атрибут је у синг. ср. р.:

онд мде двадесет ћеци.

403. У том случају, тј. кад је именица употребљена уз збирни број, пријев и гл. пријев у предикату су у ср. р., а глагол (или гл. спона) у сингулару:

Изгубило се онд мде двадесет најмање јајгњади.

404. Уз бројну именицу на -ица атрибут је у ж. р. синг.:

Јака љубавица би двадесет љубавица.

405. Из горњег примера се види да се код таквих именица и гл. приdev у предикату јавља у облику синг. Исп. и:

Овđ су све ћрдица љокосила!

406. Кад су у питању ове бројне именице на -ица, предикат, кад је у личном гл. облику, доследно је у плуралу:

Кад дјујд — љдју дводица! Дањас љасиће сва чећвјорица.

407. Кад су у питању именице браћа и господи, приdev и гл. приdev су у предикату у сп. р. пл.:

Браћа су јој најправила кућу. Господи су ћо велики.

408. Уз именице слуга, владика и војвода број два је у облику женског рода:

двојје вјоводе,

али значење тих именица (а оне увек означавају лица м у шкога рода) захтева употребу бројне именице на -ица:

дводица слуга, дводица владика.

409. Уз колективне именице на -ад у функцији субјекта предикат је увек у плуралу:

Прасад риј. Телад љас. Јунад ријч.

410. Уз именице изведене суфиксом -ло које означавају м у шкога лице употребљава се — по правилу — атрибут у м. роду:
ධнај мјазало, али исп. и: ћноб најваждало.

411. Уз именице већина, дружина, множина и народ у функцији субјекта глагол у предикату је у синг.:

Већина је дошла.

Расјала се дружина. Грдан се народ скујио.

412. Не постоји разлика у конгруенцији код прилога неколико кад је у питању количина мања од пет, односно већа од пет:

Звала сам на ћрело неколко жећа (где може бити и мање и више од пет).

413. Уз збирну именицу јавља се збирни (а не основни) број:

Мјлован јма дјевејторо јунучади. Мја крмача ојрасила дванаесторо ћрасади.

414. Падежне синтагме и рекција појединих глагола. Кад је исказано и име и презиме, посесивност се у горобиљском говору реализује генитивом без предлога:

син Мјлонша Савића; ћодрум Томе Маричића.

415. Врло често посесивност се исказује енклитичким облицима датива личних заменица у конструкцијама типа:

Чđвек ми јđгинђ је рашу. Виђо сам ши брâша је Пожеги. Један ми син ст҃јудирâ у Београду.

416. Припадање лицу исказаном само именом реализује се присвојним приdevом:

Весово брđо, Костина лука.

417. Врло су честе и обичне конструкције са посесивним генитивом типа:

Бабића њошок, Максовића брđо, Миховића њошок, Николића куће и сл.²²

418. а) Када је реч о млађим особама и њиховом ближем одређивању, уместо имена и презимена употребљава се само име + присвојни приdev имена њиховог оца, мајке или, чак, деде:

Микан Гвозденов, Раде Андрић, Душица Цвијетина, Рада Весова, Рада Добринчина, Мире Љубов, Мире Божов, Мире Стјанић.

б) За такво исто одређивање удатих женских особа употребљава се често њихово име + присвојни приdev од имена њиховог мужа:

Нада Миљасављева, Маџа Микаилова, Стјоја Јлића, Грозда Петровића.

Ово долази отуда (!) што се презиме све до најновијих времена употребљавало само за ознаку фамилије, не и појединача и (2) што је чест случај да у истој фамилији неколике особе имају исто име, па је овакво диференцирање неопходно. Уз то се у овом другом случају (удате особе) огледају и извесни социјални моменти, у првом реду традиционална потчињеност жене мужу.

419. Речца *еда* (сама или са *ли*) употребљава се с генитивом у значењу „има ли“:

Еда Божа? Еда ли Божа?

420. Говори се:

а) *Нећу никоме да се молим.*

б) *Нећу никога да молим.*

421. У негиранију реченици употребљана се објекат:

а) у акузативу (чешће): *Нећа мажу. Неће дјерај дјеље!*

б) у генитиву (ређе, обично кад је у питању двострука негација): *Нећа ни куће ни кућишта! Није вједе!*²³

²² О посесивном генитиву овога типа в. расправу проф. Стевановића у Аналима Филолошког факултета VI, Београд 1969, стр. 275—284.

²³ „Уколико је негација јача утолико се уз њу исправније употребљава генитив“ — каже проф. А. Белић (*Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. I, стр. 225)

422. Заменице *неко* (*нешића*), *нико* (*нишића*) употребљавају се уз глаголе *имаћи*, *немаћи* (у значењу „налазити се, постојати“, односно „не налазити се, не постојати“) у:

а) у генитиву: *Йма ли нѣкога ју кући? Нема нѣкога. Нема нѣчега бѣлѣг.*

б) у акузативу (чини се много чешће): *Йма ли нѣшића да се једе. Нема нїшића лѣйшे.*

423. Уз глагол *шићати* долази само акузатив:

Пићај Милеку! Мѣрам да љићам сесијру.

423а. Уз глагол *смећати* долази акузатив у случајевима као: *Сѣално је смѣћаши у ђаслу.*

424. За исказивање значења „бити, налазити се у сфери“ (уз глаголе као: *живѣти*, *налазити се*, *ранити се*, *радити*) употребљава се:

а) генитив с предлогом *код* (чешће): *Којаčица је код Јлије. Милован је био ју служби код Самча Шајиновића.*

б) генитив с предлогом *у* (ређе): *Ђе ли је балон? Ју Благоја.*

425. Предлог *код* може се употребити за означавање „улукос постојању“:

Код живѣ жене јдѣ исцијејан! Код шолике ѡмовине ће се мучи!

426. Кад је у питању кретање с циљем да се неко нађе и доведе, односно нешто нађе и узме, донесе, у горобиљском говору постоје следеће могућности:

а) *Оћеју д'јдѹ за ѡељојку. Јдë за доктора. Ошишо је на ќејало за дрва. Оде кући за воду.*

б) *Јдë у дрва* (али само ако их сече у шуми, „забрану“).

в) *Оде на воду* (тј.: оде на бунар или на извор за воду).

427. Уз глагол *донијећи* употребљава се у значењу одвајања предлог *од*:

Донеси од Божа лђајшу!

428. Глаголи са значењем „тражити, молити“ имају двојаку реквију:

а) *Иди љићи у Цвијеће квасца!*

б) *Трајки од Благоја сеќиру!*

429. Уз глаголе *кућићи*, *набавићи*, *узећи* и сл. употребљава се генитив и с предлогом *у* (у *кога си ћи кућио*) и с предлогом *од* (*од кога си кућио крају*). Ова друга могућност је чешћа.

430. У одређивању матерје, грађе од које је нешто начињено употребљава се с генитивом предлог *од*:

*Ко да је од рђе сївборен! Свà је дрвењарија најраљена од брјес-
штосинé.*

431. У реченицама типа:

Нàйрави ми смїцаши из инáшта! — употребљава се по правилу узрочно из.

432. Уз изразе којима се одређује психолошко стање употребљава се као логички субјекат:

а) датив: *жàо ми је*;

б) акузатив: *сїйд ме; срàм їе бýло; сїрà га.*

433. Веома је често у употреби тзв. етички датив:

*Бðлье шíй, благо мèне, иðслушај Свёла. Добро нам дòшли!
Йди, благо баби, донёси дрвà и Ѳëнала.*

434. Уз глаголе завршетка кретања (за обележавање лица—циља кретања) употребљава се:

а) (ређе) датив без предлога: *Врàхà се мàјци.*

б) (чешће) генитив + предлог код: *Йдëе кòд мàјкò. Йдëе код дòк-
шора.²⁴*

435. Кад се обележава географски објекат—циљ кретања употребљава се у + акузатив: *Йдëе ў Пожегу.*

436. Постоји разлика у употреби и значењу надежа циља (ак. с предлогима у, на, иод, над ...) и надежа места (лок. односно инстр.):

Йдëе ў Пожегу. — Жíвий ў Пожеги.

Оде иðи кућу. — Сèдй иðи кућом.

437. У Горобиљу је обично:

*Прича ми Бðждàрка зà ъю да се нè слàже и човéком. Говò-
риши смо ми за ъёгà да је дòбра ѹрýтика.*

438. Намена се у овом говору реализује акузативом с предлогом за:

*Крèшем лїсник зà ѡвце. Шїта гòйшовий за рўчак? и с.л. или дативом:
Оћеш ли што ѡвцама?*

439. Акузатив с предлогом у употребљава се за одређивање де ла тела на коме се манифестије дата (обично негативна) особина:
ћòрàв у јёдно ѻко; рðм у дёснù нòгу.

440. Нисам забележио конструкцију: с ону сїрану. Говори се, дакле: с Ѹнë сїранë.

²⁴ О овоме в. Б. Милановић: *Употреба предлога код (с генитивом) уз глаголе кретања* (НЈ н. с. IX, стр. 227—242) и М. Стевановић, *Однос граматичара ћркме на норми књижевног језика* (Споменица САНУ, књ. 26, Београд 1964, стр. 206).

441. Инструментал оруђа јавља се:

а) без предлога *с*: *Ријјали смо ми комијире... Неко ндом, неко гла-
вом, неко йешићом, неко кобленом.*

б) с предлогом *с*: *Ошићом је ће он мјало са штаком днијем његовијем.
Мјилован се оженио и даштић јешић у Арђеје да вдзї с фијакерима.*

442. Овде се доследно говори:

*Оженио се с њом (ш њом). Жени се с Радом. С кобом се оже-
нио? С кобом се жени?*

443. Говори се:

Тргућ с мјесом. Тргућ са стоком. Тргућ с љајриком.

444. За исказивање начина плаћања употребљава се локатив с предлогом *у*:

Плати се је љарата.

445. Инстр. синг. заменица *ко*, *неко* с предлогом *ио* јавља се уместо локатива с истим предлогом при означавању посредника:

*Јави ио неким ка[д] ћеш доби! Помажи ио неким мјекиње!
Поми си љасло?*

446. Уз гл. бити јавља се локатив с предлогом *ири* (додуше, не често) у конструкцијама типа:

*Јеси ли ти ири чистој свијесни? Нисам ири љарата. Да ли је он
ири љамени? Јеси ли ти ири себе?*

447. Локатив с предлогом *ио* јавља се у значењу „после“ (најчешће кад су у питању празници):

*Доби ио Божићу! Навраташ ја ко[д] шебе ио Јовањдану. Кукур-
уз се сије шек шамо ио Васкрсу.*

448. Глаголски род и сродна питања. У вези с питањем јављања односно нејављања облика се уз неке глаголе, у горобиљском је говору онако:

а) без *се*:

*додијати: Додијо јој с њим жијевој. Додијало ми је вишије да љубија.
досадити: Досадило му да сеђе.*

журијити: Сјадио некуд журиши!

лећи: Лези тијуј и цијути!

обезобразити: Онай мјој обрезобразио, брајте, мљого.

одоџити: Пази да не одоџиш је шкбу!

*ијенити: Чим се ватра вијенац, знай да је јака [ракија]. Промухкай
мало, да ћи како ијени!*

почињати: Кад ће ијачију радити!

свишати: Пјеважу ијевци, свиће (или још чешће: свањава).

свратити: Свратиши мало кој мене! Нисам одавно свратио који Стјојла.

сјесити: Нè знам ѡе Ѯмо да сёдёмо.
сићи: Сићи с тавана!

б) са се:

гнојити се: Загногла му се рана.
доселити се: Скòро се он доселио из Ћрске.
обогатити се: Пòслé је се рађа он обогатио.
окишити се: Окишало се врёме.
олијенити се: Олијено се ко крàва.
тимакнути се: Примакни се ближё асйалу, юа нёши ўрдсийти
 ио њајису!
томулити се: Сàмо се мàло ўромолио кроз врати. Помолиде се
 на ўрбозор!

в) се/ө:

бринутити/бринути се: Бринёт се што га нёма ѹс љоља. Нёћу о
 љему виши да бринёт. Сад може и сам о сёбе да се бринёт.
димити/димити се: Млого ѹуш, димит сијално. Нёшина ми ишдрейт
 димит (или још чешће: ѹуш). Димит ли се драк?
зарајити се (зарајити): Чёшре ўрвё се зарајило. И, јà сам ѹслё
 слујиси вðјску, дòиб, ојженио се, крàв ѹдгинб, ѹслё е гùжва
 била, юа е ѹслё зарајило.
кренути (кренути се): Јà и Милован крёнемо рाइти. Одайтё се
 крёнемо у Крàьево.
ўриштијеши/ўриштијеши се: Мобра чòвек мàло да ѿриштији. При-
 љеби се мàло!
скишити/скишити се: Вòли да скишт ѹо комијлуку. Вòли да се скишт.

449. Кад се нека карактеристична особина приписује каквој животињи, употребљава се рефлексивни глагол:

Овàј вò се бије! Овà се крàва бије! Уједа ли се њашче? Његов се
 кòњ чијшт. Чијшт ли се зекан?

450. Глагол *бацати* употребљава се активно:

Бацà кàмён лјевом руком. Мож братије најдање бацо кàмён.

Само кад је у питању игра „бацања камена с рамена“ употребљава се именовано:

Вòлे да се бацају кàмена с рамена, —

при чему се у овом случају ген. уз гл. *бацати* употребљава не због рекције овога глагола, већ сам назив игре гласи „камена с рамена“.

451. Уколико је агенс безлично схваћен, употребљава се у Горобиљу конструкција типа:

Пòзвати сам је вðјску и сл.

452. Из синтаксе глаголских облика. Напоредо са инфинитивом, или још и чешће, употребљава се у овом говору и рече и та везником да као допуна појединих облика медијалних глагола непотпуног значења, медијалних израза, као и глагола који значе по-

четак, прекид или настављање радње. Овај се облик с везником да употребљава (додуше врло ретко) и у функцији главног глагола у футуру:

Сұйра ћемо да вадимо комијре.

С друге, пак, стране, инфинитив се може срести чак и у функцији допуне глаголима кретања:

Ја и Милован кренемо радиши.

453. Напоредну употребу инфинитива и презента с везником да имамо у овом говору и у прохихитивним конструкцијама типа:

Немо вишеш да радиш! Немб дамас радиши!

454. Допуна у инфинитиву честа је уз глаголе непотпуно значења:

Ја нисам што икнеш претпослани. Ја нисам икнеш стапи него сам икнеш проћи.²⁵

455. Иако то није карактеристично за овај говор, и у њему се може каткад чути инфинитив са за као финална допуна:

Ми добримо пексимаш за јесини.

456. Облици презента сложени с префиксом уз- употребљавају се у значењу футура II:

Кдолко ўздаећ млијеска да ўздае — љуби ѡсташвиши. Ако јуслаче дијеште, дай му да једе. Ако ўсирае ѡвако суша, неће бити ништа од кокурзуза.

457. Сем своје најчешће функције — означавања предбуђућег времена — футур II се у овом говору употребљава и за казивање прошле могуће радње у погодбеној реченици:

Ако бидећ јучиштио гдведа у зијан, шешко љему! Бидећ ли ме само слагд!

458. За означавање најближе прошлости употребљавају се:

а) аорист (чешће): *Будећ, неко збви! Да ли 'ноб неко зваш?*

б) перфекат (реће): *Ка[д] си дотиша? Само што сам стијаг.*

459. Аорист може каткад бити употребљен и као потенцијал за иреалију прошлу радњу:

Да не дођок, изгђре све! Да не би шеће, пройадосмо!

460. За овај говор није карактеристична употреба аориста од несвршених глагола. Забележио сам само: *веже, живјеше, може, примица, сеће.*

461. Имперфекат је у процесу губљења. Очувао се само од најфреквентнијих глагола. Употребљава се углавном само за казивање прошле доживљење радње:

²⁵ Всома исцрпно говорио је о напоредној употреби инфинитива и презента с везником да проф. Стевановић у расправи: *Напоредна употреба инфинитива и пренитица са свезицом да* (Наши језик, књ. V. н. с., стр. 85—102. и 165—185).

*Мјлован вјуда ћролазаше с кљунима. Они се нешића џњагу шамо.
Имадијак ћндай добра волове. Гдвораше Тошо да неће на добра
изићи.*

У овом се значењу данас све више употребљава перфекат.

462. Крњи се перфекат јавља:

а) у емфатичним саопштењима: *Бурђу лийсала крѣва!* Знам ли
шта има нобо? ! Умбра *Бурђија!*

б) у нарацији: *И мѣ ћослен радили, изашо Шваба, душо Свеље,
оженио се Мјлован, Мјлован се оженио и дашаш још је у Ариље да вље
с фијакерима. Пијевач дашаш је за син љуба и мѣне душо стилни ћуј.*
Мјлован био је служби ћндай.

в) у клетвама: *Цркб дà бог да! Не душо кући никако!*

463. Јавља се крњи перфекат глагола *бити* са инфинитивом у
значењу „требало је да“:

Био бити ћод! — каже се ономе који се жали на тежак посао,
тежак живот уопште.

464. У значењу „узми, узмите“ употребљавају се облици:
нам! наме!

465. Из синтаксе реченице. Односне се реченице
везују односно-упитним заменицима чији, чија, чије, без обзира на род
и број појмова на које се односе:

а) кад је у питању м. род пл.: *Лако је људима чије жене не раде.*

б) кад је у питању ж. род сг.: *Риче крѣва чије смо шеле јуће ћрдани.*

в) кад је у питању ж. род пл.: *Лако је женама чији су људи залослени.*²⁶

466. У значењу „не само него и“ употребљава се облик „бућ“:
Бућ се најио, бућ ћаре ћардацио.

467. Као упитно-узрочна реч најчешће се јавља *шићо:*

Шићо наји си дши синђи?

У овој се функцији врло често јавља и именица чудо:

Чудо шеће најиу звали?

468. За емфатично оповргавање често се употребљава облик
„жими“:

Није, жими, шамим се! Ма није, жими, лаже он!

²⁶ Ово још једном потврђује констатацију проф. Стевановића да се ове односно-упитне заменице јављају у односним реченицама „знатно чешће него што су то старији граматичари мислили“ (Синтакса, 818) и да се „заменица чији (чија, чије) употребљава као спољни знак везе односних реченица с управним знатно шире, и врло широко, без разлике на род и број појмова на које се односи“ (Синтакса, 819).

469. Размештај енклитика и друге појединачне напомене. Енклитика се увек је иза енклитике је: *Млажӣ ѹдслё нè знà штã 'е се жртвово рòдштèль за свòђу Ѣеџу.* Пòслё смо се ѹодијéлили, ѹошио 'е се Бóжко ожèнио. На ѹýшу 'е се суйрòдштавио.

470. Енклитика је јавља се и испред других заменичких енклитика: *Јèсам ѹлайшио дваéшину ѹльада, кбиштало 'е ме.*

471. Не јавља се раздавајање атрибута од именице глаголском енклитиком. Говори се, дакле:

Вèликá лìвада 'е Ѱиашена љачисто. Вèлике мùке смо ѹðднајёши збòг шога.

472. У емфатичном значењу „колико много“ употребљава се заменичка конструкција *штa + гa* (у изговору: *штãгa*):

Штã-гa ig јe, мäјко мòјa! Штã-гa 'e лјуди бýло на свадби!

У сличном значењу употребљавају се и два придевска облика: а) *шèшкé ѡеџé* (= колико ѡеџе!), б) *грдан се народ скýшио!* и једна именица: *чùдо свijејша бýло!*

473. У овом се говору јавља и емфатична партикула *ли*: *Лијéна ли јe! Бðже, јàдна ли сам!*

474. Кад се означава велика временска удаљеност, употребљава се конструкција „кад себе“:

Прòшио 'e он, још кð[ð] сèбë!

Пети одељак

ЛЕКСИКА

I. МИКРОТОПОНИМИЈА И ХИДРОНИМИЈА

475. Наводим готово све микротопониме и хидрониме из Горобиља:

Бабића ѫйток, Баван — ливаде и њиве, Бадањ — извор и брдо где се он налази, Баре — њива; увала; шума; пашијак; Башчине — брдо, Бегаџица — пашијак, ливаде (сад и њиве), Брајковац — њиве, Брговача — ливада, Бубан — извор у ували, Вајзевина — предео око бивше Општине, Вељковача — ливада, Видачевац — њива, Врањевина — шибљак и њиве око Моравице, Врајчевина — пашијак, Врбак — њива, ливада, Гавриловића брдо, Гачуша — шума и пашијак, Глоговац — њива, Гбрња Радуљчевина — њива, Гробнице — ливаде у којима се налази узвишење за које се мисли (изгледа основано) да је римско гробље, Дивалића њива, Димитријевића ѫйток, Доб (лок. у Долу) — ливада, Дободолина — пашијак и шума, Добља — њива, Добња Радуљчевина — њива, Драгачевац — њиве, Драгановац — њиве, Думаче — предео кроз који тече поток, Белмовина — ливаде, Зврчаловина — шиб и пашијак прошаран песком и шибицама, Јлића брдо, Јаковљевића брдо, Јасење — шумарак, Језерина — ливаде са барама, Јешића ѫйток, Јокино брдо, Јолцовина — шума, Калеми — воћњак, Каловаче — њиве, Каменац — извор и њиве испод њега, Кийток — локални назив за реку Ђетињу, Конойљишћа — њиве, Корадишица — њива, Костића брдо, Крадички ѫйток, Лешуше — предео са њивама, пашијацима, шумом и изворима, Лука, пл. Луке — њива, Максовића брдо, Мамедовина — брдо, Маричића брдо, Маркоб камен — заправо четири велика камена (као споменици) која се у селу налазе на четири различита места и за које се верује да их је са Пријановића брда (удаљеног праволинијски око 5 km.) разбацао Марко Краљевић; ту су се скучујале крстоноже; Маркова сирена — предео (коса) на коме се налази један од четири Маркова камена, Манићевића брдо, Маштавача — ливада, Миловача — њива, Миховића ѫйток, Молишаваче — брдо на које су некад „у неђельју пред Спасовдан“ ишли крстоноже, Мдрава — тако се једино назива река Моравица, Моравац — њива, Окуши — њива, Осое — брдо, Ошока — њиве и пашијаци, Оцокольевача — њива, Павловина — ливаде и њива, Пасуљшиће — пашијак, Пашунско брдо, Плоче — данас њиве (по предању Морава је нанела земљу на

„плоче“, равну камениту подлогу), *Подлијешиће* — њиве, *Подлуг* — њиве, *Поддоје* — равница, ливаде, *Пошчак* — њива, *Почеча* — заселак, *Раван* — ливаде (равница), *Равни луг* — равница, ливаде, *Радића йоток*, *Ристановача* — ливада, *Рошке њиве*, *Рошкі шибови*, *Сасићи* — ушће Китока (Бетиње) у Мораву, *Свлачићи* — заселак, *Северовачки њиве*, *Сладун* — ливаде, *Слануша* — бара и ливада, *Слатина* — заселак, *Станчића* (Јоксимовића) *йоток*, *Станчићи* — заселак, *Сувојоље* — њива, ливада, *Тамнаве* — предео са шумом, њивама и паšњацима, *Ташојевића* — равница, *Точак* — њива, *Урошевића* (Јелино) брдо, *Чаир* — ливада, *Чанчарски йоток*, *Чанчарско брдо*, *Чолаковића йотес* — предео с паšњацима и воћњацима, *Шибови* — шиб и паšњак крај Моравице.

II. АНТРОПОНИМИЈА

476. Мушкиа лична имена: *Аврам,-ама, Алекса, Анђелко, Антоније, Благоје, Богосав, Божидар, Боривоје, Бешко, Бранимир, Бранисав, Бранко, Будимир, Василије, Велиман, Велимир, Вељко, Веселин, Видан, Видоје, Видосав, Вишомир, Виштор, Вићентије, Владан, Владимир, Владисав, Влајко, Власимиљ, Вожин, Водислав, Вујића, Вук, Вулетина, Вучко, Гаврило, Гвозден, Гргорије, Гјоко, Гран (ново), Дамјан, Данило, Десимир, Димитрије, Дмићар, Добривоје, Добросав, Драган, Драгић, Драгиша, Драгоје, Драгољуб, Драгомир, Драгослав, Драгушин, Душан (ген. Душана), Ђане, Ђорђе, Ђурђе, Жарко, Живко, Живојин, Живорад, Здравко, Здран, Јован, Јеко, Икодин, Илија, Исидор, Јанко, Јевио, -а, -у, Јован, Јовиша, Јоксим, Јордан, -ана, Јосије, Костића, Лука, Јубенко, Јубивоје, Јубисав, Јубиша, Јубомир, Матије, Мијалко, Мијаји, Мијаило, Мијоша, Милан, Миладин, Миленко, Милеша, Миловоје, Милија, Милијан, Милијанко, Милињко, Милић, Милован, Милоје, Милόјко, Миломир, Милорад, Милосав, Милош, Милун, Милутин, Милько, Миродраг, Мирко, Мирослав, Мишар, Млађен, Момир, Момчило, Нђелјко, Нестор, Никиш, Никола, Нђвица, Обрад, Обрен, Павле, Паниће, лије, Панук, Пејтар, Пејко, Пејроније, Превослав, Прेдрај, Прेрап, Примислав, Раденко, Радивоје, Радисав, Радич, Радиша, Радимил, Радован, Радоје, Радбјко, Радбоје, Радомир, Радосав, Рајин, Рајко, Ранко, Ратко, Рашомир, Сава, -е, -и, Саво, -а, -у, Савко, Сачко, Светислав, Светозар, Секула, Симеун, Славко (раније: Славко), Славољуб, Слободан, -ана (вок. Слободане), Средоје, Срећен, Срећко, Стаменко, Станко, Стеван, Стојадин, Стојан, Стојле, Стојјан, Танасије, Тимотије, Тодор, Тома, Томислав, Ушорник (постојало је веровање да дете неће умрети ако му се надене име дана у који је рођен), Часлав, Чедомир.*

477. Женска лична имена: *Анадола, Ангелина, Анђелија, Анџица, Анка, Анока, Биљана, Божидарка, Божана, Борка, Бодиљка, Брана, Бранка, Будимирка, Будимка, Василија, Велимирка, Вера (ново), Весна (ново), Видојка, Вилића, Винажеша, Гвозденија, Горѓина, Грозда, Даница, Даринка, Десанка, Дивна, Добрила, Досиана, Драга, -е, -и, Драгица и Драгића, Дринка, Душанка, Душица (ново),*

Бùрђија, Ђемиљија, Жéљка, Жéвана, Жéвка, Зàлбрка (ново), Злáшта, Зóра, Здрица (ново), Зôрка, Йвâнка, Икôнија, Јáња, Јелена, Јелéнка, Јелисâвка, Јéлица, Јòвана, Јдвâнка, Јûлка, Кáшта, Кашарýна, Кðсана, Кðсара, Лéнка, Љéльана (ново), Љубинка, Љубица, Мâлина, Máра, Марýна, Мâшина, Милéва, Мîлена, Милéна (ново), Мîленика, Милéса, Милијáна, Милýна, Мîлйнка, Мîлица, Мîлка, Мîломýрка, Мîлосава, Милùника, Мîлунка, Мîлька, Мîбјла, Мîрјана, Мîрка, Мîрослава, Мîшра, Млâдена (у изг. и: Млâђена), Млâденка, Нàдежда, Нâшалија, Нâшаша (ново), Нéда, Никòлија, Нîнка, Нôвка, Олга, Пâјка, Пéрка, Персида, Пéтирија, Рàдмила, Рàдбјка, Рáја, Рâјка, Рàнђија, Рóса, Рûжса, Рûмена, Сâвка, Сáра, Свëтислава, Сèнија, Сlâвка, Сlâђана (ново), Слободâнка, Смíљка (у изг. и Цмíљка), Сиасèнија, Сиâна, Стâнија, Сtâникa, Сtâнка, Сtâнјла, Сtêванија, Сtôђана, Сtôјисава, Сtôјка, Ташијâна, Тíна, Томâнија, Тòмислава, Тóнка, Цáна, Цвијéшта.

478. **М у ш к и х и п о к о р и с т и ц и:** *Ацо, -а, -у* (: Александар), *Бòбан* (ново) (: Слободан), *Бóго* (: Богосав), *Бóжко* (: Божидар), *Бôјле* (: Бошко), *Бóјо* (: Богосав), *Бôре* (: Боривоје), *Бôћа* (: Бошко), *Бране* (: Бранимир, Бранко), *Бûде* (: Будимир), *Báco* (: Василије), *Вéљо* (: Велимир), *Вéсо* (: Веселин), *Вíде* (: Видоје), *Вíћо* (: Вићентије, Видосав), *Гáјо* (: Гаврило), *Гlîшио* (: Глигорије), *Дáчо* (: Данило), *Дíкула* (: Димитрије), *Дôка* (: Добривоје), *Дôкула* (: Добривоје), *Дôле* (: Добривоје), *Дûlé* (: Душан), *Дùшко* (: Душан), *Ђóко* (: Ђорђе), *Ђôле* (: Ђорђе), *Жíко* (: Живорад), *Жíћо* (: Живорад), *Иво* (: Иван), *Ико*, *Илцо* (: Илија), *Исо* (: Исидор), *Јóво* (: Јован), *Јôле* (: Јордан, Јоксим), *Кáјчо* (: Микаило), *Кóјо* (: Икодин), *Лéко* (: Алекса), *Лéсо* (: Александар), *Љúбо* (: Љубомир, Љубисав), *Мýдо* (: Миломир), *Мýјо* (: Миодраг, Милета), *Мîка* (: Миливоје и сл.), *Мîкан* (: Миливоје), *Мîле* (: Милијан), *Мîре* (: Мирослав, Мирко), *Мîна* (: Миленко), *Мîћo* (: Милорад, Милан), *Мîшио* (: Милош, Милорад), *Мîшула* (: Милојко), *Млâђо* (: Млађен), *Мóле* (: Момир), *Мóцо* (: Момчило), *Мóшио* (: Момир), *Нéћo* (: Нeћелько), *Нéљe* (: Нeћелько), *Нéшио* (: Ненад), *Пáнићo* (: Пантелије), *Пéјо* (: Прерад), *Пéро* (: Петар), *Прíмо* (: Примислав), *Рáде* (: Радојко), *Рâица*, *Рáјо* (: Радојко), *Рâне* (: Ранко), *Рâптициа*, *Рâптициа* (: Ратомир), *Рáшио* (: Радојко, Радивоје, Ратомир и Радојле), *Сâhо* (: Славољуб), *Свéле* (: Светозар), *Сíмо* (: Симеун), *Сréћo* (: Средоје), *Сréпшo* (: Сретен), *Сtêвица*, *Сtêво* (: Стеван), *Тáне* (: Танасије), *Тóмо* (: Томислав), *Тóшио* (: Тодор), *Чâје* (: Часлав), *Чéдо* (: Чедомир).

479. **Ж е н с к и х и п о к о р и с т и ц и:** *Ана* (: Иконија), *Анђа* (: Анђелија), *Бýља* (: Биљана), *Бýса* (: Бисенија), *Бóжка* (: Божидарка, Божана), *Бóса* (: Босиљка), *Бûба* (: Љубица), *Бûда* (: Будимка, Будимирка), *Вíда* (: Видојка), *Гíна* (: Ангелина, Горгина), *Гóца* (: Гордана, Горгина), *Дáна* (: Даница), *Дâнче* (: Даница), *Дáра* (: Џаринка), *Дôса* (: Десанка), *Дôстїа* (: Достана), *Дôца* (: Добрија, Добринка), *Дrýна* (: Дринка), *Дûла* (: Душанка), *Ема* (: Емилија), *Жíћa* (: Живка), *Зáга* (: Загорка), *Зóра* (: Зорка), *Јéљa* (: Јелена), *Кáшta* (: Катарина), *Кâтпушка* (: Ката), *Кýка* (: Милинка), *Кýна* (: Катарина), *Кóса* (: Косана, Косара), *Лéна* (: Ленка), *Љýљa* (: Љиљана), *Љûђa* (: Љубица, Љубинка), *Мîка* (: Ми-

ломирка), *Мýља* (: Миленка), *Мýра* (: Мирослава, Мирјана), *Мýца* (: Милица), *Млáђа* (: Младена), *Нáда* (: Надежда), *Нáтиа* (: Наталија), *Пéрса* (: Персида), *Рáда* (: Радмила, Радојка), *Рáнђа* (: Ранђија), *Сláва* (: Славка), *Сláвица* (: Слава, Славка), *Смíља* (*Цмíља*) (: Смиљка, Цмиљка), *Сиáса* (: Спасенија), *Сиáча* (: Станија), *Сиéја* (: Стојана), *Тóма* (: Томанија), *Ћéја* (: Цвијета), *Цóја* (: Стојка).

480. М у ш к и н а д и м ц и: *Бáћо*, *Бéлй*, *Бýјéли*, *Гýда*, *Дрндало*, *Дýдо*, *Жýло*, *Кáјýара*, *Кýре*, *Кýшо*, *Мýкош*, *Пôрча*, *Пýјо*, *Пýле*, *Рéмчо*, *Трáйо*, *Урлýши*, *Шáвâк*, *Шéнкиши*.

481. Ж е н с к и н а д и м ц и: *Мáца*, *Мýлá*, *Мýце*, *Цýча*, *Шýјда*.

482. П р е з и м е н а: *Авакумовић* (досељени из Северова), *Ан-
тóзовић* (скоро досељен из Прилипца — преко Моравице), *Анђéловић*, *Ар-
совић*, *Бáбивић*, *Бýјеличић*, *Богићевић* (из Крстаци), *Бóјић*, *Брковић*, *Вáсовић*,
Васíљевић, *Вáрничич*, *Вéсовић*, *Вíдаковић* (досељен са Златибора), *Вил-
шићевић*, *Вýјичич*, *Вýкајловић*, *Вукáшиновић*, *Вýковић*, *Гáвриловић*, *Гáчешић*,
Гóрдић, *Дáвинич*, *Димитријевић*, *Бéдовић* (досељен са Златибора), *Бóквић*,
Бýрић (из Врана код Ариља), *Бýришић*, *Зéевић*, *Јакóвлевић*, *Јéвховић*,
Јéверичич, *Јéшић*, *Јовáновић*, *Јóвичич*, *Јóковић*, *Јóксимовић*, *Кáндич*, *Ко-
áчевић*, *Кóларевић*, *Лéковић*, *Мáксовић*, *Мáричић*, *Мáрковић*, *Мáшићевић*,
Мијáловић, *Мýктић*, *Михáјевић*, *Миловáновић*, *Мýлојевић*, *Мýховић*,
Нéоричич, *Нíкитовић*, *Нíколић*, *Обрадовић*, *Пáвићевић*, *Пáвловић*, *Пá-
јовић*, *Пáнићовић*, *Пéровић*, *Пéйровић*, *Прéнићовић*, *Рáдић*, *Радđичич*,
Рáдојевић, *Рáковић* (из Миросаљаца код Ариља), *Рáкићевић*, *Сáвић*,
Симéуновић, *Смíљанић*, *Сýданић*, *Тóмић*, *Тóмић*, *Тréсовић*, *Трифúновић*
(из Речица северно од Горобиља), *Тýцовић*, *Ћáлдовић* (са Златибора),
Урошевић, *Фiláновић*, *Чекерéвац* (једини, досељени, представник ове
фамилије умро је недавно), *Шáнићовић*.

III. РЕЧИ КОЈИХ НЕМА У ВУКОВОМ РЈЕЧНИКУ И ДРУГЕ ИНТЕРЕСАНТНЕ РЕЧИ

483. Поред речи које сам забележио у горобиљском говору, а нема их у Вуковом Рјечнику, навешћу овде и оне речи из горобиљског говора које су значењски, облички или по роду интересантне:

аáман м нерасић.

азмандовић, -а, -о *неујаловъен*, *неусйројен* (за нераста).

бáба ж шаша.

бéкуша ж шуја бришва, *шуй нож.*

бéнђија ж ойојна шрава, *ойојни наийшак*; *мађије*, чини.

бенђијаши, -ам несвр. *ойчињаваши*, *мађијаши*.

бицикла ж бицикл.

бобдиара ж бабура, *врстна круйне меснаше шайrike.*

бòжишњаче с брав, обично *йрасе*, *што се коле за Божић.*

бùњák, -áка м. 1. *смеће*; 2. *буњиште.*

бùтика ж комад, *груда земље.*

бӯџа ж дрвени суд за шечносӣ (обично за воду).
вёлнија ж кришка.

вёсб, -ела, -ело несретан, јадан, грешан, бедан.
вёјоглав м ручка којом се окреће вратило на бунару.
влачег м јак гвоздени ланац.

воскдѣдина ж шалог који се оцеди йри издавајању меда, вошишина.
гѓм, гѓма м храси.

грудњача ж ретко илайно у које се ставља сир да се оцеди.
гѓља ж лоша овца, иогрдни назив за овцу.

двæсница ж юмен, иодушије мртвацу двадесет дана након његове
смрти.

дренбока ж врсна иљиве.

дундела ж юод, юодница у сељачким колима.

завбрањ, -рња м сијуни клин на здружним колима или јарму.

зайонац, -онца м љејла коју чине љејна жила и суседне кости код
ијакара и др. животиња.

звркалица } шљива која је преликом прешења или млађења одле-
зврчалица } ж шела далеко и издојила се.

зјев м размак између два слоја основе на разбоју кроз који пролази
чунак са љојком йри ишакању.

именитовати, -ујем именовати, назвати, називати.

искдишичи, искоштим исирегнути (олове из јарма), исиаличиши.
исиаличиши, -йт исирегнути, искошти (олове из јарма).

јагњечар м иособено ограђен простор у штору или штапли за јагњад.
јамак м лонче, юсуда за воду (обично лимена).

калкан м већи ошвор на шавану (куће или штапле) који обично има
иоклопац.

канише ж мн. стране у колима (чесито и са душемом — юодом, юод-
нијом).

канатиши се, канатим се, юодмиривати се чиме. — Могу и са ово
мало пензије да се канатим до смрти.

каније ж мн. корице ногжа, ногжнице.

каниљника ж део ама.

канира ж грубо преден конац, прећа.

канчело с смотшак, витилић преће који се (обично) са мотовила мота
у клујко.

кайак м део кола који са предње и задње (или само предње) стране
стаја канаше, крајнице и тако затвара простор у који се
ставља шереш.

кладара ж велика шесшера.

клайнити (се) -им (се) љениши се, љенушаши се. фиг. биш и ю вольи
одговараши. Клапило ти се не клапило — мораши ићи!

кобилица ж пруји који у игри клиса обележава месито од кога се клис
машком (штапом) баца и на које се јошом руком враћа.

коза ж ногари за шесшерицање, стругање дрва, козлић.

кормак м прем.

кормина ж листови који се ојушије с кукурузног клина, комушина.

кочањка ж клиј кукуруза без зрна, окомак, кочањ.
кош узвик којим се во јера да се укоши (*стиви врати*) у јарам.
крајница ж сірана у колима (*канашама*).
крайељ м йокраћена јушка (са крајком цеви и без кундака)
крабља ж велика љосуда начињена од дасака за ношење малтера
(ређе бетона).
крила с мн. други дан неког верског љразника, славе, крсног имена
(Јовањска крила).
крломак, -омка м оно што је окрњено као целина, од чега је
нешто одломљено, крњадак (није: виле, врећено, зуб).
крстодноше м мн. они који су на Сијасовдан ишли ћо селу са крстовима
и иконама и молили за родносит усева, кишу и сл.
круњач, -ача м сірава за круњење кукуруза.
кручала с мн. део затрејског љрибора (обично дрвени) који стаја
јарам са ланцем везаним за љуг, дрљачу и сл.
кукача ж мешална шийка са савијеним једним крајем — куком, жарач.
кукурӯза ж хлеб од кукурузног брашна.
кукурӯзак, -ака м често насејан кукуруз који не рађа.
кукурӯзара ж јишија од кукурузног брашна.
куләи } м врсћа ѡасуља.
кулацичи } м врсћа ѡасуља.
ладњак м љроситор војом человека заклоњен од сунца.
ләмәз (мн. ләмезови) м. одсечене гране (обично чејири)
које се стављају на врх сена да га ветар не би разносио.
лїмциши, -им у игри ораха осијаши без и једног ораха и ѡаузираши.
лїњак м ленчина, нерадник; готован.
ләжњак, -ака м врсћа ѡасуља.
маја ж греда која се ставља ћо врху зида (куће и сл.) на коју се
наслажају рогови.
маја ж сиршије.
машина ж шибиџа.
мени м мртвац.
мётлани, -аша м врсћа шљиве.
мётлиџа ж врсћа зељасте биљке од које се љраве мётле.
милибраши } м хиш. назив за мужевог браћа или неког другог чо-
милибраџа } м века из његове родбине.
мјесечар м врсћа кромпира.
мјесечарка ж мала љутија ѡайрика.
можданац, -ница клин или већи ексер за љовезивање греда, брвана,
делова кола и сл.
моча ж љрејой, обично јагњећа или љрасћа масиј у коју се умаче хлеб.
мрљав, -ава, -аво нејак, слаб.
набој м загнојени део стопала у коме је након убода осијао ѡрн.
навасаши, -шем набавиши, снабдеши.
налога ж гужва, навала, стиска. — Је ли налога у продавници?
наметак, -тка м љромашај у игри клиса.
наредиши се, наредим се сијоразумеши се, љогодиши се. — Наредили
су се и око мираза.

насай м сај, држак, држалица.
 најира ж разбој, шкалачки стан.
 јијац м јијаца.
 јисма ж (поред обичнијег: јисмо с). — Нема ми још писме од Миће.
 јбзив ж — Он је био прва позив.
 јдрез м јореза.
 обрјача ж мало јовијена мојка која служи за ношење шерета
 о рамену, обрамица.
 обрјач, -ача јосебна врста јлуга.
 овр[х]овак м горњи, шањи део стабла.
 ѡгри м врста койње кукуруза (земља се јргирће уз стабљику).
 објештина ж завештина, јреслава.
 ѡмам ж оно што се даје стиоци (ређе другим животињама) да би
 за извесно време мировала.
 ѡпарак, -арка м у игри клиса: дошицај клиса руком онога који клис
 хвата или га баца најраг ка кобилици.
 ѡперсум је прил. најамеј, ѡпирлике.
 ѡресий, -а, -о разуман, јаметан, бистар.
 ѡдадалица ж воћка (јабука, крушка и сл.) која се не убере него сама
 опадне.
 ѡалдум м део ама.
 ѡалија ж јолуга којом се нешто јодијже, вальа, јокреће.
 ѡалица ж шијка у јарму која онемогућава волу да из јарма извуче
 главу.
 ѡандија ж кувана јшеница, јомешана са шећером и орасима, коју
 свештеник благосиља и јрелива вином, а обично се служи на
 сахранама и даћама, коливо.
 ѡаријез м краћа мојка (обично крива), део одломљене гране, врљика.
 ѡаштиши, патине ушихнуши, готово јресташи (о киши).
 ѡејељуга ж део шторе па у виду јосуде у који се скујља јејео.
 ѡештина ж јеји снодова (јшенице, јечма, зоби и сл.) наслаганих на
 одређен начин.
 ѡецјвица ж месо брава закланог за Божић.
 ѡланџинка ж жена која осијаје у кући и сиррема ручак.
 ѡогрјудњак, -ака м јелена женска блузा.
 ѡодвала ж доња греда у комку (шераси).
 ѡодљубри м мн. људи који се с младом — у одређено време након вен-
 чања — враћају у њен род.
 ѡодздер м сијни оштаци јри јрњењу конойље.
 ѡорушиши се, -им се обележиши се неким знаком жалости (обично
 црнином).
 ѡочијс(ши) ж вуна која се овци (јре још јуног шишијања) сиријсе са
 стомака, око ногу и реја.
 ѡочистиши, -им 1. шишији, сирићи овцама вуну са стомака, око
 ногу и реја; 2. ујаловиши.
 ѡвешичари м мн. родбина куће из које је млада доведена која у одре-
 ђено време након венчања (обично други дан, а обавезно јре
 јодљара) одлази у младожењину кућу.

јрёкадња ж славски колач.
 јрекађивани, прекађујем о славама носиши хлеб свештенику да га
 благосиља и јрелије вином.
 јрёсека ж јрновића ограда (обично живица).
 јрёшикља, -а, -о јомало јресан, недовољно кисео (о кујусу).
 јрн[х]ванићи, -им јовући новорођенче (деше, јагње, шеле, једреће
 и сл.) за уво, јрви га јрихванићи, јодићи.
 јріда ж додајак јри размени, јрговини.
 јрілог м јело и јиће које се носи на неку свечаност (бабине, свадбу,
 рогове и сл.).
 јрілошкӣ, -кӣ, -кӣ који се односи на јрилог (обично у синтагми:
 јрілошкӣ корїа).
 јрнија ж велика јосуда (обично бакарна или гвоздена) у којој се кува
 мећа, шоши масић, греје ракија и сл.
 јрѓњашти се, -ам се ѡискавши се узајамно, гужавши се, гураши се.
 јријевашти (се), јрјевам (се) гураши се, ѡискавши се. — Немо да се
 ријеваш!
 јрна ж јльоснаш камен, јлоча.
 јршкви м мн. ојанци од мајеријала сличног стилној аутомобил-
 скож гуми.
 јрво с девојачка сјрема.
 јрчак, -чка м доручак.
 јрчашти, ручам доручковани.
 јршан, -шина, -шно обележен неким знаком жалости (обично црни-
 ком). — За ким си то рушна?
 јаксија ж а. земљана карлиџа; б. ваза.
 јантирац м даскама (или како друкчије) ограђен јроситор у коме се
 меша малтер.
 јкачијлис м јосебна игра клиса у којој се јо спањеним крајевима
 клиса удара машком док је клис на земљи (не баца се из руке).
 (с)јрленићи, -им на једваште јаде и како било (на)чинићи, (на)јравићи.
 јслијер, -ијера м сланик.
 јрфема ж оно што девојка сјреми за удају, рухо.
 јрдачка ж шипчица око које се у чунку обрће цев (јри јкању).
 јстадрац, стадрац м шасић.
 јтодгуља ж на розгу јтран јасуль (ређе дешелина и сл.).
 јтаван м врста јоднице на колима начињена од ређе јрикованих дасака
 која служи за вучу сена, дешелине, кукурузовине и сл.
 јтелечар м јосебно ограђен јроситор у штапи за шелад.
 јтесишре с јтесишера.
 јтисум прил. сигурно, несумњиво. — Крекће сврака, тилсум ће
 неко доћи.
 јтрешиња ж зрело семе бораније.
 јтуквиљива ж врста шљиве.
 јевњак (= цјевњак) м најрава за мотање и чување цеви (јри јкању).
 јела ж } клиј кукуруза слабо јокривен зрнима.
 јелешак, -тка м }

ћұлсија ж ыодуйорањ, сійуб.

ћұшак, -тка дебле одсечено сіабло, клада.

целівани, цөлівам лубини мріваваца (мешта) (само у том случају).
чөрбаң, -вца врстна шльве.

јуде, -ста с удо, комад сушеног меса (обично маснијег и са косима).
յөрәйши м мн. крајње шакче ъиве на којима су редови кукуруза, кром-
тира и сл. окренуты йойреко.

յұжина ж ручак.

յұжинаши, -әм ручайши (у ыодне).

узвибнүши, узвійном ыћи, јуршии насумище, бесмислено, лудовайши.
— Узвионула ко луда!

укодишиши, үкошым үйргенүши, ухвашиши у јарам (обично волове).
յлевак, -евка м ыри ылешену чараја оно шио је исйлелено.

үшрнинши се, ўтрним се убосиши се на үрн, үрном.

чадир м ограђена ливада, ыашынак.

чай м нарочито наїрављено дрво (тарче лейшве зарезано на крајевима)
којим се одмерава расстојање међу лейшвама или баскијама ыри
њиховом ырикивању.

чайшиши, -ым чайом мершии расстојање између лейшава и баскија
које се ырикивају.

чёрен т мања мрежа зашегнуша ымоћу два шайтана којом се хвайша риба.
чепрёсница ж ыомен, ыодушије мрівавацу чепрдесеї дана након ъегове
смртии, даћа.

чокара ж водир, брусара.

чұдан, -дна, -дно добар; ыослушан; миран; ших. — Чудно неко
дијете.

шідка ж країшки сукнени кайуїш.

шашина ж кукурузовина.

шайла ж врстна ыайрике.

шкілья ж мала ыетролејска ламіа без стакла.

шідішка ж ширі део јајеша.

Шести одељак

ЗАКЉУЧАК

484. Да бих показао однос горобиљског говора према оним млађим новоштокавским говорима који су с њим генетски и просторно повезани, даћу табеларни приказ (са коментарима на крају) карактеристичних *п р о з о д и ј с к и х, ф о н е т с к и х и м о р ф о л о ш - к и х* особина горобиљског говора — с једне стране и источножерцеговачких и североисточних млађих новоштокавских говора — с друге стране.

485. Податке за источножерцеговачке говоре узимао сам из ових дијалектолошких радова: 1) Јован Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, 1—114. и *Акценат говора Пиве и Дробњака*, СДЗБ X, 187—417. (скр. П-Др); 2) Асим Пецо, *Говор источној Херцеговине*, СДЗБ XIV, 1—200 (скр. ИХ); 3) Асим Пецо, *Акценат села Оришијеша*, Грађа НД БиХ X (скр. О); 4) Данило Вушовић, *Дијалект источној Херцеговине*, СДЗБ III, 1—70 (скр. Н-Б); 5) Г. Ружичић, *Акценатски систем јењевачког говора*, СДЗБ III, 113—176 (скр. Пљ).

Податке за североисточне млађе новоштокавске говоре наводио сам по следећим радовима дра Берислава М. Николића: 1) *Сремски говор*, СДЗБ XIV, 201—412 (скр. Ср); 2) *Мачвански говор*, СДЗБ XVI, 179—314 (скр. М); 3) *Трибидски говор*, СДЗБ XVII, 367—473 (скр. Тр); 4) *Колубарски говор*, СДЗБ XVIII, 1—71 (скр. Кол).

I. ПРОЗОДИЈСКЕ ОСОБИНЕ

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
Има позиционих скраћивања Даничићевих неакц. дужина, али много мање него у североист. млађим новошток. говорима.	Нема позиционих скраћивања Даничићевих неакцентованих дужина.	Позициона скраћивања Даничићевих неакцентованих дужина су доста радикална.
<i>вршём, ву́чём, музём, му́зёмо</i>	У свим говорима је: шрёсем; само је у П-Др шрёсем (<i>вршём, вршемо</i>)	Као код Даничића, ако није дошло до позиционог скраћивања Даничићевих неакцентованих дужина.
<i>йлётём</i>	У свим је говорима: йлётём; само је у О: йлётем.	
<i>мджеши — ѹдможёши (ѹдможнёши)</i>	Пљ: мджеши — ѹдможёши; П-Др: мдреши — ѹдможнёши; О: мдреши — ѹдможёши	
а) <i>бїјем, сїјем;</i> б) <i>күјем, чўем.</i>	Пљ, Н-Б: күјем; П-Др: чўем (<i>бїјем</i>); О: шїјен.	
<i>крушкама</i>	Н-Б: главњама; П-Др: -ама = ама.	М и Тр без дужине; Кол: күћама = зердадама; Ср: вілама = вілама.
<i>ѹбрьа॰в, ҝеншас[и], бабин</i>	гәрәв, ҝривасст, сесстриң; само је у О: гүбав, ҝрәъин.	гәрав, кийиңасст; само је у Кол: -а॰в = -ав, -асст = -аси
<i>гйнүшти, лийсаши, ѹдшиши</i>	Н-Б: вәнүшти, гәздәши, бүштиши; Пљ: ҝрәшиши, ҝаншиши; П-Др: -иү- = -иү-, -ә- = -а-, -ү- = -и-.	брәнүшти, ҭадашши, мислиши; само је у Кол: -пүши = -нүши, -әши = -аши, -үши = -иши.
<i>бијáгу = бїјáгу</i>	Пљ: օրжасају; Н-Б: вељају; П-Др: -ү = -ү; О: без дужине.	
<i>ѹдиркаше (3. л. пл. аор.)</i>	Пљ: ѹзши€ (ѹзше); у осталим говорима нема дужине у 3. л. пл. аор.	Нема дужине на нас. -е у 3. пл. аор.

городильски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
<p>Дұшāн = Јеван, Свēтлōг Јована; комунizам; нē- гē; Милошев; сēстририн; јēдан; нēжом; јēсам, нē- сам; їлēтен</p> <p>а) бdsiok б) rādio в) ddba г) ѫddnē д) mlādos̄hi ђ) Лойдашани е) дчиy ж) дхе = дхејј, јесу (јесу) (3. л. пл. през.)</p>	<p>Пљ: баббо, сестририн; остале дужине нису забележене; П-Др: бакин - -ов/-ов; остале дужине (које се јављају у североист. м. н. ш. говорима) нису забележене.</p> <p>Нема ових дужина.</p>	<p>Дұшан (Гр), Дұшāн (Кол), Јеван = Јевāн (Ср), Јев- ан = Свēтлōг Јована (М); органиzам; нēгē, дчē (сву- да, само у Ср: дчē = = дчом); Симāн (Ср: Аций = ѹбāни); јēдан (Ср, Тр: јēдан = један), їлēтom (Ср: дчēm = дчом); јесам, нēсам (М), јесам = јесам (Ср), јесам (јесам), нēсам (Кол), јесам = јесам, нē- сам (Гр); їлēтен — на- чињен (М); остали: -ен</p> <p>а) М: кдсиб = влдаоч, Кол: ѿрї заседка; б) М: ѡевб, Кол: ожениб, Тр: ѿдийб; в) Тр: ном. ст. дбб; г) Тр, Кол: ѫddnē; д) рдбсий (сви); ђ) Кол: Баболуčани, Тр: Брънчани, М: Мачвани; е) дчију (Кол: дчију = = дчијј); ж) Кол: дхе, јесу; Тр: дхј (3. пл. пр.)</p>
мēнē (ген.-ак. ст.)	Само је у Пљ забележена дужина у мēнē и сл.	мēнē
днāс, дилē = длът	Пљ: днāс; П-Др: днāс = днас, бржē = бржв.	днāс (Ср: днāс = днас); Кол: дилē, Тр: длът
здрāвље, јарца, слāмка (сīрāнка, ѿрдака)	Пљ: Түрци = Түрци, здрāвље = здрāвље; У осталим говорима као код Даничића.	Түрци, здрāвље, сүнци
гвожђе (гвожђе), грđбље, їршиће	Пљ: снđбље, Н-Б: снđбље, рđбље = рđбље, П-Др: снđбље, грđжће, О: снđбље, грđжће == = грđжће	грđжће, снđбље

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
Нема скраћивања дугог вокалног <i>p</i> .	Нема скраћивања дугог вокалног <i>p</i> , сем у О, где је: <i>црква</i> (<i>црква</i>).	Нема скраћивања дугог вокалног <i>p</i> .
Преношење акцента на проклитику није сасвим доследно.	Преношење акцента на проклитику је доследно.	Често се јављају и примери с непренесеним акцентом.
менē — кđ менē — ѫйред менē; у дат.-лок. нема преношења акц.: на менē, о ѿбѣ, на сѣбе.	Пљ: менē — од менē — ѫйред менē; П-Др: мене — од мене — ѫйред мене; О: мене — на мене — ѫйред мене; у дат.-лок. у Пљ нема преношења акц. на проклитику; у П-Др је: од себе — ѫрѣма себе.	мэнē — кđ мене (зап. Ср и зап. М још и: мене — кđ мене); у дат.-лок. нема преношења акц. на проклитику (kad гласи мэнї).
о(д) двá брашта ѡёца, сїд баний, дваëс ѿрã	Пљ и П-Др: дваес кўҳа, сївëй брашта	Само у Колубари спорадично: сїб вкайрда.
лок. ст.: у граðу, на зайду, — у обичају, — ѹо говору; у мозгу = у мозгу, — у рðду; али: на зўбу, на лакшу, на ѿрагу (на мðм ѿрагу)	Пљ: граðу, лакшу, амбáру = на сокаку, ѹорођају; — дdmу (на крају), говору, ѹу рашу (райу) мозгу, (на нокшу); Н-Б: мјесецу = ѿшиају; — граðену (камену); П-Др: граðу, мраðу, ѿшиају = ѹу воћњаку, ѹоложају; — нодсу (на крају), грумлену, рашу = на ѿрагу; О: граðу, — дўвару (бундру), Ѱдаћају (-ају), бодју (у крају); — на камену = -мð-, ѿраду = ѿраду.	Померање акцента према крају доследно је само код именица типа град (kad означавају предмете).
зидови, жирови = жилрови, ѵласитови, синови, судови	Н-Б: лиситови; Пљ: дјелови = сїанови (поред градови); П-Др: вјекови = ликови (поред брѓгови); О: сїанови = вјекови (поред гласови).	Углавном као код Вука и Даничића: градови = дёлови.

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
крадеви — крајеви — крајевима (код млађих и: крајевима)	Пљ: крајеви — крајеви — крајевима; Н-Б: крајеви — крајеви — крајевима; П-Др: крајеви — крајеви (-еви) — крајевима (крајевима).	крајеви — крајеви — крајевима
Као и код Даничића, и овде је: кључеви, ножеви, јањеви, јујови; — кључева, ножјева; — јањевима, јујовима.	Н-Б: одворови, -ови, -овима; П-Др: јујови, -ови, -овима = јујови, -ови, -овима; О: ханови, -ови, -овима; кључи — кључи — кључима	Као код Даничића. Спорадично се јавља: бикови (Ср, Кол), стричеви (Кол), кечевима, стричевима (Кол)
ланици — ланци, вјенци — вијенци	Пљ: ланици, ланци = зубаници, ланцима; П-Др: вијенци, ланци, вијенци, ланци О: ланици — ланци	Акц. вјеници јавља се само у Тршићу.
народ — народи	Само је у Н-Б забележено: народи.	Као код Даничића.
на сијену, на рамену	П-Др: у зланицу, у месу = у месу; О: месу = на месу	Само је у М забележен један једини пр. словенију, али то „може бити и хапакс“.
а) ребра — ребаре — ребрима, — села; б) ребро — ребаре — ребрима, — села	Пљ: села — сел — селима, ребра — ребаре — ребрима; Н-Б: ребаре; П-Др: села — сел — селима, ребра — ребаре; О: село — сел — селима, ребро — ребаре — ребрима	села — сел — селима
на врати / на врати низ леђа / низ леђа врати	Пљ: урд врати — за врати, низ леђа — на леђима; П-Др: урд врати, низ леђа; О: за врати — за врати, низ леђа — низ леђа	Ср: на леђи = на леђима; М, Кол: врати — врати; Тр: на врати = врати

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
ћебећа — ћебећа — ћебећима	ћебећа — ћебећа	ујећиа — ујећимиа
ген. пл. рјукӯ, нђгӯ	Пљ: рјукӯ, нђгӯ; П-Др: рјукӯ (рјукӯ), нђгӯ; О: рјукӯ = рјукā, нђгӯ = нђгā	Ср: рјукӯ = рјукӯ, нђгӯ (нђгу); М: рјукӯ, нђгӯ; Кол: рјукӯ = рјукӯ; Тр: рјукӯ, нђгӯ
млāд — млāда — млāдо	бōс — бōса — бōсо	сīв — сīва — сīво
нđв — нđво — нđви	Пљ: нđв,-o, -i; П-Др, О: нđв-нđво-нđви; П-Др, О, Пљ: мēк- -мēко - мēкii; П-Др, О: бīсāар — бīс-шро — бīсшри; Н-Б: мēк, -o, -a	Као код Даничића, тј. = = горобиљском.
Изразита експанзија акц. типа: .ујiа и сл.	Ове појаве нема у овим источњохерц. говорима.	Као у Горобиљу.
ген.-ак. мēнē, їлēбē, сēбē — кđд менē; дат.-лок.: мēнē, їлēбе, сēбе; нема преношења акц. на проклитику: на мēнē	Пљ: мēнiс (мēне) — кđд менē — їйред менē; П-Др: мēнē — на мене — їйсиред мене; О: мēне — на мене — иза мене; Н-Б: мēнē = мēне; дат.-лок.: Пљ: нема преношења акц. на проклитику; П-Др: ѳ себе—прēма себе.	ген.-ак. мēнē, їлēбē сēбē — кđд мене; само у зап. Ср и зап. М и: мēнē — кđд мене. Нема преношења акц. у дат.-лок. кад гласи мēни.
он	Само је у П-Др: он, иначе — он.	он
ðвāj (ðвiј) — ðвðг(a)	П-Др: ðвогā; О: ðвāj, Ѳ ðвогā	ðвāj : ðвāj; Тр: ðвāj (ðвāj)

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
<i>jèdnòg(a)</i>	Пљ, П-Др: <i>jèdnòga</i> = <i>jednoga</i>	<i>jèdnòg(a)</i>
<i>ùpòi (ùpvi)</i>	Пљ, Н-Б: <i>ùpòi</i> = <i>ùpvi</i> ; П-Др: <i>ùpvi</i>	Кол, Тр: <i>ùpvi</i> ; Ср, М: <i>ùpvi</i> = <i>ùpvi</i>
<i>cèdmì (cèdmi), òsmì (òsmi)</i>	Пљ, П-Др: <i>cèdmì</i> , <i>òsmi</i> ; Н-Б: <i>cèdmì</i> , <i>òsmi</i>	<i>cèdmì, òsmi</i>
<i>ðvòdiça</i>	П-Др: <i>ðvòdiça</i> = <i>ðvojìca</i> ; Н-Б: <i>çeñvèriça</i>	<i>ðvòdiça</i>
<i>donijètii</i> = <i>ðoniјètii</i>	Пљ: <i>donijètii</i> = <i>ðoniјètii</i> ; П-Др: <i>ðoniјètii</i> = <i>donijètii</i>	Ср, М: <i>ðdnètii</i> (<i>donètii</i>); Кол: <i>ðdnètii</i> = <i>donètii</i> ; Тр: <i>ðdnètii</i>
<i>umriјètii</i> = <i>ùmriјètii</i> ; без префикса: <i>mriјètii</i>	Пљ: <i>umriјètii</i> = <i>ùmriјètii</i> ; Н-Б: <i>mriјètii</i> ; П-Др: <i>ùdmriјètii</i> (<i>ùnomriјètii</i>); О: <i>ùmriјètii</i>	Ср, М: <i>ùmrètii</i> (<i>umrètii</i>); Кол: <i>ùmrètii</i> = <i>uzètii</i> ; Тр: <i>ùmrètii</i> (без префикса: <i>mre</i> <i>tii</i>).
<i>oñáñhi (ðàñáñhi), yáñhi (ýáñhi)</i>	<i>izáñhi</i> = <i>ñzáñhi</i> и сл.	<i>izáñhi</i> = <i>ñzáñhi</i> и сл. Кол: <i>izáñhi</i> (<i>ðñáñhi</i>)
<i>ðòhi, ùðòhi</i>	Пљ: <i>ðòhi</i> ; П-Др: <i>ðòhi</i> = <i>ðòhi</i>	<i>ðòhi</i> Кол: <i>ðòhi</i> (<i>ùpèðhi</i>)
<i>ðovècii</i>	Н-Б, П, О: <i>ðovècii</i> ; Др: <i>ðovècii</i>	Ср, М: <i>ðovècii</i> (<i>ððovècii</i>); Кол, Тр: <i>ðovècii</i>
<i>ùèhi</i>	Н-Б: <i>ùèhi</i> = <i>ùèhi</i> ; О: <i>ðòc(i)ii</i>	<i>ùèhi</i>
<i>øýhi, zéñcii, ùprécii</i>	Н-Б: <i>ùprécii</i> ; П-Др: <i>ùprécii</i> = <i>øýhi</i>	<i>øýhi, ùprécii, ùprécii</i>

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
дөвјући, увјући, озбјесићи	П-Др: ддеувјући (одеувјући); Н-Б: даррећи; О: даррећи(ши)	извјући = њизвјући
вікну, јуміну йовіка, наїса	Пљ, П-Др, О: ћікнү — јумікнү; О: здайсә (за- їса), изїје и сл.	М: изїје (изїје), цікну, јуказа се; Ср: докрени; Кол: йовіка; Тр: наїса
іскова, љдішкова, оіррова изгурा	П-Др: сміја — насміја, куйда — накуйда, че- їрка, држса — задржса; Пљ: бјежса — дебјежса/ үйша — уйша	М: здсмеја се, љдішкова, ирдишова, љріча — здійшова; Тр: діроват, задржат; Кол: изгурा
їдчёла, ўрддала	урддала	урддала
дїшиб	П-Др: изїшиб = юзишиб О: обшила	Ср, М: издишб = юзишиб (изшило); Кол, Тр: изїшиб = юзишиб
пїсовала	П-Др: љіровала; О: кїйовб — куйдовала	Тр: кїйоловала
пїрчиштала	П-Др: рâзгранâла — разгрданала	Тр: дичешльала
лâгала — налагâла	П-Др: грâкшала — за- грâкшала — зâгракшала	М: мећале — пðмећала
зâдржала	П-Др: држшала; О: држсао (држсб) — др- жала	Тр: држала
їдчёїа	їрдзнатна	їдчёїа
вёзен — вёзена — вёзено	П-Др, О: щречен — щре- сена — щречено; у П-Др још и: замёшен, -а, -о	Као код Даничића, тј. = горобиљском.

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ј.
учињено	Пљ., П-Др: учињена	учињена
ићећмо, ићећије	ићећмо, ићећије; само у О: ићемо	ићећмо, ићећије
имамо, ломимо, койамо и сл.	Пљ: имамо, койамо, чијамо и сл. П-Др: желимо = желимо; О: желимо	имамо, койамо, чијамо и слично
исићече, ձձвездем, исићећем;	Пљ: исићечем (ретко: ои- лестем); П-Др: исићечем; О: исићечем	Ср: забоде (ձձведу); М, Тр: исићече; Кол:ձձвездем = ձձведеш
ձձнесем, ձձнесёмо	Пљ., П-Др: ձձнесем; О: ձոնесем	Ср, М: ձոնէսմ (ձձнесем); Кол, Тр: ձոնէսմ = ձ- нес սե
иđем — идемо	Пљ., П-Др: իđեմ, ադեմо իđемо	իđեմ = լդեմ; Тр: լդեմ
ձձիեմ (ձձիեմ), ձձիемо	П-Др: ձձիեմ	ահե = ածիյեմ Ср: ձձիեմ
ձձօվէմ	Пљ., П-Др: ձձօվէմ; О: ձօզօվէմ	М, Кол: աօձօվէ = ածօվէ; Тр: ձօզօվէմ
այնչավայյ	П-Др: անշայյ (անշայյ), ձանշայյ; Н-Б: այնչավայյ	սիրեմայյ
жисивимо, տրէсэмо	П-Др: жисивимо Н-Б: տրէсэмо	жисивимо
зàвїрим, ырðвїрии	Само је у О: зàвїрим.	Таквог акцента нема у овим говорима.
зажелїмо = ырїдржїй	Пљ.: ызжëлїм (ырїдржїй) О: зажелїтї	Ср, М: задржїй = задржи

II. ФОНЕТСКЕ ОСОБИНЕ

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
Ијекавски говор (са неким старим и неким новим екавизмима).	Ијекавски говори (са неким екавизмима и до неколе различитим рефлексима дугог јата).	М, Кол: екавска замена јата са спорадичним јављањем неких ијекавских ликов (а у Кол још и са неизмењеним јатом); Тр: слободна мешавина екавизма и ијекавизма.
ћ иза <i>r</i> даје <i>e</i> (ретко <i>je</i>)	П-Др: ћ иза <i>r</i> даје <i>e</i> (једино <i>је</i> у <i>старјे�шина</i> , <i>кдрјен</i> и <i>гдрје</i>); ИХ: ћ иза <i>r</i> даје <i>e/je</i> ; Н-Б: ћ иза <i>r</i> даје <i>e/je</i> .	М, Кол — екавски говори; Тр: ћ иза <i>r</i> даје <i>e</i> (изузимајући ликове као <i>гд</i> - <i>рела</i> = <i>гдрила</i>)
јрѣ- > јре- (сасвим ретко јри-), јри-: јри- (врло ретко јре-), адв. јрије, предлози: јред, јреко (<i>ipro</i>), јрема	Није констатована замена јрѣ- са јри- и јри- са јре-. адв. јрије	М: јрѣ- > јре- (<i>ipro</i>), јри-: јри- = јре- адв. јрѣ. предлози: јред (<i>ipro</i>), јреко (<i>ipro</i>), јрема (<i>ipro</i>); Кол: јрѣ- > јре-/јри-, јри- : јри- (<i>ipro</i>), адв. јрѣ (<i>ipro</i>); предлози: јред, јреко; Тр: јрѣ- > јре- (<i>ipro</i>), јри- : јри- = јре-, адв. јрѣ = јрије, пред.: јред = јријд јреко = јрико јрема = јрима
јрѣвоз/јријѣшој	ИХ: јрѣлаз/јријѣлаз Н-Б: забележено: јријѣлог, јријенош	М: јрѣвез; Кол: јрѣхи; Тр: јрїје = јрѣ
јрѣјаш, смјије, јдсмјаш	ИХ, П-Др: смјаши, смјијаш се; Н-Б: смјаши — ёсаши, јдсејашши	М, Кол: а) јрѣје, сеје се; б) смјали, јдсмјо; Тр: смје, смјали, смјача
а) јрђсаш б) бијаше = бијаше в) није г) лија	а) ИХ: воденији, П-Др: здрави, б) ИХ: бијаше, П-Др: бијак, в) није, г) П-Др: лија	а) смјарији, б) бијаде (у Кол и: бејаде), в) није, г) лија (Тр)

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
вđлио = вђо	П-Др: <i>вљдијо</i> , ИХ: <i>видијо</i> (<i>вђео</i>)	Кол, Тр: <i>вљдио</i> (<i>вљдео</i>), М: <i>вљдио</i> = <i>вљдео</i>
шћело	ИХ: <i>сийјо, шћело</i> П-Др: <i>сийјо</i>	Кол: <i>сћдо,</i> Тр: <i>сћдо/ћдо/шћело</i>
дат.-лок. сг. мђне, шћебе, сђбе	ИХ: <i>мени, шћеби</i> (према Ц. Г. и: <i>мђне, шћебе, сђбе</i>); П-Др: <i>мђне, шћебе, сђбе</i>	М, Кол: <i>мђни (мђнѣ),</i> <i>шћеби (шћбѣ);</i> Тр: <i>мђни, шћеби</i>
a) инстр. сг.: <i>јёднијем</i> = = <i>јёдњим</i> ; б) ген. пл.: <i>ධвије</i> (<i>ධви- јег</i>) = <i>ධвиг</i> ; в) дат.-инстр.-лок. пл.: <i>свијёма</i> = <i>свима</i>	а) П-Др: <i>днијем;</i> б) ИХ: <i>мђије</i> (<i>швадијијег</i>); П-Др: <i>малијег;</i> в) ИХ: <i>свдијем,</i> П-Др: <i>дబријем</i>	а) Тр: <i>добрим;</i> б) М: <i>вљих</i> , Тр: <i>вљи,</i> Кол: <i>самі;</i> в) Тр: <i>свима, мђим</i>
а) инф.: <i>вдљеши;</i> б) р. гл. пр.: <i>вђела</i>	ИХ: а) <i>волејши, жељејши;</i> б) <i>внђела</i> (ретко: <i>во- лила</i>)	а) М: <i>вљдеши/вљдши,</i> Кол: <i>дожијеши,</i> Тр: <i>сједиши</i> = <i>сједишиси</i> = = <i>сљедишиси;</i> б) М: <i>вљела/сједила,</i> Кол: <i>вљдила</i> (<i>гдреле</i>), Тр: <i>вљдила</i> — (ређе) <i>вљ- ела</i> — <i>вљдела</i>
гњијездо (гњездо)	Н-Б: <i>забележено је — гњијездо</i>	М: <i>гњездо</i> = <i>гњиздо</i> , Тр: <i>гњездо</i>
секира (ретко сикира)	П-Др: <i>секира</i>	М, Тр: <i>сикира</i> = <i>сикера</i>
а) <i>ће;</i> б) <i>вљће, нљће</i> (ређе: <i>вљде,</i> <i>нљде</i>)	а) сви: <i>ће</i> б) ИХ: <i>вљће, ће, вљће- нјарке, ћћена;</i> П-Др: <i>ће, вљће, ћнће,</i> <i>уњће</i> (у Др и: <i>вљде, нљде</i>); Н-Б: <i>вљће, ћиће, ћнће,</i> <i>уњће, јће</i>	а) М: <i>ди,</i> Кол: <i>де/ди,</i> Тр: <i>ће:</i> б) <i>вљде, вљде, нљде</i>
Јављају се елизије вокала.	Јављају се елизије вокала.	Јављају се елизије вокала.
вамо, вакћ, наќ	Н-Б: <i>вакћ, наќ и сл.</i>	вамо, вакћ, наќ и сл.

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи. н. ш.
<i>сбница</i> = <i>рдоњик</i>	ИХ: <i>Орђаџ, сане/сбница/здеа;</i> Н: <i>сане, ранник,</i> Б: <i>здеа, гдешца</i>	<i>сбница — раник — јунаколо</i>
кđ (ретко: кđо)	П-Др: <i>ко;</i> Н: <i>кđ (кđо)</i> Б: <i>кđ</i>	М: <i>као, ко, ка, ки;</i> Кол: <i>ко, ка, као;</i> Тр: <i>ко, ка, као</i>
<i>йдшћ, — јзђ (двео), — скинђ</i>	ИХ: <i>одишћ, — одвећ, — мейнђ (мейнью);</i> П-Др: <i>одишћ, — јзђ, — лујно (врнуо);</i> Н: <i>одишћ;</i> Б: <i>одишћ</i>	М: <i>безжђ, — дноб = днео,</i> <i>— бани = оседнуо;</i> Кол: <i>одишћ, — двео (динђ),</i> <i>— буќнуо; Тр: одишћ, —</i> <i>сирдео = видео</i>
<i>вдїћ, љдсћ и сл.</i>	П-Др: <i>кдїћ;</i> Н: <i>кдїћа</i>	<i>љдсћ и сл.</i>
<i>једанес и сл.</i>	<i>једанес и сл.</i>	<i>једанес и сл.</i>
<i>лани</i>	П-Др: <i>лани;</i>	М: <i>лане = лани;</i> Кол: <i>лане;</i> Тр: <i>лани (лане)</i>
<i>далеко</i>	ИХ, П-Др: <i>долеко</i>	М: <i>долеко;</i> Кол, Тр: <i>долеко/далеко</i>
Консонант <i>x</i> се или потпуно изгубио или је (у различитим позицијама) замењен другим гласовима.	ИХ: а) православно становништво углавном нема <i>x</i> ; б) тамо где је изменшано становништво и православци често изговарају овај глас; в) Мусимани га изговарају у свим позицијама. П-Др: Нема гласа <i>x</i> .	Губи се сугласник <i>x</i> без трага или се замењује другим гласовима.
а) ген. пл.: <i>даџје (даџијег)</i> = <i>даџ;</i> б) 1. л. сг. аор.: <i>дадок;</i> в) 1. л. ст. имперф. <i>имадијак;</i>	а) ИХ: <i>мђије (швадијијег);</i> П-Др: <i>малијег (шијарије);</i> Н-Б: <i>мђијег;</i> б) ИХ: <i>дадок, П-Др: радик;</i> Н-Б: <i>радик;</i> в) ИХ: <i>здаџјак</i> (наравно тамо где није <i>x</i>), П-Др: <i>радјак</i>	а) ген. пл.: <i>даџ, мђиј;</i> б) 1. л. сг. аор.: Кол: <i>ошвадри, Тр: дбђо</i>

горобиљски	источнохерцеговачки	северист. млађи н. ш.
Сугласник <i>ф</i> најчешће је замењен сугласником <i>в</i> или се напоредо употребљавају ликови са <i>в</i> и <i>ф</i> .	ИХ: <i>ф</i> постоји у говору Муслимана; код православаца се најчешће замењује са <i>в</i> ; П-Др: место <i>ф</i> долази са	У већини случајева место <i>ф</i> долази са.
<i>мәжсем, мәжке</i>	<i>мәреиш, мәре</i>	М, Тр: <i>мәрәм, мәрә</i> ; Кол: <i>мәжсем/мәре</i>
Ново јотовање се јавља и тамо где га у стандардном језику нема: <i>йәйі, қожыл, ызыйра, үрдеск</i> .	Ново јотовање се јавља и тамо где га у стандардном језику нема: <i>сүйіра, өңән, ыңасы, ғабадүлук</i> (П-Др).	Ново јотовање као у стандардном језику.
Најновије јотовање: а) <i>ъеб, ыёдра</i> ; б) <i>ћеча, ћерам</i> (<i>шјес-коба</i>); в) <i>әәме, ызелица</i> ; г) <i>ћешало</i> (<i>щедалька</i>) д) <i>үйесма</i> (<i>шыльеши</i>), <i>бјөжайи</i> (<i>бләнши</i>), <i>әйештар</i> (<i>жывлеши</i>), <i>мјесчи</i> (<i>гымъеши</i>); һ) <i>мәхед</i> (<i>мәдвед</i>)	Најновије јотовање: а) <i>յе > ъе, ңе > ые;</i> б) <i>айе > ће, дје > ће;</i> в) <i>сје > әе, зје > әе;</i> г) <i>үје > ће;</i> д) <i>йе > ые, бје > бле,</i> <i>мје > мъе, еје > въе</i> (недоследно); һ) <i>мәхед</i>	Најновије јотовање: М: <i>къешиш</i> , — <i>ћефјка, ћерашиш</i> , — <i>мәхед</i> ; Кол: <i>къешиш</i> , — <i>ћед</i> ; Тр: јотују се: а) <i>ъ, ы</i> ; б) <i>ә, ы</i> , али <i>ү</i> недоследно; не јотују се: в) <i>с, з</i> ; г) <i>ү</i> ; д) <i>и, ә, ө, м</i> ; һ) говори се: <i>мәхед</i>
*stj > штт	*stj > штт	*stj > штт
<i>йѣс, једанес</i>	-сїи > -с	<i>йәсш, лисш / једанес, мәс</i>
<i>шыңца, чәла</i>	ИХ: <i>шыңца;</i> П-Др: <i>шиңца, чела</i>	<i>шыңца, чела</i>
<i>шәдениңа, ысујү</i>	ИХ: <i>шәниңа,</i> П-Др: <i>сүйү</i>	<i>шәниңа/шәдениңа,</i> <i>сүйє/ысујє</i>
<i>ләәний, — лийсало,</i> <i>күйче = күйче,</i> <i>көвча, — әйшина</i>	ИХ: <i>ләәший</i> , — <i>көвча,</i> <i>деширно;</i> П-Др: <i>көвча, — ләвше, —</i> <i>овишана и сл.</i>	М. Тр: <i>-ши-/шаш-</i> , <i>-чи-/йчи-</i> ; Кол: <i>-ши- > -ши-,</i> <i>-йчи- > -чи- = -ч-</i>

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ћ.
знáши (энáдеш)	знáју (энáдю) (П-Др)	М, Тр: знáши/нáдеш
с њим (ш љим) и сл.	ш љим (П-Др)	ш љим, ш љама
крдјес љиву	икслјубиши	ражисљубиши
-ћи- > -ти-	-ћи- > -ти-	-ћи- > -ти-
ірѝвашио	ИХ: ірѝфашимо (ірѝваши)	М: јваштју (јуваштј); Кол, Тр: јваштјили
дáвно, рáвно	ИХ: дáмно/глáвнđ	М, Тр: рáвна/дáмно Кол: ддáмно, гладнđ/гладнї
гúвно	ИХ: гúвно (гýвно)	гýвнио (гýвно)
млðго (мнðго)	ИХ: млðого	М, Тр: млðго == мнðго Кол: млðго
-въ- > љ-: остаљамо	П-Др: љдйрављам ИХ: врло ретко въ>љ Н-Б: здбалјами	-въ-/љ-: најбаљча/јрдслалđ (тришибки примери)
иâнë (иâднë), сёдë	ИХ: иâнë/седне; П-Др: љрејанë	иâдне
иâнñим	ИХ: јиâнñила	иâнñим
брëз	Н-Б: брез (јрëздан)	М: брëз/јрëз; Кол: брëз (јрëз); Тр: брëз

III. МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи и. ш.
лӯчом, — љањевима	ИХ: ључиљем (ључиљем), — љењеви / љењеви; П-Др: краљом (краљем), — кључеви; Н-Б: маћем / маћом	М: кдњом — арњеви (арњеви); Кол: ватрљом (краљем); Тр: кдњом, — мишиеви (јарџови)
инстр. ст.: љућом	ИХ: љућем (љућом); Н-Б: љућем	љућом
ген. пл. мјесеци	ИХ: мјесеци; Н-Б: мјесецја / мјесеци	ген. пл. месеци
Божо, ген. ст. Божа адј. Божово	ИХ: Јово — Јова — Јове (Јово — Јове — Јове) П-Др, Н-Б: Јово — Јова — Јове; Јове	Тр: Драго — Драге; Драган; М: Божа — Боже (у Бадовинцима чешће: Божо — Боже; Божан; ређе: Аца — Аце); Кол: Сима — Симе (спо- родично Јефто — Јефта)
имена типа: Вићениће		имена типа: Вићенића
Суфикс -ин чува се у синг.: чубанин.	ИХ: Суфикс -ин губи се у неким именицама и у ст.: чубање, чубан.	Суфикс -ин чува се у ст.: чубанин.
ном. ст. вече (ср. р.) ген. ст. вечери (ж.)	ИХ: ном. ст. вече ген. ст. вечера / ном. ст. већер, ген. ст. вечери	М, Тр: ном. ст. вече, ген. ст. вечера
пл. јаја — јајца	П-Др: јаја	М, Тр: јаја — јајцева
вок. ст.: Јубица	ИХ: вок. ст. Јубице / Милица; П-Др: Станица; Н-Б: Милица	вок. ст. Милица

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
У ген. пл. именица <i>a</i> -основе врло је обичан и чест наставак <i>-и</i> .	ИХ: Ген. пл. именица <i>a</i> -основе има готово до-следно наставак <i>-а</i> . П-Др, Н-Б: Није забележен наст. <i>-и</i> у ген. пл. именица <i>a</i> -основе.	М, Тр: Чест је нас. <i>-и</i> у ген. пл. именица <i>a</i> -основе. Кол: У ген. пл. именица <i>a</i> -основе недоследно се шири нас <i>-и</i> .
<i>нâћве</i>	ИХ: <i>нâћи</i> , <i>нâћима</i> П-Др: <i>нâћи/нâћве</i>	М: <i>нâћве</i> ; Тр: <i>нâћве</i>
инстр. сг. <i>са мâсии</i> , <i>с крви</i>	ИХ: <i>сâ крви (крвљу)</i> ; Н-Б: <i>крви — крвљу</i> ;	М: <i>мâшком</i> = <i>глâђу</i> ; Кол: <i>са цеви — з глâђу — нôдком</i> ; Тр: <i>мâсии</i> = <i>мâшћу</i> = <i>мâшком</i>
дат. сг.: <i>мёне, шёбе, сёбе</i>	ИХ: <i>мёни, шёбни, сёбни</i> , (према Ц. Г. и: <i>мёне, шёбе, сёбе</i>); П-Др: <i>мёне, шёбе, сёбе</i> ; Н-Б: <i>мёне — мёне</i>	М: <i>мёни, шёбни</i> (спорадично: <i>мёне, шёббе</i>); Кол: а) <i>мёни, сёбни</i> , б) <i>мёне</i> ; Тр: <i>мёни, шёбни</i>
енкл. дат. <i>ви (да ви кâжем)</i> , или <i>нам</i>	ИХ: енкл. дат. <i>ви</i> , или <i>нам</i> ; П-Др: <i>сîрёмила сам ви ужину, или нам</i> ; Н-Б: енкл. дат. <i>ни, ви</i>	Тр: енкл. дат. <i>нам, вам</i>
<i>шебом, сёбом</i>	П-Др: <i>мином — сâ мином, шебом — за шебом</i>	М, Тр: <i>шебом (шебом) собом (сёбом)</i> Кол: постоје облици инстр. сг. типа: <i>зâ шебом</i> .
<i>јðвањдân, — кðмијински (рâкиски)</i>	П-Др: <i>иза Никоља-днë, — кðмијискîй, рâкиский</i>	М, Тр: <i>јðвањдân — армâнски</i> ; Кол: <i>Лûчињдân, — ајс-штрîнски — шумадîског</i>
<i>вîшиљи</i>	ИХ: забележено је: <i>вîшиљи</i>	М, Тр: <i>вîшиљи</i> ; Кол: <i>височчи!и/вîшили</i>
<i>њён = њёни (њёзин)</i>	ИХ: <i>њёзин (њён)</i> ; П-Др: <i>њёзин</i>	М, Тр: <i>њён и љёзин</i> ; Кол: <i>њёзин</i>

городильски	источнохерцеговачки	североист. млађи и. ш.
њин	ИХ: љихов/њијов; П: љијов, Др: љин/њин	М: љијов, љије, љијеј и љин; Кол: љин; Тр: љијов и љеј
ваки, каки, шаки	ИХ: какав/шакав/онакав; П-Др: ваки, каки, шаки	какај/каки
чештири, —једанес, шесет	ИХ: чештири, —једанес — шесет;	чештири, —једанес, —шесет
1. л. сг. през.: мдгу (ретко: мдженем)	ИХ: мдгу (мдженем, мдрен); Н-Б: мдгу	М, Тр: мдгу = мдженем = = мдрен; Кол: мдженем
чувајј	П-Др: јпштажј/јаштажј	М: јграјј/јграје Тр: јграјј се Кол: -ају (Дивци: -ају/ -аје)
јумиј, разјумиј (их разумуј)		разјумј
јрдећ, наилазе	ИХ: ндсју; Н-Б: ддносј (каткад)	М: ндсју (ндсе), дху; Тр: бде (мдлу), дху, Кол: ндсје/ћумуј
Имперфекат у процесу губљења; сачуван само код најфrekventнијих глагола.	Имперфекат у живој употреби.	Имперфекат се скоро потпуно изгубио.
1. л. пл. аор: дадосмо	ИХ: оштјесмо; П-Др: одосмо; Н-Б: дасмо	ձдошимо/ձբիօսմօ
ծիկ իս, ուկի իս (սուլիե, օւլիե)	ИХ: ծօհե; П-Др: նիս и сл.	ծօհե и сл.
սն, сдај	ИХ: յբնս; П-Др: սն;	М, Тр: նայ, ունի սե;

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи н. ш.
йдзвајӣ, — джевењен (чешће: жењен), сашивена, саљевено	ИХ: јдзвајӣ (јдзвајӣ), — навијен (сајнија); П-Др: юдзайӣ, — сајен/ јадзин	М: њазвајӣ = бдјан, лом- љен (склнйш); Тр: добијен = дбийш, са- кривен; Кол: йзашкан/јскойдша, джењенӣ, — йокриевна
Гл. прилог садашњи при- лично је редак.	ИХ: Глаголски прилог садашњи је „обичан“.	М, Тр: У употреби је гл. прилог садашњи. Кол: Об- лици гл. прилога садаш- њег „могу се покатито срести“.
Нема гл. прилога прош- лог.	Нема гл. прилога прошлог (сачуван само у изр.: јамо њему рекав(ши) — П-Др, анамо љему рѣкавши—ИХ)	Нема гл. прилога прош- лог. Само је у Тр забе- лежено: сийавши.
изићи = изаћи	П-Др: изишиј/јзишиј	М, Тр: изаћи = изићи; Кол: изићи (много ређе: д'изаћем)
навезене/донёшен	П-Др: везен/јренёшен	М, Тр: извёжене, донё- шен и сл.
ићи, вући и сл.	П-Др: довуку, јеку	вући/јући
сијећиће (1х увучи)	ИХ: исијечи	М: вући; Тр: ићиће
ләгнү = сёдү	ИХ: срётём/срётинди	М: ләгнү, сёднү (не ўречү); Кол: сёднү (уречү); Тр: ләгнү, сёднү
сийасићи	ИХ: сијасићи	М: сијасти = сијасићи; Тр: сијасти;
шкем, шку	ИХ: шкайем/чём/шкэм; П-Др: чём, чӯ; Пъ: шкем, шкемш	М: шкэм; Тр: шкә (чём); Кол: изач්, изачү
шишће	ИХ: шишће/шишћи	М, Тр: шкә = шишће = шишћи; Кол: запишћем/шишћи

горобиљски	источнохерцеговачки	североист. млађи и. ш.
дам (дадем), знам (згадем)	П-Др: знђју (згадју)	дам = дадем, знам = згадем
иљешаћ, јфишћ		иљешће, јфишће
кфишћен	П-Др: крићен/кришћен	М: зайдушћен, крићено = кфишћен, Кол: дјрошићена, Тр: крићен
вдлјим	ИХ: забележено и: вдљу П-Др: вдлјим (вдљу)	М, Тр: вдлјим = вдлјем; Кол: вдлјим
инф.: бјёжайи, императ.: бјёжи итд.	П-Др: бјёжайи, императ.: бјёжи	М: бјёжайи = бёгайи; Кол: бјёжайи (бёгди), Тр: бјёжайи (бјёжайи, бјёжайи) = бёгайи (бјёгайи)
ћујташи (шүхети)	П-Др: шүхети, шүйтим	ћујташи
блдем (блднём)	ИХ: бјудем (у Борчу и блднём/блдем); П-Др: блдем/блднём	М: бјуде = бјудне = блдне = блде = блне; Кол: бјуде/блдне/блде Тр: бјуде
заграђујем, дјарују = да- ријају	ИХ: наређују/изискива Н-Б: њоднавам	М: дочекујем = изгрा- ђијам се; Тр: зајицујем, заграђују, дјарују

IV. КОМЕНТАР ТАБЕЛА

486. Приложене табеле показују однос горобиљског говора према источнохерцеговачким, с једне стране, и североисточним млађим новоштокавским говорима, с друге стране.

487. Једне говорне особине повезују горобиљски говор са источнохерцеговачким, друге са североисточним млађим новоштокавским говорима. Известан је број особина заједнички за све ове говоре.

488. Из табела се, као најрелевантније, могу извући ове особине.

A) Прозодијске особине

а) *Горобиљски говор*:

- 1) Постоји скраћивање Даничићевих неакцентованих дужина у извесном броју категорија, али мањем него у североисточним млађим новоштокавским говорима.
- 2) а) Јавља се дужина у гл. типа: *вӯчēм*.
б) Код гл. чија се презентска основа завршава на *је* постоји однос *чӯём* : *кրӯјем*.
- 3) Постоје дужине типа: *бâрâma*, — *кâ.ъâv*, *hêmâc[â]*; али је *гîнуши*, *лîйсаши*, *йûшиши* и сл.
- 4) Дуљење вокала пред сонантима постоји у већем броју категорија него код Вука и Даничића и осталим источнохерцеговачким говорима, али у мањем него у североисточним млађим новоштокавским говорима.
- 5) Недоследно је дуљење типа: *здрâвъе*, *jâрца* (*сîрânka*).
- 6) Недоследно је дуљење типа: *гвôжđe* (*гвôжđe*), — *йрðићe*, али је оно заступљеније него у источнохерцеговачким говорима.
- 7) Нема скраћивања дугог вокалног *p*.
- 8) Код заменица постоји однос: *менë* — *кôд менë* — *йôред менë*.
- 9) Постоји преношење типа: *o(д)* *двá брашна* *ћëца*.
- 10) Именице типа *йâń* имају множину углавном као код Даничића.
- 11) Ном. пл. именице *вијéнац* гласи: *вîјéнци*.
- 12) Ген. пл. именице *на́род* гласи: *на́рода*.
- 13) Лок. сг.: *на́ сијéну*.
- 14) Јавља се метатонијски акц.: *на́ врâтиа*.
- 15) Ген. пл. т.: *ка́рлица*.
- 16) Придевски акценат: *нôв* — *нôва* — *нôво*.
- 17) Придеви са силазним акц. добијају у овом говору врло често кратки узлазни акц. у одређеном придевском виду (*йûтиă*, *лâднâ*, *мëкъ*, *йôсни*).
- 18) Инфинитивни акценат *дôhi* и сл.
- 19) У акц. гл. прид. радног нема разлике између м. р. и сп. р. сг., с једне, и ж. р. сг., с друге стране (*йôчëя*).
- 20) Ове разлике нема ни у гл. прид. трпном (*йôчëтиа*).
- 21) Акц. гл. придева трпног типа: *вéзен*, *-a*, *-o*.
- 22) Акц. презента: а) *комíмо*; б) *скýшайjû*; в) *шрëсëмо*; г) *йрòвëйrim*.

б) Источнохерцеговачки говори:

- 1) Нема позиционих скраћивања Даничићевих неакцентованих дужина.
- 2) Кратки су наставци у категоријама т.: а) *ірёсем*; б) *кјем*.
- 3) Дужине т. *крушкама*, — *граа*, *гриваси*, — *венуши*, *гиздани*, *бушни*, али се оне не јављају доследно у свим говорима (у Ортијешу их, на пример, нема уопште).
- 4) Дуљење пред сонантима није захватило тако велики број категорија као у горобиљском говору.
- 5) Недоследно дуљење типа: *здрааље* = *здрааље*.
- 6) Недоследно дуљење типа: *грожђе* = *грожђе*.
- 7) Нема скраћивања дугог вокалног *р*. Само је у О: *црква* (*црква*).
- 8) Акц. односи:
  - а) *мэнс* — *ձօ менс* — *йօред менс* (Пљ);
  - б) *мэне* — *ձօ мене* — *йսиред мене* (П-Др);
  - в) *мэне* — *հա мене* — *исирէд мене* (О).
- 9) Постоји преношење акц. типа: *дваէс күћа*.
- 10) Множински акц. *стାнови*, али он није доследан у свим говорима.
- 11) Ном. пл. *лାңци* и сл.
- 12) Ген. пл. именице *народ* гласи: а) *наրодā* — Н-Б; *наրодā* — сви остали говори.
- 13) Лок. синг. у *мэсу* = *յ мэсу* (П-Др, О).
- 14) Метатонијски акц.: *ձա վրան*.
- 15) Ген. пл. типа: а) *вárñicā* (Н-Б); б) *вárñicā* (остали говори).
- 16) Придевски акц. *հօв* — *հօվա* — *հծօվ*.
- 17) Нема експанзије акц. типа *մէկ*.
- 18) Инфинитивни акц.: а) *ձօի* (Пљ, П-Др); б) *ձօի* (О, П-Др).
- 19) Акц.: *յրօճալա*, *-օ*.
- 20) Акц.: *յծչե՛տա*, *-օ*.
- 21) Акц. г.л. прид. триног т. *ірёсен*, *іресена*, *-օ*. У П-Др још и: *зәмсіпен*, *-а*, *-օ*.
- 22) През. акц.: а) *котамо/котамо*; б) *йашай* (Н-Б, П-Др; у П-Др ређе *йашай*); в) *жисвимо* = *жисвимо*; г) *ձավրիմ* (О), *ձավրիմ* (остали).
- в) *Североисточни говори*:
- 1) Скраћују Даничићеве неакцентоване дужине у извесном (већем него у Горобиљу) броју категорија.

- 2) Дуг је наставак у категоријама типа: а) *шрёсём*, б) *чүјём* и сл.
- 3) Одсуство у већини говора дужина у категоријама типа: *кү-
ћама* — *гэрәв*, *күйиңасىй*, — *вёнүши*, *слүшәши*, *мислиши*.
- 4) Јавља се дуљење пред сонантима у читавом низу категорија, већем него у Горобиљу.
- 5) Заступљено је дуљење типа: *Түрци*.
- 6) Заступљено је дуљење типа: *грёжче*.
- 7) Не скраћују дуго вокално *r*.
- 8) Однос *мәнә* — *көд мене* (на западном рубу: *мәне* — *көд мене*).
- 9) Одсуство преношења акцента типа: *дваес күћә*.
- 10) У множини именица т. *сүрүп* владају више-мање Даничићеве прилике.
- 11) Ном. пл. *вёнци*. Једино је у Тр: *вэнци*.
- 12) Ген. пл. *нарбда*.
- 13) Лок. сг. у *мәсу*.
- 14) У већини говора одсуство метатонијског акц. *на врәша*. Тај се акц. јавља у Тр, а у Војводини је везан за архаичне облике инстр. и лок. пл. (*на једнýм врәши*).
- 15) Ген. пл. *вárница*.
- 16) Придевски акц. *нðв*, *-а*, *-о*.
- 17) Експанзија акцента типа: *блàгà* и сл.
- 18) Инфинитивни акц. *дбήи* и сл. У Кол спорадично *йрëхи*.
- 19) Акц. *йрðдàла*, *-о*.
- 20) Акц. *йöчéйта*, *-о*.
- 21) Гл. прид. трпни типа *шрёсен*, *-а*, *-о*.
- 22) Презентски акц.: а) *койáмо*; б) *ийтäју*; в) *жéвимо*; г) *завíрим*.

489. Ако се упореде прозодијске особине горобиљског говора са прозодијским особинама ових двеју група (источнохерцеговачком и североисточном), видеће се:

а) да се горобиљски говор потпуно слаже с источнохерцеговачким говорима у особинама наведеним под бр. 9, 14, 19, 20 (укупно 4); делимично се с њима слаже у особинама под 26, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 15, 18, 22а, 22г (укупно 11); потпуно се разилази у особинама под бр. 1, 2а, 4, 10, 11, 13, 16, 17, 21, 22б, 22в (укупно 11);

б) да се горобиљски говор са североисточним говорима потпуно слаже у особинама под 2а, 7, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22а, 22б, 22в (укупно 15); да се с њима делимично слаже у особинама 1, 2б, 3, 4, 5, 6, 8, 11 (укупно 8), а потпуно разилази у особинама под 9, 14, 22г (укупно 3);

- в) да се у 2 од 4 особине у којима се гор. говор потпуно слаже са источнохерцеговачким говорима горобиљски говор са североисточним говорима разликује потпуно (9, 14).
- г) да се у 2 од 4 особине у којима се гор. говор са источнохерц. слаже потпуно и са североисточним слаже потпуно (19, 20);
- д) да се у 1 од 11 особина у којима се делимично слаже с источнохерцеговачким горобиљски говор потпуно разликује од североисточних (22г);
- ђ) да се у 5 од 11 особина у којима се гор. говор делимично слаже с источнохерц. са североисточним слаже потпуно (7, 12, 15, 18, 22а);
- е) да се у 5 од 11 особина у којима се гор. говор делимично слаже са источнохерц. и са североисточним делимично слаже (2б, 3, 5, 6, 8);
- ж) да се у 9 од 11 особина у којима се горобиљски и источнохерц. разликују потпуно, горобиљски и североисточни слажу потпуно (2а, 10, 13, 16, 17, 21, 22а, 22б, 22в);
- з) да се у 2 од 11 особина у којима се горобиљски и источнохерц. разликују потпуно гор. и североисточни слажу делимично (1, 11);
- и) да се ни у једној од 11 особина у којима се гор. и источнохерц. разилазе потпуно горобиљски и североисточни не разилазе потпуно.

490. Б) Фонејске особине

а) Горобиљски говор:

- 1) Ијекавска замена јата.
- 2) *ār̥b-* > *āre-* (сасвим ретко *āri-*); нема замене *āri-* са *āre-* (врло ретки примери су, очито, иновације).
- 3) Дат.-лок. сг. *mène*, *āt̥be*, *cèbe*.
- 4) У наставцима придевско-заменичке промене старије генерације имају *-ije*, млађе *-i-*.
- 5) *vòljeñi*; — *vìjela*.
- 6) *gnijézdo* (*гњéздо*).
- 7) *ćékipa* (ретко *cíkipa*).
- 8) *đe*.
- 9) *lán̥i*.
- 10) Консонант *x* се или потпуно изгубио или је у различитим позицијама замењен другим гласовима.
- 11) 1. л. сг. аор. *rádik* и сл.
- 12) Сугласник *φ* најчешће је замењен сугласником *v* или се напоредо употребљавају ликови са *v* и *φ*.
- 13) *mòžgesi*, *mòžge*.
- 14) **stj* (и с.т.) > *sti*.

15) Ново јотовање је нешто ширих размера него у стандардном језику. Исп.: *йăсї*, *к жл *, *йзуш *, *йр сак*.

16) Најновије јотовање захватило је гласове: *л, н;  * (готово доследно), *д; с, з; ւ* (готово доследно) и *й, б, м, в* (недоследно).

17) *-с * > *-с.*

18) *зн ши* (*зн д ши*).

19) *-в -* > *-ъ-*: * ст ла м *, * ба л ам * (али: *к д в ла ча*).

20) *й дн * (ређе), *й н * (чешће), *с д *.

21) *бр з*

б) *Источнохерцеговачки говори:*

1) Ијекавски говори.

2) Није констатована замена * р *- са * ри-* и * ри-* са * ре-*.

3) Дат.-лок. сг.: *мен *, *шеб *, *себ * — црногорски говори; *мени*, *шеби*, *себи* (према Ц. Г. и *мен *, *шеб *, *себ *) — источна Херцеговина.

4) У придевско-заменичкој промени готово је доследно *-ије*.

5) *вол ши*; — *виђела* (ретко *волила*) — ИХ.

6) *гњијездо* — Н-Б.

7) *с кира* — П-Др.

8) *Ђе.*

9) *л ни* — П-Др.

10) Губи се глас *х* у црногорским говорима и у ИХ код православаца. Муслимани у ист. Херцеговини чувају овај глас.

11) 1. л. сг. аор. *р дик* и сл.

12) Глас *ф* најчешће се замењује гласом *в*. Муслимани у ист. Херцеговини га добро чувају.

13) Постоји и лик *м рем*, *м ре* (< *моћи*).

14) **st j* (и сл.) > *ши *.

15) Ново јотовање је нешто ширих размера него у стандардном језику. Исп. *с йш *, *сајан*, *й сї*, *йас лук* — пр. из П-Др.

16) Најновије јотовање захватило је гласове: *л, н;  *, *д; с, з; ւ* (готово доследно); *й, б, м, в* (недоследно).

17) *-с * > *-с.*

18) *зн ј * (*зн д *) — П-Др.

19) *й д рав ам* — П-Др; *з ба ла ши* — Н-Б; ИХ: врло ретко *в  > л.*

20) *й р н ем* — П-Др; *й н /с д * — ИХ.

21) *бр з* (*йр зд н*) — Н-Б.

в) *Североисточни говори:*

- 1) Екавски говори. Само је у Тр слободна мешавина екавизма и ијекавизма.
- 2) Честа је замена *йрѣ-* са *йри-* и *йри-* са *йре-*.
- 3) Дат.-лок. сг. *мѣни*, *шѣби* (само у М и Кол ређе: *мѣнѣ*, *шѣбѣ*).
- 4) Наставци меке промене у придајско-заменичкој промени.
- 5) *вїдеши/вїдиши*; — *вѡлела/сёдила*.
- 6) *гњéздо* — Тр; *гњéздо* = *гњíздо* — остали говори.
- 7) *сїкира* = *сїкера*.
- 8) *ди* (*де*); — у Тр *ћe*.
- 9) *лане/лани*.
- 10) Губи се глас *x*.
- 11) 1. л. сг. аор. *дбђо*.
- 12) У већини слушајева место *ф* долази *в*.
- 13) Постоји и лик *мđрë*.
- 14) **stj* (и сл.) > *ши*.
- 15) Ново јотовање као у стандардном језику.
- 16) Најновије јотовање јавља се спорадично у М и Кол. У Тр се јотује *л*, *н*; *д*, *т* (али *т* недоследно), а не јотују се: *з*, *с*; *у*; *б*, *в*, *м*, *й*.
- 17) *лїстї/једанїс*.
- 18) *знâши/нáдеш*.
- 19) *-вљ-/љ-*.
- 20) *йїдне*.
- 21) *брëз* (*йрëз*).

491. Ако, занемарујући при том маргиналне особине, упоредимо горобиљски говор с источнохерцеговачким говорима, с једне стране, и североисточним млађим новоштокавским говорима, с друге стране, видећемо:

а) Да се горобиљски говор потпуно слаже с источнохерцеговачким говорима у фонетским особинама наведеним под бр. 1, 2, 5, 7, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 20 (укупно 13). Делимично се с њима слаже у особинама под 3 (с црногорским потпуно), 4 (старије генерације потпуно), 6, 10 (с говором православног становништва потпуно), 12 (с говором православног становништва потпуно), 19, 21 (укупно 7). Потпуно се разликује од њих у особини бр. 13 (укупно 1).

б) Да се горобиљски говор са североисточним говорима потпуно слаже у особинама под бр. 10, 12, 14 (укупно 3). Делимично се с њима слаже у особинама под: 9, 16, 17, 19, 20, 21 (укупно 6). Са овима се

горобиљски говор потпуно разилази у особинама 1 (изузимајући Тр), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (изузимајући Тр), 11, 13, 15, 18 (укупно 12).

в) Да се у 1 од 13 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу потпуно и гор. и североист. слажу потпуно (14).

г) Да се у 4 од 13 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу потпуно, гор. и североист. слажу делимично (9, 16, 17, 20).

д) Да се у 8 од 13 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу потпуно, гор. и североист. разилазе потпуно (1, 2, 5, 7, 8, 11, 15, 18).

ђ) Да се у 2 од укупно 7 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу делимично, гор. и североисточни слажу потпуно (10, 12).

е) Да се у 2 од 7 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу делимично и гор. и североист. слажу делимично (19, 21).

ж) Да се у 3 од 7 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу делимично, гор. и североисточни говори разликују потпуно (3, 4, 6).

з) Да се у 1 особини у којој се гор. и источнохерц. разликују потпуно и гор. и североист. разликују потпуно (13).

492. В) Морфолошке особине

а) Горобиљски говор:

- 1) *Бóжо*, ген. сг. *Бóжса*; адј. *Бóжсёв*.
- 2) *Вок.* сг. *Љубиџа!* и сл.
- 3) Дат. сг. *мèне*, *шёбе*, *сёбе*.
- 4) Енкл. дат. *ви*, али *нам*.
- 5) Инстр. синг.: *шёббм*, *сёббм* итд.
- 6) Компар. *вїшиль*.
- 7) Присвојна зам. *њин*.
- 8) 1. л. сг. през. *мòгу* (врло ретко: *мòжсан*).
- 9) 3. л. пл. през. *чўвајў*.
- 10) Имперфекат у процесу губљења.
- 11) 1. л. пл. аор. *дàдосмо* и сл.
- 12) а) *йёчў* и сл., б) *сијéцишe* и сл.
- 13) *лёгнў* = *сёдў*.
- 14) *сїасиин*.
- 15) *шкём*, *шкў*.
- 16) *кўшишён*.
- 17) *бјёжсайи*, *бјёжси* итд.
- 18) *ћу́шайи* (*шу́ћеши*).

6) Источнохерцеговачки говори:

- 1) *Jōvo — Jōva — Jōvu*; адј. *Jōvov* (у ИХ још и, ређе, *Jōvo — Jōvē — Jōvu*).
- 2) Вок. сг. *Cīđnica, Mīliča* (у ИХ још и *Љубице!*).
- 3) Дат. сг.: *мене, тѣбе, себе* — црногорски говори; *мени, тѣби, себи* (према Ц. Г. и *мене, тѣбе, себе*) — ИХ.
- 4) Енкл. дат. *ви* (у ИХ и *вам*), али *нам* — ИХ, П-Др; *ни, ви* — Н-Б.
- 5) Инстр. синг.: *сâ мном, тобом* — зâ *тобом* (П-Др).
- 6) Компарат. *вїшиљи* (ИХ).
- 7) *њихов/њијов* (ИХ); *њиов* (П), *њин/њин* (Др).
- 8) 1. л. сг. през. *мдгу* (у ИХ и: *мджем, мдрим*).
- 9) 3. л. пл. през. *тиштажју/тиштажју* (П-Др).
- 10) Имперфекат у живој употреби.
- 11) 1. л. пл. аор. *оишћосмо* и сл.
- 12) а) *довуку, теку* (П-Др); б) *исићчи* (ИХ).
- 13) *срѣтѣм/срѣтнѣм* (ИХ).
- 14) *сїасиши* (ИХ).
- 15) *шкадјем/чѣм/шкадам* (ИХ); *чѣм, чѣ* (П-Др); *шкем, шкем* (Пљ).
- 16) *кришћен/кришћен* (П-Др).
- 17) *бјежсаши, бјежси* (П-Др).
- 18) *шутеши, шутам* (П-Др).

в) Североисточни говори:

- 1) *Бóжка — Бóжсé* (М; у Бадовинцима чешће: *Бóжко — Бóжсé*, ређе: *Аїца — Аїсé*); *Дráго — Дráгсé, Драгын* (Тр); *Сíма — Сíмсé* (спорадично *Јéфио — Јéфиа*) (Кол).
- 2) Вок. сг. *Mîliča*.
- 3) Дат. сг. *мени, тѣби, себи* (спорадично: *мнене, тѣбене, себене* — М, Кол).
- 4) Енкл. дат. *нам, вам*.
- 5) Инстр. синг.: *тобом (тебом), собом (себом)*.
- 6) *вїшиљи* (У Кол: *височиљи/вїшиљи*).
- 7) *њиов, љив, љивој и љин* (М); *њиов и љев* (Тр); *њин* (Кол).
- 8) 1. л. сг. през.: *мдгу = мджем = мдрим* (М, Тр); *мджем* (Кол).
- 9) *ибрајју/ибраје* (М); *ибрајју се* (Тр); *-ају (-аје)* (Кол).
- 10) Имперфекат се скоро потпуно изгубио.
- 11) 1. л. пл. аор. *одоишмо/дођосмо*.

- 12) а) *вұчұ/шұнқұ*; б) *вұчи* (М), *шөңшіе* (Тр).
- 13) *ләгнұ* (*үречұ*).
- 14) *сүасіи* (Тр); *сүасіи* = *сүасиіи* (М).
- 15) *шкам* (М); *шкә* (*чәм*) (Тр); *ңзачә*, *ңзачұ* (Кол).
- 16) *зайушіен/крайшіен* = *крайшіне* (М); *крайшіен* (Тр); *дірошишена* (Кол).
- 17) *бәжсаиіи/бәгсаиіи*.
- 18) *хұйшайи*.

493. а) Горобиљски се говор потпуно слаже с источнохерцеговачким говорима у особинама наведеним под бр. 1 (занемарујући спорадично IX *Јово* — *Јовѣ*), 2 (занемарујући IX *Љубице*), 4 (изузимајући Н-Б *ни*), 5, 6, 8 (занемарујући спорадично IX *мәрем*), 9, 11, 13, 14, 17 (укупно 11). Делимично се с њима слаже у особинама под бр. 3, 7, 10, 15 (са Пљ се потпуно слаже, с осталима потпуно разликује), 16, 18 (укупно 6). Потпуно се разликује од њих у особинама под 12а и 12б (укупно 2).

б) Са североисточним млађим новоштокавским говорима слаже се горобиљски говор потпуно у особинама под бр. 2, 6 (занемарујући Кол *височи*), 13 (укупно 3). Делимично се с њима слаже у особинама: 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12а, 12б, 14, 16, 17, 18 (укупно 12). Потпуно се разликује од њих у особинама под 1, 3, 4, 15 (укупно 4).

в) У 3 од укупно 11 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу потпуно и гор. и североисточни се слажу потпуно (2, 6, 13).

г) У 6 од 11 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу потпуно, гор. и североист. слажу делимично (5, 8, 9, 11, 14, 17).

д) У 2 од 11 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу потпуно, гор. и североист. разилазе се потпуно (1, 4), наравно само ако се занемари спорадично Кол *Јефтио* — *Јефтиа* и спорадично *мәнә* (М, Кол).

ђ) Ни у једној од 6 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу делимично не слажу се гор. и североист. потпуно.

е) У 4 од 6 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу делимично и горобиљски и североисточни се слажу делимично (7, 10, 16, 18).

ж) У 2 од 6 особина у којима се гор. и источнохерц. слажу делимично, гор. и североист. се разликују потпуно (3, 15).

з) Ни у једној од 2 особине у којима се гор. и источнохерц. разликују потпуно не разликују се гор. и североисточни потпуно.

и) У обе особине у којима се гор. и источнохерц. разликују потпуно гор. и североист. се слажу делимично (12а, 12б).

494. На основу оваквог поређења најкарактеристичнијих прозодијских, фонетских и морфолошких особина горобиљског говора са одговарајућим особинама источнохерцеговачких говора, с једне стране, и североисточних млађих новоштокавских говора, с друге стране, долазимо до следећих резултата:

а) Горобиљски се говор потпуно слаже са источнохерцеговачким говорима у 4 прозодијске особине, 13 фонетских и 11 морфолошких (укупно 28). Са североисточним се потпуно слаже у 15 прозодијских, 3 фонетске и 3 морфолошке особине (укупно 21).

б) Делимично се слаже с источнохерцеговачким у 11 прозодијских, 7 фонетских и 6 морфолошких особина (укупно 24), а са североисточним у 8 прозодијских, 6 фонетских и 12 морфолошких особина (укупно 26).

в) Потпуно се разликује од источнохерцеговачких говора у 11 прозодијских, 1 фонетској и 2 морфолошке особине (укупно 14), а од североисточних у 3 прозодијске, 12 фонетских и 4 морфолошке особине (укупно 19).

г) Горобиљски се говор и од источнохерцеговачких и од североисточних млађих новоштокавских говора потпуно разликује само у једној (и то фонетској) особини. То је незаступљеност промене *же > ре* у презн. гл. *моћи* у горобиљском говору и заступљеност ове промене и у источнохерцеговачким и у североисточним говорима. Судећи, међутим, по једном писму из 1908. год. и у Горобиљу су се раније употребљавали облици типа: *мореш*, *море* и сл.

495. Разуме се да циљ ових упоређивања није био само то да се покаже да је горобиљски говор прелазан од источнохерцеговачких ка североисточним млађим новоштокавским говорима. То се могло закључити и на основу географског положаја и историје становништва. Главни циљ ових упоређивања био је да се покаже како је, тј. *којим* је *особинама* горобиљски говор прелазан између поменуте две групе четвороакценатских млађих новоштокавских говора.

На помена. Горобиљску фонетику и морфологију нисам уређивао с војвођанским говорима јер их познате њихове специфичности повезују са говорима који нису млађи новоштокавски, што би — у крајњој консеквенцији могло значити да би и горобиљски говор онда требало упоређивати и са тим другим говорима, а то није циљ овога рада.

ТЕКСТОВИ

Кат сам био ѡсам годинाह, кат сам трёбоб да пойем у школу, ѡндай је био рат, заратила Аустро-Угарска са нашом Србијом. И ѡндай сви су ѡхерани, школе су остале прањне, брез учитеља. И ѡндай кад сам ја трёбоб да пойем у школу, нёма ко д' учай ѡаке, и таќо сам изосто је свом школовању. Како е кой долазио таќо е наас учио, али је све то кратко било. Јес, за три године, кратко. Постоји је Шваба био три године у Србији. Од тадай панти, тај мјој доживљај. Кад је Шваба јашоб, ми смо послен ступили на рад, радили добро, гости јшли, и боси јшли, кат сам у школу јашоб, ја сам нёсио опанке љиспријечане опутом одоздоб. Колико сам то волио што е љиспријечано — гледам како шарп снijег, како шарп снijег, таќо сам волио. А шта сад, и како е сад, како се облаче ѡеца!

И ѡндай смо почели радити, дтац нам је јако строг био и опасан и нагодио нас на све. И гости и боси смо јшли и радили смо да дамац ёто нёшто смо и нашоб ѡеци скућили и осталамо је њима нёшта да јмају.

Ја сам за време рата чуво говеда. Ко дијете сам чуво и бјежеко сам од Шваба з говедима у Милићево село, звено мјесто Мекоте — то су јаке шуме и туј смо се склањали и кријали се да нам Шваба не покупи стоку. Али је добра купио и ћерб, али смо нёшта и чували, сакривали, брањили. Свеље је био у рату. За Свеља нёшта нисмо знали. Он отишо у рат као прва позив, он је био, мислим, око осамнаеста му година била. И он је отишо тамо, тамо ратовоб, био на Солуну, на солунском фронту. За њега нисмо нёшта знали пе-шес година да ли је жив. Бедо је био кмет у општини, био кмет, јес, он је био кмет, кметовоб он и ѡндай је као кмет јављао кад ѡе Швабе да дођу да купе стоку, он је долазио из општине и цељоме нашем свијланичком крају, комшијлуку јавља да скривамо стоку.

Милован је био је служби кот Самича Шаптовића. Милован је служио стапно од ѡетињства, стапно служио и нјикад нје био кот куће. Служио кот Самича, он чуво Самичова говеда, ја и Милька (наша сестра) чувамо наша говеда. И ми пуштимо ... он пушти ... он изударе наас и љашере наас из наше љиве, а пушти Самичова говеда те напаса је нашоб љиви, он наас изударе и љашере нас из наше љиве и угна Самичова говеда.

... Јёсте, био се он оженио. Не, за време Швабе се он није био оженио, после је он, кад је завршетак Швабе, онда је он. Само је била Станица за време Швабе и мајка мјоја, и ја, и Милован, и Милька, а Свеље у рату ... И Јованка, јёсте и Јованка и јадни Радован. Па Радован умрије у четрнестој години, умрије у четрнестој години за време Швабе од тифуса. Ондај завладао био тифус, шарлак и шта ти ја знам. И послен, наш је отац послен таکо држо, престави, видио рачуна, пазио на село, брањио од Швабе и таکо оставио добар јтисак, стварно е добар јтисак оставио код народа. Он је био пријнат далеко. Он само јави и ми клис-нено у Мекоте, званично, Милићево село, тамо ондеш шуме, знаш, тамо од Крстодњића, па ондом долином навише, тоби су звание Мекоте. Ту је и курјакова онда било. И ми послен радили, изаша Шваба, доша Свеље, оженио се Милован, Милован се оженио и отишо јопет у Ариље да вези с фијакерима, онда није било аута, него видиши коњи и фијакери. Видио Ариље — Пожега код Стране Зечевића. Страна отвори кафана и јзме Милована за келера, прекине с коњима и Милован је научио код Стране: кубар и келер и све је могоће било. И послен он, Миленка је била бидеје, рађала ѡену, и мучили смо се богме, мучили су се, ја се нисам није мучио, био сам млад, мени је и додавато као ѡетету све, а они су богами ... тата је био дпасан. Тата није даво њима љеба да једу, а Милован с коњима вуда пролазаше и све Божку и онеме Срећику остави љеб код Јеленке, Јеленка да кријуши Миленки, Миленка рани ѡену. Тоби је, Мире, дпасно што после младији не зна шта је се жртвово родитељ за своју ѡену. Али, родитељ је дужан, а ѡенца нису — таکо се каже. Али, стварно је таکо било. И добра сам ја, и преко мени је добра слатко, али ја нисам издавају код дца и мајке, ако су они мени волјели.

Кад је завршен рат, ја сам јимо око петнестину година, таکо ... петнест-шестнаеста година била. Све сам ја до двадес година, чуво говеда, ја сам чуво говеда и од говеди отишо је вејску, нико други није ишо. Тоби је ондај таکо било. Ондај су се говеда испуштале изутра и напасеш, додераш, затвориш око подне и јопе јече пешташ. Нема ко сад: раниши до подне; посес подне или пуштиши или не пуштиши.

Тридесет сам отишо је вејску, тријес првени сам изаша ... Осамнест мјесеци. Кад сам доша из вејске, ондај сам се оженио, кад је краљ погинео. Тридесет четврт године он је погинео, ја сам се ондај оженио кријуши, није никако весеље било. Отишо ја те је виђо и повео, укроје је дзгот.

Ми, пошто смо се подијелили од Свеља, ми смо тоби учјили, јер није могло веће, требало радне снаге. И кај сам довој Стоју и кад је требало да се вејчамо, ми смо се сели у фијакер, отишли је цркву да се вејчамо, али кријуши — нико не зна да ли је она млада и ја ... то било забрањено весеље ондај, краљ погинео ... Ондај, кад је краљ погинео, за тиг седам дана. Седам дана ... трајала је дуже жалос, али седам је дана, знаш, кај сам се ја вејчам. Ја довој е, знаш, посес седми дан отишо на вејчаше. То се није држало ко данас — меш годину дана бити невејчан, пошто рдји дијете може свадба, ја.

И ја сам после служио војску, дошо, оженио се, краљ погинео, после е гужва била, па е после заратило и ја сам отишо на рат.

Свёле је пио и није шићо да ради, а трошио младого. Јубивое је отишо на веџбу пред рат, чётресте. Чётресте године, а чётрести прве се заратило. Чётрести прве ѡарио Немац, бомбардово Београд, а Јубивое позвават на веџбу и тамо е аперисан од слјепог цријева и био у Јубљани у болници и нико није пазио на њега. Онда било расуло, знаш, чётрести године, а чётрести прве ѡарио Немац, бомбардово Београд и Јубивое јстане на чесму, напије се воде и туј цркнене... Због тога. Напије се воде и јмре. И туј ѡстане, ѡстане свака сиротиња воје. Станица јде све по аулии (није знала да е Јубивое јмро) и виче: „О Јубивое — здеве Јубивова — б Јубивое, б Јубивое, ка' ћеш ми доћи!“ — тешко јој било што е отишо на веџбу, а он био јмро. Кад је она говорила он је био јмро, кад је дјепеша дошла, кад је она звала — не знам шта јој се приказивао. Он јмро, дође дјепеша, Свёле крене за Јубљану, дође тамо, требо да прода ёктар земље да дођерада свога сина, није јмбо срества. Тамо није шићела држава да га јузме нијало у заштиту па да му помогну, па да кукавца бтуд подшалју, остало е цијелог вијека. Остало тамо, ни грдбу му се не знай. И знаш ти шта тоб знати! Е тоб држава онда није ваљала, е зато држава онда није ваљала што војника б свом трошку не проведе...

И после Свёле бтуд дође врх ко ондје чунак. Овде писка, цврка — Јубивое био добар, Јубивое био најбољи од свију наци, Николића. И ондје ми се одијелили (ми се одијелили док је Јубивое био бвде), ми се подијелимо, ја и Милован кренемо радити.

Чётрести насто рат и ја сам ондје позвават у рат. Ми смо отишли, ја сам отишо у Чачак, то е миј артиљеријски пук био и одатле се кренемо, Мире, у Краљево да брањимо ... од Ратарске школе поставили топове. Ми смо гледали на дурбине и на двогледе: тенкови преко Камењаче више Краљева гдје низ брда нека, преко Камењаче ондје тенкови јду у Краљево, а ми, ми треба да отворимо сандуке да тучемо ... авиони најлазе, најлазе авиони, крже, немачки. Ми отворимо сандук — ондје пексимет. Знаш шта е пексимет био? Пексимет — рана за војску. А кукурузни љеб, кукурузни љеб, ми добијамо, још није Југославија пропала — код Ратарске школе у Краљеву добијамо кукурузни љеб за јести.

Наређење дебијемо ... немамо са чим. Поватамо кдије, шеће коя вучу један топ. И ми поватамо кдије и вратимо се најзад у Чачак. Понео у Чачак и у Мрсачу најђу авиони немачки — све покош, оставе туне, Мире, и кдији, и војска, све покош. Јесмо посли пресли, побејгли, све ту изубијаше кдије и ондје што е остало, ми се превучемо. Све погине војник у каналу, пет минути ... после гледам га: сав поцрњео, не познаеш кдије је.

Ми вратимо те топове у Чачак. И ондје вратимо се вамо, кад ми долазимо у касарну с топовима — кобра немачка ... стижу за нама у Чачак и комадант пука јзлази пред кобра немачкада и Немци јзлазе и он се рукује с њима, сећа је њина кобра и где за Крагујевца. И ис Крагујевца нам даје неко наређење, а ми остајемо ко сиротиња и плачемо, војска

плаче. Ја побјегнём у село түј, ја ти побјегнём түј у село и врдб туда, бјёж док су те покупили и док су те ђерали и бндай ја побјегнём и бдем у Чачак на станицу у вожњичком одијелу и дбђем ў Пожегу у вожњичком одијелу. Нико ми ништа ... дбђем возом ў Пожегу. И ис Пожеге дбђем бвде, Југославија пропада... Нема... Притисло. Немци дошли ў Пожегу... ў Пожегу Немци, ја ка' сам дош ў Пожегу — Немци. Мене веље: скјај и бјёжи с оделом. Како ћу да скјнём и д' ѹдем го. Бјёжи, каже, євре Немаца. Ја кро[з] спред Пожеге пропадем и дбђем күхи пјешкे и нико ми ништа, само они крстаре, знаш, крстаре крос Пожегу. Сва офанзива пропадла и они сат смирикали түј, окупирали и ти био у вожњичком, био у сељачком ... љиг^к се за то не тиче. И тако ја не паднём ропства, дбђем күхи. Кат сам ја дош, Немци су бвде ... (то кат су партизани нападали) ... биље су трј күне бвде ў нашоб күхи. Партизани на Крстачу — бвде четири күне. Сво жито љ[з] салаша и пшеницу што смо имали — то су најма Немци покупили и дали књима. Сјено што смо имали то су исполагали, дстали смо ко прес гдли, ко прес. Ништа ми нисмо имали. Однијели су Живчину саџаду, днијели су Живчий ћилим, днијели наше коекаке аљине што смо имали. Ми смо побјегли биљи ў брдо горе, ја са ђететом и Стја. Ђерали гдје ствари, а биљ су биљи бође.

Бўгари су бндай зашли и поварали људе, постријељали. Миломир, Љубовь отац, он је стријељан. Љиг^к су ђерали у Београд на Банјицу. Млдго је нашије глајава туне дстало постријељано.

Ми смо побјегли на Кућиштину у Прилипац и отуд смо гледали: они су бође, вудије облутили ... сат мјој био објешен, они су ѹишли ў кућу, све то биљо ... отклопљено. Они су бвде покупили ствари шта су шкели и ѿзели и бндай су покупили људе и ђерали у затвор ў Пожегу, ље Пожеге кренули у Београд. Ми смо пришли күхи, нашли смо и од Бўгара пустош.

... Срећко се чётресте оженио. То е ѡгромна свадба биља. Чётресте ... чётрести првє заратило. То сам ја бндай свадбу позво, ја сам љега водио, као старешина ја био. Ја био домаћин. Милован био ў служби код Вожа Ристивојевића. Дош је Милован ... као гдс и Вожа Ристивојевић, и Радмила, и Милана, ја. Ја сам бндай пропадео свадбове крес Пожегу, то е прїчато гдинама: Срећка женим, синовца. Направим свадбу, рушавај био бвде. Двадесет, тридесет и шећ вазиле биљо; фијакера (онда није биљо лимузин), фијакера, чеза, кола, кочија (знаш, јеси запантио биље наше кочије, стаје, најкјиг, јесте.

Илија Николић, 60 год.

Живота ми мого, бож' опрости, никад — мешчини — ѹмијести не мого. Вечерам, а знам да нема кот куће никамо. Понијела сам залогај ѿста, турila сам вако, прислонила сам и онай залогај турим ў цеп да не би ко видио и носим па по войџакић им дадем. Ткала сам, сйтна ђеца дстала, бедиња. Јадна мама, она кд онб једно саранила, једно изгубила и нема вишће. Савија руке па каже: „Јој, Надо, немо се ти разబљети,

нèмò ми тîй ўмиријети. Пôла ми је кûћe се бтисло, још ако ми тîй ўмрêш, где ми цијéла кûћa, пôтиште сe“.

— Ајде да ме њиспратиш! Й тô акô мôш, ако се нè плашиш чèгå! Нèк' идë и бâба сà нама ... Јôк, мîj нèмо вèгå у средину тùрити. Оћеш да ме пратиш ил' д' ѹдем сáма да се мûчим грêdom, да стрàуем. Штå կу ако ми штå скочиј на лêђa?

— Мèне жао што се није ўдâла. Само „нèм срèхê“ и „штå се пôради сà мнòм“.

— Да си тîй мôгûћna да је пôможёш мâло!

— Мôраш да кûпиш льёба и ш льёбом и одећу и обућу ... дрва, дрва, пûстâ, најгорë. Двáнëс ѹльада кûбиk. Кâжем Мîлошу: „Кûмim te Бôгом, ѹди у Мîлићево сèло, нèћe, јевтинијë би мôгô да нâђеш него ѹ Пожеги.

— Кûбура сà тôм ѡецом цијéлôg вîјекa. Учij ли овâ мâlâ шkôлу?

— Сâđ је завршила шnâjдерскû.“

Мîлош кûпио јој машинu, пôмalo шijе kôт kућe.

— Кâжу да онâj Бôривоëv учij дôbro?

— Кâжу.

— Дôлазили ли ти сnâ gôre?

— Дôлазила е нòmâd. Звáли су мènë кад им је бîjo рàзлûpat прôzor и стакло на вратимa.

— Штå կu my jâ? Бôg my је дôbro дâo — онô двôe мûшko ѡeцe, лijepo e сrédiо, râdi — што 'no вîkô — свë c њègoviјem rûkama.

— Йmâ ñi лијéпу пlátu.

— Lijepo môже da жiвij. Kâko my e — tâkô my e. Pa e zâstrô ñi свë сôbe, па ñi свë драпéре на вратимa свiјéma, свë dîvno. Сvë e онô od њègoviјe лéђa, od њègoviјe двâdes nökâtâ.

Нáда Јèверичић, 67 год.

... Jâ зáми нéћu да вúчem сnijeg, ja трêbâ лëti да превúчem, môже бити, pшèniciu, kокúruz, kompíir или ñi bo или онô, jâ зáми ... нè требâ mi сnijeg, сnijega ѹmâm и u àvlii dôsta, da ga изbaçim iz àvlije, a нékmoli da ga вúchem jâ ѹж вívë или iz lìvadë. Mène to niјe trêbalo. Jâ sam pôsén trâkiо da mi se prodûжи, лëtñij da mi dâdû pût, a ne zýmski. Mène zýmski pût niјe trêbô, јeс.

Пијéвац, запјевô за стô иљâdâ, сa стô иљâdâ zâvršen чîn и здрâvo чârшио — на крајu, a дôtlê kôlko e дâo ѹ ñi ѹ jâ, to мîj nè znâmo, нýti môжemo uзeti u ... нýti môжemo сâbrati uđipšte. Вîshë tâj pût kôshta него мôja цéla parçéla tâ и њègova parçéla kôdâ tûj môjda ѹmâ ñi oko чétrës pët, jâ ѹmâm oko osamđësët, nèшto mâlo фâlij od osamđësët, aли,

бđгами, вијшће е тâј спôр кóштo него ôбадвијe тê парцéле, и мđја и њё-
говâ. Мèнë је кóштала дûпло вијшћe него што сам је кûпио, а њёгâ је
јèдно трíпут толикo. Штâ ћe, зà другô нijшta нijсmo ни давали, сiгûрно
смо ўзели телевизорe, или радио-апарáте, или обûкли сe и ôбули сe
нêшто. Јôк, брате, само на спôр, само на спôр, само дâj aдвокáту и сûду.
Таксеније мâркî у сûду, jâ чiйсто сûмљам да нêма сiгûрно па за јèдно
двá кила, таксенијg мâркî, мđијe и њёговијe. È, веќ код aдвокátâ пârâ
што їmâ па бđгами јa двијé године не би мôрð да рâdim, мđgð би с oнô
пârâ вâkô да сe прôвлâchim, mâlo да прожivim, на прýмер, нâkô нôр-
mâлno и да јèдêm и да пiјem.

Милосав Николић, 45 год.

